STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02704

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר־ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

ניינטער באַנד

נײע פערבעסערטע אויסגאַבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל", וואַרשא, נאָוואָליפקי 7

1928

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר=ספרים

(ש. י. אבראַמאָוויץ)

מסעות בנימין השלישי

דאָס הייסט

די נסיעה אָדער אַ רייזע־בעשרייבונג פון בנימין דעם דריטען

וואָס איז אויף זיינע נסיעות פערגאַנגען העט וויט אַזש הינטער די הרי
חושך, און האָט זיך געגוג אָנגעזעהן און אָנגעהערט חידושים, שעהנע זאַכען,
וואָס זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען אין אַלע שבעים לשונות
און היינט אויך אין אונזער לשון

בהשתדלות

מענדעלע מוכר־ספרים

פערלאַג „מענדעלע", וואַרשא

1928

Copyright by S. Sreberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp" Warszawa Nowolipki 7.

מסעות בנימין השלישי

אין דער ערשטער אויפלאַגע, וואָס איז ערשיענען אין ווילנא אין יאָהר 1878, איז דאָס בוך אַזוי אָנגערופען געוואָרען דורך מענדעלע'ן: „קיצור מסעות בנימין השלישי, דאָס הייסט די נסיעה אָדער אַ רייזע־בעשרייבונג פון בנימין דעם דריטען, וואָס איז אויף זיינע נסיעות פערגאַנגען העט־וויט אַזש אונטער די הרי חושך, און האָט זיך געגעב אָנגעזעהן און אָנגעהערט חידושים שעהנע זאַכען, וואָס זענען ארויסגעגעבען געוואָרען אין אַלע שבעים לשונות און היינט אויך אין אונזער לשון בהשתדלות „מענדעלע מוכר ספרים". עס איז אויך געווען אָנגעוויזען: „ספר ראשון". מענדעלע האָט, משמעות, דאָס בוך געהאַלטען פאַר אַן אָנהייב, און געהאַט בדעה פאָרטצוזעצען די וויי־טערדיגע טהיילען. אפשר זענען שולדיג אין דעם די שווערע אומשטענדען, אין וועלכע מענדעלע האָט זיך דאַן אין משך פון עטליכע יאָהר געפינען, — אַדאַנק וועלכע ער האָט זיך דערוויטערט אינגאַנצען פון זיין שאַפען און נישט געווען ביכולת צו שרייבען ווייטער זיינע „מסעות בנימין השלישי". י. ח. ראַווניצקי שרייבט, אַז מיט „מסעות בנימין השלישי" האָט אויף אַ היבשע צייט ווי אויסגעטריקענט מענדעלעס גייסטיגער קוואַל, ער האָט אַוועקגעלעגט די פען אין אַ זייט און האָט גאָרנישט נים געשריבען".[1] „פון 1877—דערצעהלט מענדעלעס נאָהענטסטער פריינד י. ל. בינשטאָק—זענען אין אבראַמאָוויטשעס לעבען, וואָס דאָס מזל האָט אים בכלל קיינמאָל איבעריג נישט געפעשטשעט, אָנגעקומען אַזעלכע אומשטענדען, וואָס נעמען ביי איהם צו יעדען חשק צו

---

1) י. ח. ראַווניצקי—ש. י. אבראַמאָוויטש, אַלע ווערק פון ממו"ס באַנד I.

ליטערארישער ארבייט. גענוג צו זאָגען, אַז אָט דער אומאויסשעפּענדער קוואַל איז ווי פערוויסט געוואָרען אונטער דער ווירקונג פון די אומ־שטענדען, וואָס האָבען איהם אינגאַנצען דערדריקט"[2].

אויב אין זיינע פריהערדיגע ווערק („דאָס קליינע מענשעלע", „פישקע דער קרומער", „די טאַקסע", „די קליאטשע", „יודעל" — פער־עפענטליכט אין די יאָהרען 1864—1873) איז מענדעלע דער עיקר פּובּ־ליציסט און אויך שילדערער פון סאָציאַלען און נאַציאָנאַלען אומרעכט, איז אין „מסעות בנימין השלישי" איז שוין מענדעלע דער עיקר—קינסטלער. מענדעלע דערהויבט זיך שוין דאָ איבער דעם ציימגייסט, ער טהיילט אָב שטאַרקער דעם קינסטלער אין זיך פון דעם משכּיל, פון דעם שטראָפער.

„אין „מסעות בנימין השלישי" גיט אונז אבראמאָוויטש א הומאָר־פולען בילד פון דער גייסטיגער ענגשאַפט פון יודישען לעבען אין מיטען פונ'ם 19־יאָהרהונדערט. בנימין און זיין חבר סענדערל די יודע־נע—א מין דאָן קישאָט און סאנכא פאנטשא — ווייזען אונז די צוויי גע־גענזאַצען פון דעמאָלסדיגען יודישען לעבען, דעם אידעאַליסט און דעם פּראַקטישען, אוןביידע שטעלען זיך אַרויס פאַר אונז אין זייער פינס־טערער, בלינדער, גייסטיגער בעגרענעצטקייט". (בעל מחשבות)[3].

„מיט זיין וואונדערליכען „מסעות בנימין השלישי" — שרייבט ש. ניגער[4])—האָט מענדעלע געמאַכט א שריט צום צווייטען, פיינערען אינ'ם קינסטלערישען זין, טהייל פון זיין שאַפען. דאָ איז שוין ווידער מעהר זייטיגע זאַכען און מעהר קינסטלערישע רוהיגקייט, מעהר אויסגעהאַל־טענקייט, ווי אין די פריהערדיגע ווערק. דער גאַנצער טאָן איז שוין דאָ מעהר א הומאָריסטישער, ווי אַ סאַטירישער... אין „מסעות בנימין השלישי" האָט צום ערשטען מאָל דער קינסטלערישער הומאָר די

---

[2]) זע „וואָסכאָר" XII 1884, „השלח", כרך ל"ד, ז. 28 — זע אויך זלמן רייזען „לעקסיקאָן" I ז. 21—22. און ש. מ. גינזבורג—אַלע ווערק פון ממו"ס, באַנד XXI.

[3]) בעל מחשבות—אַן אייניקל דעם זיידען, אַלע ווערק פון ממו"ס ב. I.

[4]) ש. ניגער—חעגען יודישע שרייבער, באַנד I, ז. 55—57.

אויבערהאנד בעקומען איבער דער מעהר־פובליציסטישער סאטירע... שרייבענדיג דאס דאזיגע ווערק, האט מענדעלע געהאט פאר זיך א גרויסען מוסטער, דאס אומשטערבליכע ווערק פון סערוואנטעס... קיינער וועט נישט פערגלייכען דאס שעהנע „מסעות בנימין השלישי״, וואו דער עיקר איז דער יודישער, אויב מ׳קאן זאגען אזוי, עטנאגראפישער הומאר—מיט דעם „דאן קישאט״, וואו עס איז פארהאן אן אייביגער, אלמענשליכער אינהאלט. וויכטיג איז אבער די זעלבסטשטענדיגקייט, מיט וועלכער מענדעלע האט פעריודישט דעם דאן קישאט. ער האט פעריודישט דעם אינהאלט, נישט נאר די פארם, א דאן קישאט, אזוי ווי מיר פערשטעהען איהם ביי סערוואנטעס, קאן אין טונעיאדעווקע נישט אויסוואקסען, דאן קישאט האט קינדישע פאנטאזיעס, ער האט אבער אויך קינדישע עקשנות; בנימין איז א יודענע פונקט ווי דער חבר זיינער, סענדערל. דאן קישאט האט פאר קיינעם קיין מורא נישט, בנימין שרעקט זיך פאר א הונט, און אז ער דערזעהט א גוי אין וואלד, פאלט ער אין חלשות, ער מיינט, ס׳איז א גזלן, דאן קישאט שטעהט געגען דער וועלט, אזוי ווי די תמימות געגען דער פאלשקייט, אזוי ווי דער עקסטאז געגען דער ניכטערקייט. ווי שטעהט בנימין אנטקעגען דער וועלט? פשוט ווי א נאר געגען קלוגע, ווי א בטלן געגען מענשען, וואס זענען געניטער פון איהם און קאנען איהם ארייננארען אין זאק. פון אנדערע טונעיאדעווקער שיידט ער זיך אב נאר דערמיט, וואס ער האט אביסעל מעהר פאנטאזיע פון זיי און וואס ער האט זיך אנגעלייענט מעשיות פון אלדד ומידד, אלעקסאנדער מוקדון און די רויטע יודעלעך. אחוץ דעם איז ער א טונעיאדעווקער, אזוי ווי אלע טונעיאדעווקער. אזוי ווי שטענדיג ביי מענדעלען קומט אויך דא דער פרט צו געבען אנצוהערענישען אויפ׳ן כלל. „מסעות בנימין השלישי״ געהערט יעדענפאלס צו די זעלטענע ביי מענדעלע׳ן ווערק, וואס זענען „מעור אחד״, פון איין שטיק.

דאס ווערק איז אינגאנצען אנגעשריבען מיט א ליעב הארציגען הומאר. מענדעלע איז שוין דא וועהניג שטראפער, ער בייזערט זיך נישט, ער טאדעלט נישט, נאר ער גלעט, ער צערטעלט זיינע הויפט־העלדען, וואס ער ברענגט זיי ארויף, ווי א זיידע זיינע ליעב־הארציגע אייניקלעך. אט דער גוטמוטיגער טאן פיהלט זיך גלייך פון דער

הקדמה צו „מסעות בנימין השלישי", וואו די איראָניע קוקט ארויס פון דעם לאַבענדיגען, מיטפיהלענדיגען שמייכעל. „איך האָב עפּעס געפיהלט, ווי מען שלאָגט מיך פון אויבען מיט די ווערטער: הקיצה, מענדעלע, כאַפּ זיך אויף, מענדעלע, און קריך אַרויס פון אונטערען אויבען! געה, נעם אָן פולע הויפענס געווירק פון בנימין'ס אוצר און מאַך דערפון פּאַטראָוועס צו דיינע ברידער, אַזוי ווי זיי האָבען ליעב. איך בין מיט גאָטס הילף אַרויסגעקראָכען און צוגעברייט אַ געשמאַקע שפּייז, וואָס איך שטעל דאָ איצט פאַר אייך אַנידער. עסט, רבותים, לאָז אייך וואויל בעקומען". און אַט אַזוי, מיט אַ וואונדערליכער פּיעטעט צו די טונעיאַדעווקער העלדען, ציהט זיך דער גאַנצער ספּור המעשה, וואָס איז געשריבען אין דעם ווייכען טאָן, מיט דעם גוטמוטיקען שמייכעל, וואָס איז צוגעפּאַסט צו דעם כאַראַקטער פון דעם גוטמוטיגען, ווייכהאַרציגען בנימין.

אָבער דאָס איז דער אויבענאויפיגער איינדרוק. אין אמת'ן אָבער איז „די סאַטירע פון דעם בוך שטאַרק און בייסענדיג... די גאַנצע פּוסטקייט פונ'ם יודישען לעבען אינ'ם קליינעם שטעדטעל קומט אונז אומדערבאַרעמדיג צום בעוואוסטזיין: דאָס גרויסע עלענד, וואָס ציהט דעם מענשען אוועק דעם לעצטען ביסעל רעאַלען באָדען פון אונטער די פיס און לאָזט איהם נישט מעהר איבער ווי נאָר דאָס פּוסטע פאַנטאַזיע־לעבען, נאָר הוריות און חלומות. און נישט נאָר איינער—ניין, אַ גאַנץ פאָלק איז פערמשפּט צו לעבען אַזאַ לעבען פון לויטער פאַנטאַזיעס און הוריות און חלומות. עס געהט אַ שוידער אַריבער איבער די ביינער. און דערביי איז דאָס בוך פול מיט די הערליכסטע נאַטורשילדערונגען און מיט די מייסטערהאַפטסטע בעשרייבונגען פון יודישע טיפּען. און פון יודישען לעבען, פונ'ם ערשטען בלעטעל ביז צום לעצטען [5].

„מסעות בנימין השלישי" איז אין 1885 איבערגעזעצט געוואָרען דורך דעם בעקאַנטען פּוילישען שריפטשטעלער קלעמענס יונאָשאַ אויף פּויליש אונטערען נאָמען Donkiszot żydowski און פון פּויליש איז עס איבערגעזעצט געוואָרען אויף טשעכיש.

נ. מ.

[5] זע דוד פרישמאַן—אַלע ווערק פון ממו"ס ב. I

מסעות בנימין השלישי

הקדמת מענדעלי מוכר ספרים.

אמר מענדעלי מוכר ספרים, זאָגט מענדעלי מוכר ספרים, געלויבט איז דער בורא, וואָס בעשטימט דעם גאַנג פון די גלגלים אין די הימל אויבען און דעם גאַנג פון זיינע אַלע בעשעפעניש אויף דער ערד אונטען. אַפילו אַ גרעזעלע קריכט נישט אַרויס פון דער ערד, ביז וואַנען אַ מלאך שלאָגט עס נישט און זאָגט: וואַקס! קריך אַרויס! מכּל שכּן אַ מענש, ער האָט אַוודאי אַ מלאך, וואָס שלאָגט איהם און זאָגט: געה, געה, קריך אַרויס? און מכּל־שכּן נאָך מעהר די פיינע מענשעלעך, שענע יודע־לעך. — קיין נאַר חאַפּט זיך פריהער פון איטליכען נישט אַרויס מיט אַ וואָרט, ביי אונז, קיין שוטה ווערט נישט קיין בעל־עצה, קיין עם־הארץ — אַ חסיד, קיין גראָבער יונג, אַ משכּיל, ביז וואַנען עס שלאָגט נישט איטליכען פון זיי זיין מלאך, נויטענדיג איהם דערצו. עס שלאָגען די מלאכים אויך אַלע מיני קבּצנים אונזערע, זאָגענדיג, וואַקסט, קבּצנים, אביונים, דלפנים, געבוירענע, אָבגעקומענע, אָפּענע, פערבאָרגענע,

שפראָצט, וואַקסט ווי גראָז, ווי קראָפּעווע! געהט, אידישע קינדער, געהט — איבער די הייזער!...

נאָר נישט דאָס אָבער בין איך אויסען. איך בין אויסען צו דערצעהלען דאָ אייך, רבותים, ווי איינער פון אונזערע ברידער איז פערגאַנגען העט, העט אין די ווייטע מקומות און האָט דערמיט קונה שם געווען.

אַלע ענגלישע און דייטשע גאַזעטען זענען פאָר אַ יאָהרען פול געוועזען מיט דער וואונדערליכער נסיעה, וואָס בנימין, אַ פוילישׁ יודעל, האָט געמאַכט אין די אַרצות המזרח ערגיץ. „סטייטש, סטייטש, — האָבען זיי זיך געחידושט, — אַ יוד. אַ פוילישער יוד, אָהן כּלי זין, אָהן מאַשינעס, נאָר מיט אַ טאָרבע אויף די פּלייצעס און מיט אַ טלית־און תפילין־זאַק אונטערן אָרעם זאָל אָנשפּאַרען אין אַזעלכע ערטער, וואו גרויסע בעריהמטע ענגלישע רייזענדע האָבען אַהין נישט געקענט צוקומען! נישט אַנדערש אַז דאָס איז געשעהן נישט מיט קיין מענשליכען כּח, עפּיס נאָר מיט אַזאַ כּח, וועלכען דער שכל קען כּלל נישט משיג זיין, דאָס הייסט, דער שכל איז פונקט נישט אַזוי בכח, אַזוי ווי דער דאָזיגער כּח איז ניט בשכל. נאָר בכל האופנים, ווי די מעשה איז שוין דאָרט געווען, בנימינ'ן האָט די וועלט צו דאַנקען פאַר די חידושים, גרויסע זאַכען, וואָס זענען דורך איהם ענטפּלעקט געוואָרען און פון איצט אָן וועט די מפּה אָדער די לאַנדקאַרטע בעקומען גאָר אַ אַנדער פּנים בנימין פערדינט מיט רעכט דעם מעדאַל, וואָס די געאָגראַפישע געזעלשאַפט אין לאָנדאָן האָט איהם געגעבען"...

די יודישע גאַזעטען האָבען די דאָזיגע רייד אויפגעחאַפּט מיט ביידע הענד און געהאַט דערמיט צו זינגען און צו זאָגען דעם גאַנצען פאַר־איאָהרדיגען זומער, אַזוי ווי איטליכען. וואָס לייענט די דאָזיגע גאַזעטען, איז בעקאַנט. זיי האָבען אויסגערעכענט אַלע חכמים, וואָס זענען ביי יודען געווען פון אָדם הראשון אָן ביז אַ צונד, בכדי צו בעווייזען, וואָס פאַר אַ קלוג פאָלק יודען זענען. האָבען אויך אויסגעשטעלט אַ צעטעל פון די נוסעים (רייזענדע) אין אַלע צייטען פון בנימין דעם ערשטען, מיט אַ זיבענהונדערט יאָהר צוריק, און בנימין דעם צווייטען מיט דער

גאַנצער חברה נוסעים, וואָס וואַנדערוועטן היינט בײַ אונז אַרום. און בכדי מפליג צו זיין די נסיעה פון אונזער איצטיגען בנימין, האָבען זיי, ווי דער שטייגער איז פון יודען, דערווייל פון יענע בלאָטע געמאַכט און געזאָגט, אַז די גאַנצע כנופיא היינטיגע נוסעים זענען טאַקי נאָר פּראָסטע שלעפּערס, וויסען נישט פון זייער חיות, די גאַנצע נסיעות זייערע, משטיינס־געזאָגט, בעשטעהט נאָר דרינען, אַרומצושלעפּען זיך, ווי מקבלים, איבער די הייזער. זיי האָבען אַלע אַפּנים ווי מאַלפּעס אַקעגען איצטיגען בנימין, אַקעגען בנימין דעם דריטען, דעם עכטען אמת'ן נוסע. זיי האָבען אויף איהם און אויף די ספרים, וואָס מען האָט געמאַכט פון זיין נסיעה, געזאָגט ווי געוועהנטליך דעם געוויסען פּסוק: לא בא כבושם הזה, דאָס טייטש: ס'איז נאָך אַזעלכע בשמים, אַזעלכע שמעקענדיגע געווירץ ביי יודען קיינמאָל נישט געווען. געבענשט און איינגעוויקעלט מיט דימענטען זאָל ווערען דער דאָזיגער, — האָבען זיי אַלע פּה אחד געזאָגט, — וועלכער עס וועט דעם טייערען אוצר פון בנימינ'ס נסיעה, וואָס געפינט זיך אין אַלע פרעמד־ע לשונות, איבערטראָגען אויך אין לשון הקודש, ניחיי לאָזען יודען, נעבעך, אויך פע־זוכען די פּאַטיקע, וואָס רינט פון יודישען בינשטאָק, און זאָל זיי דערפון ליכטיג ווערען אין די אויגען.

ואני מענדעלי, און איך מענדעלי, וואָס מיין כוונה איז תמיד נוצען צו ברייגען אונזערע יודעלעך כפי מיין מעגליכקייט, האָב איך מיך נישט געקענט איינהאַלטען און געזאָגט: איידער די יודישע מחברים, וואָס זייער מינדסטער פינגער איז גרעבער פון מיינע לענדען, איידער זיי וועלען זיך אויסשלאָפען אַרויסגעבען די ספרים פון בנימינ'ס נסיעה אין לשון־קודש, וועל איך דערווייל מיך פּריוועוען חאָטש אַ קיצור פון זיי אַרויסגעבען אויף פּראָסט יודיש. איך האָב אָנגעגורט מיינע לענדען ווי אַ גבור, און ווי אַלט און שלאַף איך בין, לא עליכם, האָב איך מיר פאָרט שטאַרקע מיה געגעבען אַרויסצובעקומען פונ'ם גרויסען אוצר אַזעלבע ענינים, וואָס טויגען פאַר די קינדער ישראל, און צו דערציעהלען זיי פריי כפי מיין שטייגער. איך האָב עפּיס געפּיהלט, ווי מען שלאָגט מיך פון אויבען מיט די ווערטער: הקיצה, מענדעלי, חאַפּ זיך אויף, מענדעלי, און קריך אַרויס פון אונטער אויוען! געה נעהם אָן פולע הויפענס געווירץ פון בנימינ'ס אוצר און מאַך דערפון פּאָטראַוועס צו דיינע ברידער

אזוי ווי זיי האָבען ליעב. איך בין מיט גאָטס הילף אַרויסגעקראָכען און צוגעבריט די געשמאַקע שפּייז, וואָס איך שטעל איצט דאָ פאַר אייך אַנידער. עסט, רבותים, לאָז אייך וואויל בעקומען!

דאס ערשטע קאפיטעל.

ווער דער בנימין איז. פון וואנען ער איז און ווי די נסיעה האט פלוצלים צו איהם זיך גענומען.

„כל ימי, אזוי זאגט בנימין דער דריטער אליין, כל ימי נתגדלתי בטונעיאדעווקע, מיין גאנץ לעבען, דאס הייסט ביז מיין גרויסער נסיעהן בין איך נתגדל געווארען אין טונעיאדעווקע, דארט בין איך געבוירען געווארען, דארט בין איך דערצויגען געווארען, און דארט האב איך למזל חתונה געהאט עם אשתי מיט מיין פלוניתטע הצנועה מרת זעלדע תחיה".

טונעיאדעווקע דאס קליינע שטעדטיל איז א פערווארפען ווינקעל, אנדערזייט פונ'ם טראקט, כמעט אבגעריסען פון דער וועלט אזוי, אז ווען אמאל מאכט זיך, איינער קומט אהין צופאהרען, עפענט מען די פענסטער, די טירען און מען קוקט פערוואונדערט אן דעם פרישען פאר-שוין. שכנים פרעגען איינער ביים אנדערען, ארויסקוקענדיג פון די אפענע פענסטער, קשיות: הא, ווער זאל עס אזוינס זיין? פון וואנען האט ער פלוצלים פון דער העלער הויט אהער זיך גע-נומען? וואס קען אזעלכער בעדארפען? האט ער עפים נישט א מיין? עפים אזוי גלאט קען עס ניט זיין, גלאט אזוי דען נעהמט מען און מען קומט! מסתמא ליגט דאך דא עפים, וואס מען מוז עס דערגעהן...
דערביי וויל איטליכער ארויסווייזען זיין חכמה, זיין נעניטשאפט, בויך-סברות פאלען ווי מיסט. אלטע לייט דערצעהלען מעשיות און ברייגגען משלים פון אורחים, וואס זענען אין דעם און אין דעם יאהר געקומען אהער צו פאהרען. בעלי המצאות זאגען מכח דעם ווערטלעך, אביסעל

עפּים נישט קיין שענע. מאַנסביל האַלטען זיך ביי די בערדלעך און שמייכלען; אַלטע ווייבער זידלען אָב די בעלי המצאות אויף קאַסאַרעס, מיט אַ בייזער אי מיט אַ לאַכען אינאיינעם; יונגע ווייבלעך דערלאַנגען פון די אַראָבגעלאָזענע אויגען אַ געבייגענעם קוק פון אונטען אַרויף, האַלטען די האַנד אויפ׳ן מויל און שטיקען זיך לאַכענדיג אין פויסט. דער שמועס מכּח דעם דאָזיגען ענין קויקעלט זיך פון שטוב צו שטוב, ווי אַ קויל פון שניי, און ווערט קויקלענדיג־זיך אַלץ גרעסער, גרעסער, ביז ער קויקעלט זיך אַריין אין בית־המדרש סאַמע אונטער׳ן אויווען, אין דעם אָרט, וואָס אַהין פערקויקלען זיך אַלע שמועסען פון אַלערליי ענינים, הן סודות פון שטובזאַכען, הן פּאָליטיקע מכּ״ח סטאַמבול, מכּח דעם תּוגר ומכּח קיר׳ה׳ן, הן געלד־געשעפטען, מכּח ראָטהשילדס פאַרמעגען אין פערגלייך מיט די גרויסע פּריצים און די אַנדערע געוויסע נגידים, והן פּאַטשטען מכּח די גזרות ומכּח די רויטע יודלעך וכדומה, און וואָס דאָרט קלייבט זיי פונאַנדער כּסדר אַ בעזונדער קאָמיטעט פון שענע בעטאָגטע יודען, וואָס זיצען שטענדיג אַ גאַנצען טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט, זענען מפקיר ווייב אי קינדער און גיבען זיך מיט די אַלע געשעפטען טאַקי אמת געטריי אָב, טהוען זייער זאַך בשלימות גלאַט אַזוי לשם שמים, נישט צו נעהמען פאַר זייער מיה, פאַר זייער פּראַצע אפילו אַ צובראָכענעם העלער. פון דעם דאָזיגען קאָמיטעט געהען אָפּט די ענינים אַוועק אין באָד אויף דער אויבערשטער באַנק און אויף אַ פולער אַסיפה פון שטאָדט־בעלי־בתּים ווערען זיי דאָרט בעשטעטיגט, והכּל שריר וקים, אַז דערנאָך זאָלען אפילו קומען כּל מלכי מזרח און מערב, זיך שטעלען מיט דעם קאָפּ אַראָב און מיט די פּיס אַרויף, וועלען זיי גאָרנישט פועלין. דער תּוגר איז שיער איין מאָל נישט אומגליקליך געוואָרען אויף אַזאַ אַסיפה אויף דער אויבערשטער באַנק. ווען עטליכע יוכטע בעלי־בתּים זאָלען נישט געווען האַלטען מיט איהם בלאַט, ווער ווייסט, וואו ער וואָלט איצט אָנגעשפּאַרט. ראָטהשילד, נעבעך, האָט שיער נים פערלוירען דאָרט עפּיס אַ צעהן — פופצעהן מיליאָן. דערפאַר האָט איהם גאָט געהאָלפען אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, דער עולם איז געווען, ווי מען זאָגט, בגילופין, אויף דער אויבערשטער באַנק איז גראָד געווען לעבליך, די בעזעמלעך האָבען זיך געהייבען און מען האָט איהם מיט אַ מאָל צוגעלאָזט ריין פערדינסט אַקעגע, אַ״ן מיליאָן קערבלעך!

די איינוואוינער אַליין אין פונעיאַדעווקע זענען, נעבאַך, במעט אַלע, לא עליכם, גרויסע אביונים, שטאַרקע דלפנים,

נאָר דעם אמת מוז מען זאָגען, זיי זענען פרעהליכע אביונים, לוסטיגע קבצנים, ווילדע בעלי-בטחונ'ים. אז מען זאָל, אַ שטייגער, פּלוצלים אַ פרעג געבען אַ טונעיאַדעווקער יודען: פון וואַנען און ווי אזוי ער איז זיך מפרנס? בלייבט ער תחילת שטעהן ווי צומישט, ווייסט, נעבעך, נישט, וואָס צו ענטפערן, נאָר שפּעטער אַביסעל אָבער קומט ער צו זיך און ענטפערט בתמימות:

— איך, ווי אַרום איך לעב, איך? עט, ס'איז דאָ אַ גאָט, זאָג איך אייך אָט-אָ, וואָס פערלאָזט נישט אַלע זיינע בעשעפעניש, ער שיקט צו און ועט מסתמא ווייטער צושיקען, זאָג איך אייך אָט-אָ.

— פאָרט וואָס טהוט איהר אַזוינס? האָט איהר חאָטש עפּיס וואָס ס'איז פאַר אַ מלאכה אָדער אַ פרנסה אין דער האַנד?

— געלויבט איז השם-יתברך. איך האָב ברוך השם, אַזוי ווי איהר קיקט מיך אָן אָט-אָ, אַ מתנה פון זיין ליבען נאָמען, אַ כּלי, אַ קול נגינה און דאַווען מוספים ימים נוראים אין דער סביבה, איך בין אַ מוהל און אַ מצה-רעדלער איינער אין דער וועלט, איך פיהר אַ מאָל אויס אַ שידוך, פיהר איך אויס; איך האָב אַ שטאָט, אַזוי ווי איהר קיקט מיך אָן אָט-אָ, אין דער שוהל. היינט האַלט איך אייך, צווישען אונז זאָל עס בלייבען, אַ שיינקעל, וואָס מעלקט זיך צו ביסלעך; איך האָב אַ ציג, וואָס מעלקט זיך אָהן עין-הרע זעהר גוט, און האָב נישט ווייט פון דאַנען אַ רייכען קרוב אָט-אָ, וואָס לאָזט זיך אונטער אַ שלעכטער צייט אויך אַביסעל מעלקען. היינט חוץ די אַלע זאַכען, זאָג איך אייך אָט-אָ, איז גאָט אַ טאַטע און די ישראל זענען רחמנים בני רחמנים, זאָג איך אייך אָט-אָ, נישט צו פערזינדיגען!...

אויך מוז מען די טונעיאַדעווקער איינוואוינער דעם שבח נאָכזאָגען, אַז זיי זענען צופרידען מיט וואָס גאָט גיט און קלויבען, חלילה, אין דער הלבשה און אין דעם עסען שטאַרק נישט איבער. אז די שבתדיגע קאַפּאָטע, אַ שטייגער, איז צוהאַקט, צופאַלען, צוריסען, אַ ביסעל פערשלומפּערט און עפּיס נישט אַזוי ריין, מאַכט אויך נישט אויס, אַבי זי איז פאָרט פון אַטלעס און גלאַנצט. אי ערטערווייז קוקט ווי פון אַ רעשעטע אַרויס דאָס הוילע לייב, מילא, וואָס אַרט עס ווען, ווער וועט זיך דאָ אַזוי שטעלען צוקוקען? למאי פּיאַטעס, מיט וואָס איז דאָס ערגער פון אויסגעריבענע פּיאַטעס? פּיאַטעס איז דען נישט קיין לייב, קיין מענשענפלייש?.... אַ שטיקעל ברויט מיט אַ קאָליש,

אַבי ס'איז נאָר דאָ, איז זעהר אַ גוטער מיטאָג. ווער שמועסט — אַ בולקע מיט אַראָפּעלפּלייש פריטאָג, ווער עס האָט נאָר, דאָס איז טאַקי אַ מאכל מלכים, קיין בעסערס דערפון איז שוין, דאַכט זיך, אויף דער וועלט נישטאָ. לאָז מען זיי דערצעהלען אַ שטיינער, פון אַנדערע מיני פּאָט־ראַוועס חוץ פיש־יויך, געבראָטענס און אַ מעהרען־אָדער אַ פּאַסטערנאַק־צימעס, קומט זיי דאָס אוים עפּים משונה ווילד און זאָגען דערויף אָב פאַרשידענע ווערטלעך מיט דעם גרעכטען געלעכטער, גלייך ווי דער וואָס זאָגט עס, איז נאַריש, משוגע, און וויל זיי אויך מאַכען משוגע, אייגריי־דען זיי אַ קינד אין בויך, אַ קוה איז געפלויגען איבערין דאַך און געלעגט אַיין איי. אַ שטיקעל באָקסאָר אין חמשה־עשר — דאָס איז אַזאַ פּרי, וואָס מחיה נפשות. קיקענדיג דערויף, דערמאָנט מען זיך אין ארץ ישראל נישט איין מאָל פערגלאָצט מען דערביי די אויגען מיט אַקרעכץ: אַד־והוליכנו קוממיות, זאָלסט אונז, האַרצעדיגער פּאָטער, פיהרען קוממיות טאַקי וואָס קוממיות הייסט, לארצנו צו אונזער לאַנד, וואָס ציגען עסען דאָרט באָקסאָרען!.... על פּי מקרה האָט איינער אַ מאָל אין דעם שטעדטיל גראָד געבראַכט אַ טייטעל, האָט איהר בעדאַרפט זעהן, ווי אַזוי מען איז דאָס געלויפען אָנקוקען אויף חידושים. מען האָט אויפגע־מישט אַ חומש און געוויזען, אַז תמר, דער טייטעל שטעהט אין חומש! סטייטש דער טייטעל, אָט דער טייטעל וואַקסט דאָך פון א־ץ ישראל!... קוקענדיג אויפ'ן טייטעל האָט זיך אויסגעדאַכט, ארץ ישראל איז פאַר ד' אויגען, אָט געהט מען איבער דעם ירדן, אָט איז די מערת המכפלה, דער מוטער רחלים קבר, דאָס כותל מערבי; אָט באָדט מען זיך אין חמי טבריא, מען קריכט אַרויף אויפ'ן הר הזיתים, מען עסט זיך אָן מיט באָקסאָרען, מיט טייטלען און מען לעגט אָן פולע קעשענעס מיט ארץ־ישראל־ערד. אַך, האָט מען געקרעכצעט, און אין די אויגען האָבען איטליכען זיך געשטעלט טרעהרען.

„יענע צייט, אַזוי זאָגט בנימין, איז גאַנץ טונעיאַ־דעווקע, ווי גרוים זי איז, געווען אין ארץ ישראל. מען האָט געשמאַק גערעדט פון משיחין, אָט, אָט איז שוין גאָטס פרייטאָג נאָך האַלבען טאָג. דער נייער פּריסטאַוו, וואָס איז נישט לאַנג אָנגעקו־מען, האָט גראָד ביד רמה דענסטמאָל געפיהרט דאָס שטעדטיל. ביי אַ פּאָר ידען האָט ער אַראָבגעריסען די יאַרמעלקעס, איינעם אָבגעשניטען אַ פּאָה, עטליכע, נעבעך, געחאַפּט שפּעט ביי דער נאַכט אין אַ געסיל אָהן פּאַס־פּאָרטען, ביי נאָך איינעם פערנומען אַ ציג, וואָס האָט אויפגעגעסען

אַ נייעם שטרויענעם דאַך, און ער איז דערמיט אויך געווען די סבה דערפון, וואָס דער קאָמיטעט אונטערן אויווען האָט זיך שטאַרק געדורעם מיט דעם תּוגר, עד מתי וועט דער שר של ישמעאל אַזוי שולט זיין? מען האָט אויפ׳געמישט דעם געוועהנטליכען שמועס מכּח די עשרת השבטים, ווי גליקליך זיי לעבען דאָרט אין יענע ווייטע מקומות, אין גדולה, עושר און כּבוד; מען האָט אַפּירגענומען די רויטע יודלעך די בני משה מיט גוזמאות־מעשיות פון זייערע גבורות וכדומה; אלדד הדני עם פערשטעהט זיך, האָט אויך געטאַנצט אין דערמיט. יענער צייט צום מייסטען האָב איך צופערדאַנקען די נסיעה מיינע, וואָס איך האָב דערנאָך געמאַכט”.

פריהער, איז בנימין געווען ווי אַ הינדעלע, וואָס ליגט אין איי, אָדער ווי אַ וואָרעם, וואָס ליגט אין חריין. ער האָט געמיינט, אַז אויף יענער זייט טונקעלאַדעווקע עקט זיך די וועלט. קיין זיסער, קיין בעסער לעבען ווי דאָ איז גאָר נישטאָ.

„איך האָב געמיינט, זאָגט בנימין ערגיץ אין איין אָרט, אַז רייכער פון אונזער אַרענדאַטאָר בעדאַרף מען שוין נישט זיין. אַקליינינקייט עפּים אַזאַ שטוב מיט בעל־הבתּישקייט: פיער פּאָר מעשענע לייכטער, אַ זעקס־רעהרענדיגער הייגלייכטער אויבען מיט אַ אָדלער, צוויי קופּערנע פאַרעווע טעפּ מיט אַ פינף קופּערנע פענדלעך, אַפּאָלעצע צינערנע טעלער און, אַוודאי, אַקעגען אַ טוץ טעמבעקאָווע לעפעל, צוויי זילבערנע בעכערלעך, אַ הדס׳ל, אַ חנוכּה־לעמפּעל אַ ציבעלע־זייגער אין צוויי קופּערטעס מיט אַ גראָב קייטעל פון זאַמד־פּאַטשערקעס, צוויי קיה מיט אַמאָל און אַ טעלעצע אויף דער צייט, צוויי שבתדיגע קאַפּאָטעס וכדומה נאָך און נאָך אַזאַ גוטס. איך האָב געמיינט, אַ חכם איז טאַקי נאָר איין רב אייזיק דוד רב אהרן יוסילע׳ס שרה זלאַטעס. אַ קאַטאָוועס, מען זאָגט, אַז ער האָט אַ מאָל אין דער יוגענד געהאַט אַ ידיעה אין תּשבּורת. ער האָט געמעגט זיין מיניסטער, ווען דאָס שטיקעלע מזל זאָל איהם נאָר דינען. ווער האָט נאָך, האָב איך געמיינט, אַזאַ הדרת פּנים, אַזאַ בנעימותדיג שמועסיל ווי אונזער חייקיל זאַאיקע, אָדער ווער איז אַזאַ מומחה, אַזאַ דאָקטאָר, וואָס מאַכט פון טויט לעבעדיג, ווי אונזער רופא, וואָס ער האָט כּפי השמועה די חכמת הדאָקטאָריש געלערענט ביי אַ ציגיינער פון די חרטומי מצרים.

הכּלל דאָס לעבען אין זיין שטעדטעל האָט בנימינ׳ן זיך אויסגעוויזען זעהר שען, זעהר גוט. ער האָט אפילו גע־

לעבט אין דחקות, ער מיט זיין ווייב און קינדער זענען געגאנגען קרועה-בלואה, נאר האט דען אדם הראשון און זיין ווייב בשעת זיי זענען געווען אין גן עדן פערשטאנען זיך צו שעמען, וואס זיי זענען נאקעט אין בארפוס? די וואונדערליכע מעשיות אבער פון די רויטע יודלעך און די עשרת השבטים זענען איהם א־יין טיעף אין הארץ און פון יענער צייט אן איז איהם עפיס ווי ענג געווארען אין זיין שטעדטעל, עס האט איהם עפיס געצויגען אלץ אהין, אהין דארט אין די ווייטע מקומות אריין; דאס הארץ האט אין איהם זיך געצויגען, אזוי ווי קליינע קינדער ציהען זיך מיט די הענטלעך אקעגען דער לבנה. דאכט זיך אין פלוג, וואס איז אזוינס א טייטעל, א פריסטאוו, א יארמעלקע, א פאה, א יוד, נעבעך, וואס ווערט נלפד אין געסיל שפעט ביי דער נאכט, א ציג און א שטרויענער דאך? נאר דאס אלסדינג האט אנגעמאכט אין איהם א גרויסע פערענדערונג, עס האט געפיהרט דערצו, אז ער זאל בעגליקען די וועלט מיט זיין בעריהמטער נסיעה. אין דער וועלט זעהט מען נישט איינמאל ווי פון קליינע סיבות קומען ארויס גרויסע, זעהר גרויסע זאכען: דערפון וואס דער פויער האט געזייעט ווייץ און קארען, וואס דער מיהלנער האט עס געמאהלען, וואס דערפון איז א טייל א־יין אין דער גארגלע און געווארען בראנפען און אביסעל פונים מעהל איז אריין אין ניטעל דער שיינקערינס הענט, וואס זי האט עס געראשטשינעט, געקנאטען, געקאטשעט און געמאכט קנישעס, מצורף לזה, וואס די פעניציער האבען מיט טויזענדער יאהר צוריק ענטדעקט די המצאה, ווי מען מאכט גלאז, און דורכדעם איז ארויסגעקומען כוסות אי קעלישקעס, — אט פון די דאזיגע אלע קליינע סיבות זענען ביי אונז אין א סך שטעדט ארויסגעשפרונגען יענע ווילדע קהלס־לייט, יענע משונה בעריהמטע פיינע בריות....

מעגליך איז, אין בנימינ׳ן איז געלעגען א ניצוץ פון א נוסע. נאר דער ניצוץ וואלט פערלאשען געווארען, ווען די סיבות און די מעשיות פון יענער צייט וואלטען איהם נישט אויפגעבלאזען, און ווען אפילו דער ניצוץ וואלט נישט פערלאשען געווארען אינגאנצען, וואלט ער, ווען נישט די דאזיגע סבות אין יענער צייט, געהאט אזא קליינעם כח, אז פון בנימינ׳ן וואלט מיט דער צייט אויסגעוואקסען א וואסערפיהרער אדער, ווען פיעל, א בעל העגלה.

איך האב אין מיין לעבען בעגעגענט זעהר פיעל בעלי העגלות און שמייסערס, וואס זיי זענען מסוגל געווען צו זיין

אזעלכע נוסעים גלייך, כ'לעבען, ווי יענע, וואָס וואַנדערען הײַנט אַרום צווישען יודען.... נישט דאָס אָבער בין איך אויסען:

פון יענער צייט אָן פלעגט בנימין מיט גרויס חשק זיך פערטיפען אין רבה בר בר חנה'ס נסיעות אויפ'ן ים און אין דער מדבר. ער האָט אויך דערטאַפּט שפּעטער דעם ספר „אלדד הדני", דעם ספר „מסעות בנימין", וואָס ער האָט מיט אַ זיבען הונדערט יאָהר צוריק געררייזט ביז עק וועלט, דעם ספר „שבחי ירושלים" מיט הוספות און דעם ספר „צל עולם", וואָס אין זיבען קליינע בלעטלעך איז ער כולל אַלע שבע חכמות און דערצעהלט חידושים ונפלאות פון דער גאַנצער וועלט און פון איהרע משונה־ווילדע בעשעפעניש. די דאָזיגע ספרים האָבען איהם געעפענט די אויגען און איהם איבערגעקעהרט פשוט גאָר פאַר איין אַנדער מענשען. „פון די וואונדער־שענע מעשיות דאָרט,—דריקט זיך אַזוי בנימין אויס אין זיין ספר,—פלעג איך שטאַרק נתפעל ווערען. אי, אי! פלעג איך נישט איין מאָל פאר גרויס התפעלות אַ געשריי טאָן: ווי העלפט מיר נאָט חאָטש אַ הונדערטיל דערפון צו זעהן מיט מיינע אויגען! דער קאָפּ מיינער האָט געטראָגען וויים, וויים..."

פון דענסטמאָל אָן איז איהם טונעיאַדעווקע שוין טאַקי געוואָרען צו ענג. ער האָט ביי זיך גומר געווען אַרויסצוחאַפּען זיך פון דאָרט מיט אַלע כחות, גלייך ווי אַ הינדעלע, וואָס הויבט זיך אָן אויסצופיקען און אַרויסקריכען פונ'ם איי אויף דער ליכטיגער וועלט.

צווייטע קאַפּיטעל.

ווי בנימין ווערט אַ קדוש און זעלדע איין עגונה.

בּטבע איז אונזער בּנימין דער נוסע געוועזן אַ ווילדער בעל פּחדן. היינו ביי דער נאַכט פלעגט ער מורא האָבען צו געהן אויף דער גאַס, שלאָפען איינער אַליין אין אַ שטוב וואָלט ער נישט געוואָלט, מען זאָל איהם אָבגילטען. אַרויסצוגעהן אַביסעל ווייט פון דער שטאָדט האָט בּיי איהם געהייסען פּשוט זיך אַיינשטעלען דאָס לעבען, מאַלע וואָס קען חלילה, געשעהען. פאַר אַליאַד הינטעל האָט ער געציטערט אימות מות.

„איין מאָל, אַזוי דערצעהלט בּנימין, איין מאָל, איך געדיינק עס ווי היינט. דאָס איז געוועזן תמוז אין אַ שרעקליך הייסען טאָג, איז אונזער רב מיט איינעם פון זיינע לייט געגאַנגען זיך אָבּטובלען אין דעם טייכעל, וואָס אונטער דער שטאָדט. איך מיט אַ פּאָר יונגלעך, מיינע חברים, זענען מיט גרויס דרך ארץ נאָכגעגאַנגען פון הינטען און געוועזן בּיי זיך זעהר זיכער, אַז מיר וועלען נישט האָבען קיין שום שלעכטע בעגעגעניש און, אם־ירצה־השם, קומען צוריק בשלום אַהיים, געדופעט אויף דעם רב. עפּיס אַ קאַטאָוועס אַ רב, וואָס פאַר איהם האָט דרך ארץ אַ וועלט וואָס קיין עלטערם פאַר איהם איז שוין גאָר נישטאָ! וואָס דער טיטעל זיינער פאַרנעהמט אַ בלעטיל פּאַפּיר... דער רב, אונזער בעשיצער, איז מיט ברייטקייט געגאַנגען היבש פריהער פאַר אונז און אַז ער האָט געהאַלטען אין אויסטאָן זיך, איז אין מיטען דרינען אָנגעקומען עפּיס אַ שייגעץ און אָנגערייצט זיין הונד. אונזער בעשיצער איז נישט פוים־לעבעדיג אַנטלויפען, צוגעהאַלטען, מחילה, די אָבגעשפּילע-

טע תחתונים מיט איין האַנד און מיט דער אַנדערער דאָס קיילעכדיגע געשטעפּטע פעלפּענע היטעל. מיר יונגלעך זענען אַוודאַי מבולבל געוואָרען, דען אַז דער לויתן ווערט אויף דער ווענטקע געהאַפּט, וואָס זשע, נעבעך, זאָלען שוין טאָן די פלאָטקעס אין דער בלאָטע? מיר האָבען אָנגעגורט אונזערע לענדען און געשווינד ווי די הירשען געלאָפען פאָראויס מיט אַ גוואַלד, מיט אַ ביטער געשריי, ביז מיר זענען אַזוי הענדום־פענדום אָהן אַ נשמה אינאיינעם מיט אונזער גבור אַריינגעלאָפען אין דער שטאָדט. ס'איז געוואָרען אַ מהומה, אַ צונויפלויפעניש, אַ ליאַרעם: עס ברענט! מען הרגעט, מען שלאָגט! איינער פונ'ם אַנדערען האָט נישט געוואוסט".

אַז בנימין האָט פירגענומען די נסיעה אין די ווייטע מקומות, איז ביי איהם געבליבען קודם־כל זיך צו שטאַרקען אַוועקצוואַרפען דעם פחד. ער האָט זיך געצוואונגען, דווקא געהן אַליין שפּעט ביי דער נאַכט, דווקא שלאָפען איינער אַליין אין חדר און דווקא אַרויסגעהן אָפּט אונטער דער שטאָדט, חאָטש דאָס האָט איהם געקאָסט געזונד און איז פאַרשרעק, נעבעך, פונ'ם פנים אַראָב. די נייע הנהגה זיינע אין דער היים און אין בית־המדרש, זיין פערטראַכט־בלייך פנימיל און זיין פערפאַלען־ווערען אָפּט אויף עטליכע שעה פון דער שטאָדט, איז איטליכען געוואָרען עפּיס אַ פליאָה; מען האָט איהם גענומען אין מויל אַריין און פון איהם געשמאַק גערעדט, אַ טייל האָבען געזאָגט: נישט אַנדערש, ער איז משוגע, חסר דעה. איינמאָל, אַזוי האָבען זיי גערדונגען, איז בנימין טאַקי געווען תמיד אַביסעל שוטה'וואַטע, עס האָט איהם געפעהלט אין קאָפּ אַ קלעפּקע; צווייטענס איז שוין טאַקי אין טונעיאַדעווקע לערך עטליכע יאָהר נישט געווען קיין משוגענער, און מיר האָבען דאָך אַ קימאַ־לן, ווי זאָגט מען עפּיס, עיר ועיר וחכמיה עיר ועיר ומשוגעיה, איטליכע שטאָדט מיט איהר חכם אי מיט איהר משוגענעם. בפרט נאָך היינט אין אזעלכע גרויסע היצען. פאַר וואָס זשע זאָל נישט זיין קיין סברה, אַז ער זאָל טאַקי זיין משוגע גאָר פשוט. ווידער אַ טייל, און בראש פון זיי רב אייזיק דוד רב אַהרן יוסילים שרה זלאַטעס, האָבען געמאַכט: עט, עט!... טאַקי נאָך אַמאָל עט! אמת טאַקי בנימין איז שוטה'וואַטע, טאַקי שטאַרק שוטה'וואַטע. גאָר דערפון איז נאָך כלל נישט גערדונגען, אַז ער מוז ווערען אי משוגע, וואָרום זעלט־עם אַנדערש זיין אַזוי, איז דאָך די קשיא, פאַר וואָס גראָד אַצינד און נישט פריהער? אדרבה ואדרבה, פאַר צוויי יאָהרען אי פאַר אַ יאָהרען זומער. זענען

די היצען געוועז א גוזמא גרעסער. אי וואס, דער קימאַ-לן? דער תירוץ: זאָל זשע דוכטען — אונזערער טייך. דער טייך אונזערער, האָבען מיר דאָך אַ קימאַ-לן, נעהמט זיכער צו פון אייביג אָן אַ מענשען אַלע יאָהר, און פונדעסטוועגען האָט ער שוין אַ פּאָר יאָהר קיינעם נישט צוגענומען! פאַרקעהרט, ער אַליין איז אין די פּאָר יאָהר אָבגעפאַלען, אַז ערטערווייז קען מען ממש איהם איבערגעהן טרוקען-פוס... אַי בנימין? מילא בע... דער גרעסטער טייל אָבער, און צווישען זיי די ווייבער, האָבען געזאָגט: ער מוז האָבען צו טאָן מיט זיי... ער פּאַרעט זיך וודאַי מיט איהם... מיט דעם בעל דבר... וואס דען זשע בראָדזעט ער אַליין ביי נאַכט אין דער פינסטער? וואָס דען זשע ווערט ער אַ מאָל פערפאַלען אויף עטליכע שעה? וואס דען זשע שלאָפט ער איינער אַליין אין ספּיזשאַרנע? זעלדע זיין אייגען ווייב דערצעהלט אויך, אַז זי האָרכט ביי דער נאַכט, ווי מען קלאַפּט ביי איהם אין ספּיזשאַרנע, זי האָרכט אַ קלאַפּעריי, ווי מען געהט דאָרט מיט פיס..

דער דאָזיגער שמועס מכּח דעם ענין האָט, ווי געוועהנטליך, זיך אוועקגעקייקעלט אַהין אונטערן אויווען, פון דאָרט אויף די אַסיפה אויף דער אויבערשטער באַנק. מען איז איבער בנימ'נ'ן דאָרט צווישען זיך נאָך נישט פאַרטיג געוואָרען. נאָר דערווייל איז געבליבען מוסכּם ביי אַלע, מען זאָל צונויפשטעלען אַ קאָמפּאַניע פון אַ פּאָר שענע יודען מיט דעם סופר, וואָס זיי איינאיינעם זאָלען אַרומגעהן אין אַלע הייזער כּסדר נאָכ'ן צעטעל און אומעטום בודק זיין, רעווידירען די מזוזות. און ווייל די אַסיפה האָט אויף דעם ענין געקוקט ווי אויף אַ קהלשער זאַך, אַ טובה פאַר דער שטאָדט, לכן איז געבליבען, אַז בבדי אויסצושטעהן די הוצאות, וואָס אַזאַ קאָמפּאַניע בעדאַרף קאָסטען, זאָל מען אַרויפציהען דעם מקח פון פלייש... אין מנגיאַדעווקע איז דאָ אַ ווערטיל: פון וואָס מען זאָל ניט שמועסען, מוז אַרויסקומען אויפ'ן טויט, און פון וואָס מען זאָל נישט רעדען אויף איין אסיפה, מוז מען אויסלאָזען מיט דער טאַקסע פון פלייש. און באמת איז עס טאַקי על פּי דרך הטבע, אַנדערש קען עס טאַקי נאָר נישט זיין. דער שכל איז אויך אַזוי מתחייב, וואָרום סוף כּל אדם למות וסוף יהודי לטאַקסע, דאָס טייטש: דער סוף פון אַ מענשען איז צו שטאַרבען און דער סוף פון אַ יודען — צו צאָהלען טאַקסע! דער טויט און די טאַקסע—דאָס זענען בטבע אַזעלכע צוויי זאַכען, וואָס מען קאָן פון זיי בשום אופן נישט פּטור ווערען. אַזוי האָט דער אויבערשטער

בעשאַפען די וועלט, און ווי ער האָט זי בעשאַפען, אַזוי איז גוט, אַזוי נעהר עס זיכער צו זיין. קשיות פרעגען נאָר אַפּיקורסים...

שפּעטער אַביסעל האָט מיט בנימינ׳ן זיך פּערלויפען אַ מעשה, וואָס ער האָט מיט איהר קונה שם געווען. אַרויסגעהענדיג איינמאָל פון דער שטאָדט, תמוז אין אַ הייסען טאָג צוועלף אַזייגער אין דער פריה, סאַמע ווען די זון האָט געבראָטען, איז ער פּערגאַנגען טיעפליך אין אַ וואַלד, אַקעגען אַ דריי תחום־שבת׳ן פון דער שטאָדט. מיט זיך אין דער קעשענע האָט ער געהאַט זיינע ספרים, וואָס אָהן זיי פלעגט ער נישט געהן קיין טריט. ער איז געזעסען אין וואַלד אונטערגעלעהנט אונטער אַ בוים און האָט געשמאַק געטראַכט. צוטראַכטען האָט ער גע־האַט זעהר פיעל. באַלד איז איהם דער קאָפּ פּערפלויגען וויים אַהין אין יענע לענדער אין עק וועלט. ער איז געגאַנגען איבער בערג, איבער טאָלען, איבער מדבריות און אַלע ערטער, וואָס שטעהען אין זיינע ספרים. ער האָט געוואַנדערט פוס־טריט נאָך אַלכּסנדר מוקדון, נאָך אֶלדד הדני וכדומה. ער האָט געזעהן דעם שרעקליכען פּיפּערנאָטער, דעם לינדעגוואָרעם, שלאַנגען, עקדישען און אַלע מיני שלעק אי משלחתין. ער האָט זיך צוגעשלאָגען צו די רויטע יודלעך און גערעדט מיט די בני משה. דערנאָך איז ער בשלום צוריקגעקומען צו זיך און האָט געטראַכט, אַזוי און ווען זשע זאָל ער שוין טאַקי מאַכען די נסיעה.

אין מחשבות׳ן איז דערווייל צוגעפאַלען די נאַכט. ער איז אויפגעשטאַנען, אויסגעגלייכט די ביינער און זיך געלאָזט געהן אַ היים. ער געהט און געהט, נאָך אַלץ נישט פונ׳ם וואַלד אַרויס. ער געהט אַ שעה, צווי, דריי, פיער שעה, ס׳איז קיין סוף, קיין עק. ער האָט נאָך טיפער אין וואַלד זיך פערשלאָגען און־דאָ איז פינסטער, חאָטש אַיין אויג אַרויסצונעהמען. פלוצלים איז נאָך געוואָרען אַ שטורמווינד מיט אַ שלאַקסרעגען, עס האָט געבליצט, געדונערט און די ביימער האָבען גערוישט אַ שרעק! בנימין איז געבליבען שטעהן, דער רעגען האָט איהם געוואַשען, אַ צאָהן אָן אַ צאָהן האָט איהם געקלאַפּט פאַר קעלט, פאַר נעץ און פאַר גרויס פּחד. עס האָט איהם זיך געדאַכט, אַט פאַלט אויף איהם אָן אַ בער, אַט פערצוקט איהם אַ לייב, אַ לעמפּערט, אַט נעהט דער מאַמו״ל, וואָס כפי עס שטעהט אין „צל עולם״, איז ער אַ גרויסער, אַ לאַנגער מין בעשעפעניש מיט צווי לאַנגע הענד, מיט וועלכע ער וואַרפט אַנידער אַ העלפאַנד. אַנגסטען האָבען איהם בעשלאָ־

נען, נעבעך, און דאָ איז ער נאָך טויט הונגעריג, חוץ אַ רעטשען קיכעל איז דעם גאַנצען טאָג אין זיין מויל נישט געקומען, ער האָט פאַר אַלע צרות זיך גענומען דאַוונען מעריב און געראַוועוועט מיט התלהבות פונים גאַנצען האַרץ.

נאָך האָט געהאָלפען, ס'איז טאָג געוואָרען. אונזער בנימין נעהמט זיך ווייטער צום געהן אויף גאָטס בעראָטה. ער געהט, ער געהט, ביז ער שלאָגט זיך צום סוף אַרויף אויף עפּיס אַ שמאָלען וועג. מיט דעם וועג איז ער געגאַנגען אַקעגען אַ שעה צוויי און פּלוצלים דערהערט ער פון דער ווייטענס אַ קול פון אַ מענשען. אַנשטאָט ער זאָל מיט דעם קול זיך דערפרעהען, איז ער, שונא ציון, פערצאַפּעלט געוואָרען. איהם האָט זיך נישט אַנדערש געדאַכט, אַז דאָס איז אַוודאַי אַ גזלן. מחמת שרעק האָט ער זיך געלאָזט לויפען צוריק אָהן אַטהעם, באַלד אָבער האָט ער זיך בעטראַכט: פע, בנימין! דו ווילסט וואַנדערוועען אַזוי ווייט איבער ימים און מדבריות, וואָס דאָרט שוויבעלט און גריבעלט פון עקדישען, פון חיות רעות און ווילדע אומות, און דאָ האָסט דו מורא פאַר'ן געדאַנק, טאָמער בעגעגענסט-דו אַ גזלן. אי, פע, מענסט, כ'לעבען, זיך שעהמען, בנימין. איז דען אַלכּסנדר מוקדון אויך אַנטלויפען אַזוי ווי דו? האָט דען אַלכּסנדר מוקדון אויך אַזוי ווי דו זיך מיאש געווען, בשעת ער איז געפלויגען רייטענדיג אויף זיין אָדלער און ס'איז אויסגעגאַנגען דאָס פלייש פונ'ם שפּיז, וואָס דער אָדלער פלעגט עס פּיקען און פליהען דורכדעם אַלץ העכער? ניין, אַלכּסנדר מוקדון איז נישט אַנטלויפען, אַלכּסנדר מוקדון האָט ביי זיך אַליין אויסגעשניטען אַ שטיק פלייש און אַרויפגעשטאָכען אויפ'ן שפּיז! אַדרבה שטאַרק זיך, בנימין, דאָס וויל גאָט דערמיט דיך נאָר אויספּריווען. האַלטסט-דו אויס די פּראָבע, אַז וואויל און גוט איז דיר דענסטמאָל! דענסטמאָל, בנימין, ביסט דו אַ מענש און וועסט טאַקי ווערט זיין צו האָבען די זכיה פון השם יתברך צו דערגרייכען דיין וואונש וועגען די בני משה און מיט זיי איבערשמועסען מכּח דעם כּלל ישראל אין אונזער ווינקעל; דערצעהלען זיי גאַנץ בפרטיות די הנהגות פון אונזערע יודעלעך דאָ, וואָס זיי טהוען און וואָס זיי מאַכען. וועסט דו איצט אויסשטעהן נאָך אי די דאָזיגע פּראָבע און געהן צוריק אַקעגען דעם קול, דענסטמאָל ביסט דו מנצח אַלע פּחדים און שרעקענישען. וועסט ווערען אַ כּלי-שלמה, אַ ברכה, אַ בענשונג צווישען די קינדער ישראל און אָנטאָן כּבוד גאַנץ

טונעיאַדעווקע . טונעיאַדעווקע און סוקדון—דאָס וועלען זיין צוויי ערטער גלייך בעקאַנט אין דער גאַנצער וועלט דורך אַלכּסנדר טונעיאַדעווקער און בנימין סוקדון ! . . .

אונזער בנימין האָט זיך אומגעקעהרט טאַקי צוריק און איז געגאַנגען בעהאַרצט ווי אַ גבור מיט גרויס בטחון , ביז ער האָט פאַר זיך דער- זעהן דעם גזלן. דאָס איז געווען אַ פויער , וואָס איז געפאָהרען אויף אַ פּאָר אָקסען מיט אָנגעלאָדענע זעק אין וואָגען .

— דאָברי-דיען ! — האָט בנימין צוגעהענדיג אַ זאָג געטאָן ראָפּ- טאָם אויף אַ משונה קול , וואָס ער האָט אין זיך געהאַט אַלע טעמים : אי געשריי , אי געבעט , אי ווי איינער זאָגט : נאַ , נאַ טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט ! אי עפּיס ווי אַ בקשה : גוואַלד , האָב רחמנות אויף מיר , אויף מיין ווייב און קינדער, נעבעך !

אָבזאָגענדיג , אָדער אָבשרייענדיג אַ אָבווייגענדיג דאָס „דאָברי- דיען" איז בנימין געבליבען אָהן לשון חי דערוואָרגען . דער קאָפּ האָט איהם זיך פאַרדרעהט , אין די אויגען איז איהם געוואָרען פינסטער , די פיס האָבען איהם אויפגעהערט צו דינען און ער איז טויט אַנידערגע- פאַלען אויפ'ן אָרט .

אַז ער האָט אויפגעעפענט די אויגען און איז צו זיך געקומען , האָט ער זיך געפונען ליגענדיג אין וואָגען אויף אַ גרויסען זאַק קאַרטאָפ- לעס , איבערגעדעקט מיט אַ גראָבער סוויטע . צוקאָפּענס איז איהם גע- לעגען אַ געבונדענער האָהן , וואָס האָט אויף איהם געקוקט אין דער זייט מיט איין אויגעל און איהם געגראַבעלט מיט די נעגעל , צופיסען איז געשטאַנען אָנגעשטעלט קערבעלעך מיט יונגען קנאָבעל אי ציבעלעס אין שאָר ירקות . אייער , אַ פנים , איז דאָרט אויך געלעגען , וואָרום פאַלאָווע זענען געפלויגען און איהם פערשאָטען די אויגען . דער פויער איז גע- זעסען , געריוכערט גאַנץ רוהיג דאָס ליולקעלע און אימליכע רגע אויף די אָקסען אונטערגעשריגען : סאָפּ , הייטאַ , סאָפּ ! די אָקסען קוים וואָס זיי האָבען זיך גערי־הרט , און די רעדלעך פונ'ם וואָגען האָבען משונה געסקריפּעט איטליכעס אויף איין אַנדער קול , אינאיינעם איז אויסגעקומען עפּיס אַ סקריפּענדיגער קאָנצערט , וואָס האָט געגרילצט אין די אויערן . דעם האָהן אַ פנים , ווי עס האָט אויסגעזעהן , איז אַזאַ סקריפּעריי אויך נישט געווען לרצון , וואָרום איטליכס מאָל בשעת די רעדלעך פלעגען אינגאַנצען זיך אומדרעהען און אויסלאָזען אויף אַ סווישטש מיט אַ שלשלת , פלעגט ער בנימינ'ן אַ שטאַרקען גראַבעל טאָן מיט די נעגעל און אַ קרעה

געבען קוקוריקו מיט כעס, מיט אימפעט, אז עטליכע רגע דערנאָך פלענט ביי איהם חאַרחלען פערדומפען אינעווייניג אין האַלז. בנימין האָט אין זיך נישט געפיהלט קיין גאַנץ אבער און איז געלעגען א היבשע צייט שטאַרק פערדולט: א שפּאַס וואָס ער איז אויסגעשטאַנען, שרעק, הונגער, גערעך און קעלט! עס האָט איהם זיך געדאַכט, אז א טערק האָט איהם געפאַנגען און דער מדבר און פיהרט איהם פערקויפען ערגיץ פאַר א קנעכט. ניחיי, האָט ער געטראַכט, ניחיי זאָל ער מיך האָטש פערקויפען צו א יודען, וואָלט איך נאָך געקענט פאָרט עפּיס אויפגעריכט ווערען, און באמ אָבער, ער וועט מיך פערקויפען צו אַ פּרינץ אָדער, חלילה, גאָר צו א פּרינצעסין פון די אומות העולם, בין איך דאָך פערלוירען, פערלוירען אויף אייביג. דערצו נאָך האָט ער זיך גראד דערמאָנט די מעשה פון יוסף הצדיק מיט זליכה׳ן און האָט מחמת יסורים א שטאַרקען קרעכץ געטאָן.

דער פויער האָט זיך אומגעקוקט, אז ער האָט דערהערט בנימינ׳ס קרעכץ, זיך צוגערוקט נעהנטער און איהם א פרעג געטאָן.

— נו זשידקאָ, א שטשאָ, טראָשקע ליפשע

דער קאָפּ איז בנימינ׳ן באמת געוואָרען אַביסעל פרייער און ער האָט זיך דערמאָנט אינגאַנצען, וואָס מיט איהם איז פאָרגעגאַנגען. ער האָט אָבער זיך געפיהלט זעהר אין א שלעכטער לאַגע: גוויאיש קען ער כמעט נישט קיין וואָרט, היינט וואָס־זשע טהוט מען דאָ? ווי ענטפערט מען דעם ערל און ווי טענה׳ט מען מיט איהם ,זיך דאָ אוים, צו וויסען אַקוראַט, וואָהין ער פיהרט מיך?

ימין האָט געפּרוווט זיך אויפזעצען, גאָר אומזיסט. די פיס האָבען איהם שטאַרק געבראָכען.

— טראָשקע טעבע ליפשע? האָט איהם דער פויער ווייטער א מאָל געפרעגט און מאַקי בנשימה אחת א מאַך געטאָן

— סאָפּ, הייטאַ, סאָפּ!

— ליפשע. רק ריבי מאָי אַי, אַי, אַי! האָט בנימין געענטפערט ווי ער האָט, געבעך, געקענט און איהם געוויזען אויף די פיס.

— איזווידקי טי זשידקאָ?

— איזווידקי טי זשיטקע?! האָט בנימין געמאַכט מיט א ניגון, ווי א מהפך־פשטאָ, יאָ ניאָמקאָ, בניאָמקאָ אוב טונעיאַדעווקי!

— טי איז טונעיאַדעווקי? קאַזשי־זשע, שטשא טי וויטאַראַשטשיל גאַ מעני אָטשי אי גליאַניש יאַק שילאָני. אליע מאָזשע טי מאַקי אי שילאָני. טראָסטזאָ טוואָאי מאַמערי. סאָפּ, הייטאַ, סאָפּ!

— יאַ, סטייטש, יאַ טעבי לכתחלה קאַזאַטע, יאַ ניאַמקע סאַם אוב טונעיאַדעווקו! האָט בנימין געענטפערט, געמאַכט דערביי אַ רחמנות־פּנים, אַ וויז געטאָן מיט דער האַנד און געבעטען רחמים: גוואַלד אוב טונעיאַדעווקי זשינקאָ טעבי דאַם טשאַרקע שליש אי שאַבאַשקאָווע בולקע, אי דאָברע דאַנקויעָט טעבי.

דער פויער, אַ פּנים, האָט זיך אָנגעשטויסען, וואָס בנימין מיינט;

— דאָברי זשידקאָ! — האָט ער געזאָגט, זיך געזעצט אויף זיין אָרט מיט דעם פּנים צו די אָקסען און געמאַכט סאָפּ, הייטאַ! —

אַקעגען אַ פּאָר שעה אַרום איז דער וואָגען אַרויפגעפאָהרען גלייך אויפ'ן מאַרק אין טונעיאַדעווקע, ווייבער און מאַנסביל האָבען זיך אַ שאָט נעגעבען אַקעגען מיט פערשיעדענע שאלות. דער שרייעט:

— טשויעש סקילקע חאָטשעם זאַ פּיווען? זאַ ציבולי? יענער פרעגט.

— מאָזשע מאַיעש קאַרטאָפּלי, יאַיצי?

בתוך הבאים קומט איינער מיט אַ שאלה:

— טשויעש מאָזשע טי באַטשיל נאַ דאָראָגי זשידקאָ? או נאַם יעדין זשידקאָ, בניאָמקאַ, ווטשאָראַ פּראָפּאַל יאַק אוב וואָדי.

און איידער דער פויער האָט אויספייעט אימליכען צו ענטפערן, זענען די אַלע ווייבער ווי די הייזשערקען איבערגעפאַלען דעם וואָגען, האָבען אויפגעדעקט די סוויטקע און אין איין קול ארויסגעלאָזט אַ געשריי:

— בנימין!... ער איז דאָ! ציפּע קרוינע! בת־שבע־בריינדיל, לויפט גיכער צו זעלדען מיט דער גוטער בשורה, אַז איהר שאָדען האָט זיך אָב־געזוכט! זי וועט שוין נישט זיין קיין ווייסטע עגונה.

ס'איז געוואָרען אַ רעש, אַ צונויפלויפעניש, גאַנץ טונעיאַדעווקע האָט זיך געוויגט, קינד און קייט זענען געלויפען אָנקוקען בנימינ'ן. מען האָט איהם פערוואָרפען מיט רעד, מיט שאלות, מיט ווערטלעך, מען האָט דערצעהלט, אַז דעם גאַנצען נעכטיגען טאָג מיט דער נאַכט האָט מען איהם געזוכט, געאַקערט, מען האָט איהם שוין געהאַלטען פאַר אַ קדוש און זיין ווייב פאַר אַ ווייסטע עגונה.

פלוצלים אין מיטען געטימעל איז דאָס ווייב זיינס צוגעלויפען מיט אַ געוויין, זי האָט געבראָכען די הענד אָנקוקענדיג איהר בעשעהרטען, ווי ער ליגט בלייך און טויט און קען קיין ריהר זיך נישט טאָן. זי האָט נעבעך, אליין נישט געוואוסט וואָס צו טאָן, צי זאָל זי איהם שילטען, אויסקאָזע, צו איהם איהר שווער ביטער געמיט, צו זאָל זי ארויסווייזען

איהר פרייד, איהר שמחה, וואס נאָט האָט ז', וויסטע ענונה, אויפגעריכט.

אין עטליכע מינוט אַרום האָט מען בנימינ'ן אַזוי טאַקי ווי ער איז געלעגען אויפ'ן זאַק קאַרטאָפּלעס, געפיהרט צו זיך אַ היים איבער דעם מאַרק מיט אַ גרויסער פּאַראַדע דער גאַנצער טונעיאַדעווקער עולם פון קליין ביז גרוים האָט איהם אָבגעגעבען כבוד, קיינער האָט זיך נישט געלאָזט בעטען, און איהם בעלייט מיט אַ רעש, מיט אַ געשריי: קדוש! קדוש! קדוש!

דער נאָמען קדוש איז בנימינ'ן פון דענסטמאָל אָן טאַקי אויף תמיד געבליבען, ער האָט געהייסען בנימין דער קדוש און זיין ווייב זעלדע די ענונה.

דער טונעיאַדעווקער מומחה איז נאָך דעם טאָג טאַקי צו בנימינ'ן געקומען און האָט איהם געגעבען ראַטוניק מיט אַלע תחבולות, וואָס איז נאָר מעגליך געוועזן. ער האָט איהם געשטעלט באַנקעס אי פּיאַווקעס, אויך אינגאַנצען איהם אָבגעגאָלט און געזאָגט פאַר'ן אַוועקגאַנג, אַז נאָך די אַלע מיטעל וועט ער, אם־ירצה־השם, געזונט ווערען און וועט נאָך מאָרגען קענען, אויב ער וועט כח האָבען, געהן אין בית מדרש אַריין גומל בענשען.

דאס דריטע קאפיטעל.

ווי בנימין סקאמפאנייעט זיך מיט סענדעריל דער יודענע.

די דאָזיגע מעשה, וואָס מיט בנימינ'ן האָט זיך געטראָפען, וואָס האָט אָנגעמאַכט אַזוי פיעל יסורים זיין ווייב, אַזוי פיעל לייטישע רייד אי אין דער שטאָדט, אי דאָרט אונטערען אויווען, אי אויף דער אויבערשטער באַנק, האָט אין פלוג, דאַכט זיך, בעדאַרפט אויף אייביג פון איהם ארויסשלאָגען דעם געדאַנק פון זיין נסיעה אין די ווייטע מקומות, נאָר אָבער א טעות, פאַרקעהרט, עס האָט נאָך אין איהם דעם דאָזיגען געדאַנק ערשט בעסער אַריינגעשלאָגען. ער האָט פון דענסטמאָל אָן אויף זיך געקוקט מיט דרך ארץ ווי אויף אַ מענשען, אַ געניטען, וואָס איז געננוג אין זיין לעבען אויסגעשטאַנען, ער איז ביי זיך געווען צעהן מאָל טייערער פאַר זיין בעהאַרצטקייט, פאַר זיין שטאַרקייט, מיט וועלכער ער איז אויסגעשטאַנען אַזוי פיעל שווערע פראָבעס און גובר געווען אינגאַנצען די טבע זיינע. ער האָט אָנגעהויבען זיך צוהאַלטען פאַר אַ גבור, פאַר אַ חקרן, וואָס האָט אַ ידיעה אין אַלע שבע חכמות, וועלכע עס געפינען זיך נאָר אין דעם „צל עולם", וואָס האָט זיך אָנגעלייענט ווי אַ פויק אין אַזעלכע מיני ספרים און ווייסט וואָס איִף דער גאַנצער וועלט טהוט זיך. ער האָט אָנגעהויבען אַליין אויף זיך אַ מבין צו ווערען און זיך אַליין צו-בעדויערן, וואָס ער, אַזאַ מענש ווי ער, געפינט זיך, נעבעך, כשושנה בין החוחים, ווי אַרויז צווישען דערנער, וואו? אין טונעיאדעווקע, אין

אזאַ העק, צווישען פראָסטע מענשען, וואָס פאַרשטעהען נישט און ווייסען נישט פון זייער לעבען צוזאָגען! די לייטישע רייד און די ווערטלעך, וואָס זענען איבער איהם געפאַלען, זיי האָבען אדרבא איהם ערשט געטריבען אין וועג אַריין. עס האָט איהם זיך געגלוסט ווי צום גיכסטען אוועק פון טונעיאַדעווקע. ווי דערלעב איך שוין, פלעגט ער אַלץ טראַכטען, זיך אוועקצולאָזען אַהין, ווייט, און קומען בשלום צוריק מיט ישועות און נחכות אויף יודען, מיט כבוד און מיט אַ גוטען נאָמען אין דער וועלט, און דענסטמאָל וועט גאַנץ טונעיאַדעווקע וויסען, פון קליין ביז גרויס, וואָס איך בנימין בין, וואָס איך בנימין בעטייט...

בנימינ'ן האָט לעת-עתה אָבגעהאַלטען פון דער נסיעה נאָר די דאָזיגע קליינע מניעות: ערשטענס וואו געהמט מען אויף הוצאות? ביי איהם אַליין האָט קיינמאָל זיך נישט געפונען קיין גראָשען אין קעשענע. ער פלעגט תמיד זיצען לעדיג אין בית=המדרש און זיין פלוניתטע איז געווען די אשת חיל, די פרנסה-געבערין פון אַ נאָס אַפטייקעל, וואָס זי האָט זיך געמאַכט באַלד נאָכ'ן קעסט אַראָבגעהענדיג, אין, משטיינס-געזאָגט. וואָס דאָס גאַנצע קלייטעל האָט אָנגעטראָפען. ווען זי זאָל דער ביי נישט געווען אַרבייטען זאָקען, נישט פליקען ווינטער ביז שפעט אין דער נאַכט פעדערען. נישט פרעגלען אויף=צופ׳ערקויפען פסחדיג שמאַלץ, נישט איינהאַנדלען אַמאָל אין אַ מאַרק=טאָג ביי איהרע בעקאַנטע פויערים קיין מציאות, וואָלט נישט געווען מיט וואָס די נשמה צוערהאַלטען. פערקויפען עפים פון שטוב=זאַכען? נאָר וואָס אָבער האָט דאָרט זיך גע-פונען? אַ פּאָר מעשענע לייכטער, וואָס זענען זעלדען געבליבען ירושה פון איהרע עלטערן, אין וועלכע זי בענשט ליכט, שייערט עס תמיד און זיך דערמיט שטאַרק מהנה. קיין ציהרונג האָט זי נישט חוץ אַ זילבערען דייפעלע מיט אַ פעריל פון איהר מאַמעס שטערענטיכעל, וואָס דאָס ליגט ביי איהר פערשלאָסען און טהוט עס אָן נאָר אַ מאָל בשעת אַ גרויסע שמחה אָדער בשעת אַ מזל=טוב אָבגעבען. פערקויפען זשע עפים פון זיינע חפצים? נאָר אינגאַנצען האָט ער געהאַט אַ שבתדיגע אַטלעסענע קאַפּאָטע נאָך פון דער חתונה אָן, צוהאַקט, צופאַלען פאָרענט אי הינטען און דער געלער אונטערשלאַק האָט אַרויסגעקוקט. אמת, ער האָט געהאַט אי אַ טולעפיל, נאָר, משטיינס=געזאָגט, אַ טולעפיל, ס'האָט נאָר אַזוי גע-הייסען דער קאָלנער מיט גאָרנישט בעלעגט. בשעת זיין חתונה האָט דער טאַטע זיינער, איהם צו לאַנגע יאָהר, געהייסען נישט זשאַלעווען, אדרבה מאַכען אַ לאַנגען קאָלנער פון דער פולער האַנד און אָבשטעפען

איהם לעת־עתה פון אויבען מיט אַ שטיק אונטערשלאַק, וואָס איז געבליבען יתור פון זיין קאַפּאָטע. און האָט דערביי זיך מתחיב געווען ביים סילוק'ן דעם מותר פונ'ם נדן, אונטערשלאָגען דעם טולעפּיל מיט פוטער און בעלעגען דעם קאָלנער מיט פּיי. דעם נדן האָט ער נישט געסליקט און דער טולעפּיל מיט דעם קאָלנער זענען געבליבען אַזוי ווי ס'איז געווען ביז דעם היינטיגען טאָג...

אַ חוץ דעם האָט בנימין נישט געוואוסט, ווי מען רייסט זיך אַרויס פון דער היים.

איבערשמיעסען מכח דער נסיעה מיט זיין פלונית'טע און אַרויסזאָגען איהר די גאַנצע זאַך בפירוש? חלילה וחס! עס וואָלט געוואָרען אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער, זי וואָלט איהם אָבגעווייגט מיט טרעהרען און איהם געהאַלטען זיכער פאַר ריין משוגע, ווארום ווי האָט אַ יודענע שכל אַזעלכע ענינים משיג צוזיין? אַ יודענע, אַז זי איז שוין אַפילו גאָר די אשת חיל, איז זי דאָך פאָרט נישט מעהר ווי אַ יודענע. וואָס דער מינדסטער מאַנסביל האָט אין נאָגעל, האָט עס נישט, און קען עס גאָרניט האָבען די פיינסטע און די קלינגסטע יודענע אַפילו אין איהר קאָפּ...

אוועקגעהן זשע בשתיקה און דעם זיי־געזונט פאַרגעסען? איז עפּיס אויך פריקרע, דאָס איז אַ ביסיל מעשה ליטוואַק. ווידער זשע בלייבען זיצען אין דער היים און אָבזאָגען זיך פון דער גאַנצער נסיעה? דאָס איז ריין אונמעגליך. עס הייסט אַזוי פיעל ווי אַ מעשה אָנטאָן זיך

די נסיעה איז בנימינ'ן געוואָרען די צווייטע נאַטור, ווי אַ יוד כוז דריי מאָל אין טאָג דאַווענען, אַזוי האָט ער געמוזט איטליכע רגע אין דער נסיעה טראַכטען. אַפילו אין שלאָף איז זי איהם פון זינען נישט אַרויס, און האָט איהם זיך שטענדיג געחלומט. זי האָט טיעף זיך איינגעוואָרצעלט איהם אין האַרץ און זיך בעשעפטיגט געמאַכט מיט זיינע אויגען און אויערען אַזוי, אַז ער האָט אויפגעהערט צוזעהן אי צוהערען דאָס אַלסדינג, וואָס פאַר איהם. ער האָט נאָר געזעהן אי געהערט דאָס וואָס טהוט זיך דאָרט, דאָרט העט ווייט אין יענע מקומות. נישט איינמאָל פלעגט ער אין אַ שמועס מיט עמיצען פלוצלים אַריינמישען: הינדיאַ, סמבטיון, אַנטיקודי"אַ, פיפערנאָטער, לינדענוואָרעם, אייזעל, טולאייזעל, באָקסאָר, בצפיחית, טערק, טאָטער, גזלן וכדומה נאָך אַזעלכע ווערטער.

די נסיעה האָט געמוזט געמאַכט ווערען, נאָר וואָס טהוט מען מיט די מניעות? דאָ האָט ער זיך קיין עצה נישט געקענט געבען. ער האָט

געפיהלט, אז ער בעדארף האבען איינעם, מיט וועמען ער זאל קענען מכח דעם זיך מישב זיין.

איש אחד היה בטונעיאדעווקע, איין מענש איז געווען אין טונעיאדעווקע ושמו סענדעריל און ער האט געהייסען סענדעריל, נאך זיין עלטערזיידען רב סענדעריל. זה הסנדעריל, דער סענדעריל, היה איש פשוט, איז געווען א פשוט מענשעל, דאס הייסט, א פראסטער אהן הכמות. אין בית המדרש האט ער געהאט א שטאט אונטער דער בימה און דאס אליין איז שוין דער בעסטער סימן, אז ער איז ניט געווען פון די טונעיאדעווקער פיינע בריות, פונים דארטיגען צימעס און דער גילדענער פאן. די שמועסען אין בית המדרש אדער ערגיץ אנדערש פלעגט ער דאס רוב צוהערען שטיל, ווי א זייטיגער פארשוין. נאר פלעגט ער א מאל זיך אנרופען א ווארט, האט עס אנגעמאכט א גרוים געלעכטער, נישט מחמת דרינען איז געלעגען עפיס א ווילדע חכמה אדער א גרויסע המצאה, ניין, נאר גלאט זיינס א ווארט האט עפיס געמאכט לאכענדיג, האטשע, ער האט עס, נעבעך, געזאגט גאנץ פשוט בתמימות און האט כלל גאר נישט געמיינט יענעם דערמיט לאכענדיג צומאכען. אדרבא, אז מען פלעגט לאכען, פלעגט ער אויסשטעלען א פאר אויגען און אנקוקען, פאר וואס מען לאכט. פאראיבעל האבען דערפאר פלעגט ער קיינמאל נישט, ווארום ער איז בטבע געווען א גוטער, א שטיל מענשעל, ווי עס גיט זיך א מאל אוים א שטילע קוה; ער האט גאר נישט געוואוסט, אז מען בעדארף פאראיבעל האבען. יענער לאכט, נו, מילא, לאז ער זיך לאכען, מסתמא האט ער דאך הנאה.

דאך מוז מען מודה זיין, אז אין סענדערילס א ווארט איז א מאל געלעגען טאקי איין אמת גלייכער איינפאל, האטש ער אליין האט עס גאר אזוי ווייט נישט געמיינט און דאס געזאגט גלאט בתמימות, מיט איהם פלעגט מען ליב האבען קאטאוועס צוטרייבען. דער גרעסטער טייל בערלעך אין השעה-באב זענען אין זיינע פאות איינגעפלאנטעט געווען. דער בעסטער חלק קישעלעך, וועלכע מען ווארפט הושענא רבה ביי דער נאכט ביים אויפזיין, איז איהם אנגעקומען. אקעגען זשע דער קלענסטער חלק רעטשען קיכעל און בראנפען פון תיקון אדער גלאט אזוי בראנפען — איז זוידער טאקי אין איהם אנקומען.

הכלל סענדעריל איז תמיד און אומעטום געווען דאס כפרה-הינדעל. סענדערל איז בטבע נישט געווען, ווי אנדערע, קיין עקשן; האט איינער געזאגט אזוי, איז פון זיינטוועגען רעכט געווען אזוי. סענדעריל האט

געטאָן יענעמס רצון, נישט מחמת מבטל־צו־זיין זיין רצון, כדי יענער זאָל דערפאַר מבטל־זיין זיין רצון פאַר זיין רצון, נאָר גלאַט, פּראָסטע איז מאָסטע, ער האָט געטאָן יענעמס רצון.

— וואָס אַרט עס מיך? — איז זיין שטיינער געוועז צוזאָגען. — וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב? דו ווילסט דווקא אַזוי, נו זאָל זיין אַזוי.

צווישען יונגלעך איז סענדעריל געווען אַ יונגעל. ער פלעגט עפּטערס געהן, שמיעסען, זיך שפּילען מיט זיי אינאיינעם און האָבען דערפון תענוג. צווישען זיי איז סענדעריל באמת געווען ווי אַ שטילע בהמה, וואָס לאָזט צו זיך צו קינדער, זיי זאָלען אויף איהר רייטען און איהר קראַצען די מאָרדע. קונדסים פלעגען איהם קריכען אויפ'ן קאָפּ און צופּען איהם ביים בערדיל. אַנדערע פלעגט עס אַ מאָל אַרען און פלעגען אָנשרייען:

— תרבית, שקצים, פאַר איין עלטערען, פאַר אַ יודען מיט אַ באָרד! וואָס צופּט איהר איהם דאָס בערדיל?!

— נישקשה, נישקשה, — פלעגט סענדעריל זיך אָנרופען, — וואָס אַרט עס מיך? וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב? זאָלען זיי מיך אַביסיל קראַצען.

ביי זיך אין דער היים האָט סענדעריל, נעבעך, קיין האָניג נישט געלעקט. זיין ווייב איז געגאַנגען אין ספּאָדיק און ער האָט ביי איהר געהאַט אַ ווייסטען, ביטערען חלק. זי פלעגט איהם האַלטען אין דער מורא, אַ מאָל דערלאַנגען אַ זעץ און ער, נעבעך, האָט עס געמוזט מקבל באהבה זיין. אונטער אַ יום טוב פלעגט זי איהם אַנידערשטעלען אויסוויי־סען די שטוב און אונטערבינדען איהם דאָס בערדיל מיט אַ טיכעל. ער פלעגט איהר שיילען קאַרטאָפּעלעס, קאַטשען און בראָקען לאָקשען, אָנפילען פיש, אָנטראָגען אי אַריינלייגען אין אויווען האָלץ און אונטער־הייצען, אַ קוראַט ווי אַ יודענע. דעריבער האָט מען איהם טאַקי גערופען: „סענדעריל די יודענע".

אָט דעם „סענדעריל די יודענע" האָט אונזער בנימין אויסגעקליבען איהם צועפּענען דאָס הארץ און מיט איהם זיך שואל בעצה זיין, וואָס ער זאָל טאָן. דער טעם דערפון: פאַר וואָס גראָד סענדעריל? איז דער, ווייל בנימין האָט תמיד געפיהלט צו איהם עפּיס אַ שטיקעל ליבשאַפט. סענדעריל איז אין פיעל זאַכען איהם זעהר געפעלען, ער האָט אין אַ סך ענינים זיך מיט איהם אויסגעגלייכט און פלעגט אַ מאָל אין אַ שמיעס מיט איהם זיך פּשוט מחיה זיין. מעגליך אפשר נאָך אי צוליב דעם אויך,

וואָס בנימין האָט גערעכענט דערויף, וואָס סענדעריל איז קיין עקשן נישט. ער, סענדעריל, וועט זיין פּלאַן אָננעהמען און איהם נאָכגעבען אַלסדינג, וואָס ער וועט איהם זאָגען. און אויב סענדעריל וועט אפשר אין עטליכע פּונקטען זיך איינשפּאַרען, וועט ער איהם מיט גאָט'ס הילף און מיט זיין חלקת הלשון גובר זיין..

ויהי כבוא בנימין לסענדעריל, און אַז בנימין איז געקומען צו סענדערלען, האָט ער איהם געטראָפען כשהוא יושב על ספסל החלב וקילף קאַרטאָפלעס, ווי ער זיצט אויף דער מילכעדיגער באַנק און שיילט קאַרטאָפלעס. איין באַק האָט איהם שטאַרק געפלאַמט און אונטער'ן אייג איז איהם געווען בלוי מיט אַ גראַבעל, עפּיס ווי מען דערלאַנגט אַ קרעל מיט אַ נאָגעל. ער איז געזעסען ווי אַ נעכטיגער, בעטריבט און פער-אומערט ווי אַ יוגענד, וואָס דער מאַן איהרער האָט זי אוועקגעוואָרפען און איז אוועקגעגאַנגען למדינת הים, אָדער ווי אַ אשה, וואָס דער מאַן האָט איהר דערלאַנגט אַ פּאַטש...

סענדעריל'ס וויבּ איז ניט געווען אין דער היים.

— גוט מאָרגען, סענדעריל! וואָס ביסט דו, סערדצע, אַזוי בעטריבט! האָט בנימין געזאָגט אריינקומענדיג און געוויזען סענדערלען מיט אַ פינגער אויף דער באַק. הא, ווייטער זי? וואו איז זי, די בחורטע?

— אין מאַרק.

— גאַנץ גוט! — האָט בנימין כמעט אַ געשריי געטאָן פאַר גרוים שמחה. לעג אוועק, נשמה מיינע, דיינע קאַרטאָפלעס און קום מיט מיר אין אַלקיר אַריין. דאָרט איז קיינער נישטאָ? קיין שומר מיט דיר בעדאַרף איך איצט נישט האָבען, איך וויל דיר ענטפּלעקען מיין האַרץ. איך קען מיר שוין נישט איינהאַלטען, עס קאָכען אין מיר די געבליטען, אָך גיכער סערדצע, גיכער, זי קען נאָך אָנקומען און אונז שטערען איידער מיר וועלען פאַרטיג ווערען.

— וואָס אַרט מיך? דו ווילסט מאַקי גיך, זאָל זיין גיך, וואָס פאַר אַ דאגה איך, האָב? — האָט סענדעריל זיך אָנגערופען און איז אַריין אין אַלקיר.

— סענדעריל! — האָט בנימין אָנגעהויבען מיט אַזאַ שמועס, זאָג מיר, דו ווייסט, וואָס אויף יענער זייט טונעיאַדעווקע איז?

— איך וויים. דאָרט איז די פּריטשעפּע, וואו מען בעקומט אַ מאָל אַ גוט ביסעל בראָנפען.

— דו ביסט אַ נאַר, איך מיין ווייטער, אַ סך ווייטער.

— נאָך ווייטער פֿון דער פּריטשעפּע ? ! — האָט סענדעריל פֿער־וואונדע־ט זיך אָנגערופֿען. — ניין, ווייטער דערפֿון ווייס איך ניט, און דו, בנימין, ווייסט ?

— אויב איך ווייס ? אַ שאלה אַביסעל, אויב איך ווייס ? דאָ איז ערשט דאָ אַ וועלט ! — האָט בנימין אַ זאָג געטאָן מיט התלהבות, גלייך קאָלאָמבוס בשעת ער האָט ענטדעקט אַמעריקאַ.

— וואָס זשע איז אָזוינס דאָרטען ?

— דאָרטען, דאָרטען,—האָט בנימין זיך צופֿלאַקערט,—פֿיפֿערנאָטער ! לינדענוואָרעם ! . . . .

— דער לינדעניוואָרעם, מיט וועלכען שלמה המלך האָט געשניטען די שטיינער צום בית המקדש ? — האָט סענדעריל אַריינגערוקט זיין וואָרט בתמימות.

— יאָ, נשמה מיינע, יאָ, דאָרט איז ארץ ישראל, דאָרט אי־ יענע מקומות . . . . האַ, דו וואָלסט געוואָלט זיין דאָרט ?

— און דו ווילסט ?

— אַ שאלה אַביסעל ! איך וויל, סענדעריל, איך וויל און וועל טאַקי דאָרט באַלד זיין.

— איך בין דיר מקנא, בנימין. דו וועסט עס דאָרט זיך אָנעסען אַביסעל מיט באָקסערען און מיט טייטלען. האַ-האַ !

— דו, סענדעריל, קענסט עס אויך עסען ווי איך. דו האָסט אין ארץ ישראל אַזאַ חלק ווי איך.

— חלק האָב איך טאַקי. נאָר ווי קומט מען אָבער אַהין ? דאָרט איז דאָך דער תוגר.

— דערצו, סענדעריל, איז דאָ אַ תרופה. זאָג מיר, סערדצע, די ווייסט עפּיס פֿון די רויטע יודלעך ?

— איך האָב זיך אָנגעהערט גענוג מעשיות איבער זיי אונטער׳ן אויוועז, נאָר וויסען אַקוראַט וואו זיי זיצען און ווי מען קומט צו זיי, דאָס ווייס איך נישט. איך זאָל וויסען, מסתמא, וואָלט איך דיר מודיע געווען. פֿאַר וואָס ניט ? וואָס אַרט עס מיך ?

— העיהע ! זעהסט־דו, און איך ווייס, — האָט בנימין געזאָגט מיט גדלות און אַרויסדערטאַפּט פֿון קעשענע דעם „שבחי ירושלים״. זעהסטו אָט וואָס דאָ שטעהט. איך וועל דיר עס לייענען.

„אז איך בין געקומען קיין ברוט־י, אַזוי שטעהט געשריבען, האָב איך געפֿונען פֿיער יודען פֿון בבל. האָב איך גערעדט מיט איינעם פֿון

זיי, וואָס האָט פערשטאַנען לשון קודש און האָט געהייסען ר׳ משה, האָט ער מיר דערצעהלט גאַנץ אמת׳ע זאַכען פונ׳ם טייך סמבטיון, אַז ער האָט געהאָרכט פון ישמעאלים, וואָס האָבען איהם געזעהן, און אַז דאָרט זע־נען דאָ די בני משה״. —

איך זאָגט ער ווייטער: „אַז דער נגיד האָט מיר דערצעהלט, אַז אַ יאָהר דרייסיג אין דעם איז ביי איהם אַיינגעשטאַנען איינער, וואָס ער איז געווען פון שבט שמעון, און ער האָט געזאָגט, אַז אין זיין מקום זענען דאָ פיער שבטים, איינער פון זיי איז דער שבט יששכר, וואָס איז זיך עוסק אין תורה, און פון דעם שבט איז דאָ אַ מלך איבער זיי״. —

חוץ דעם שטעהט נאָך בפירוש אי אין דעם דאָזיגען ספר „מסעות בנימין״ אָט די ווערטער: „פון דאָרט איז אַ מהלך פון צוואַנציג טעג צו די בערג גיסבון. וואָס אויף דער טייך גוזן. אין די בערג גיסבון זענען דאָ פיער שבטים: דעם שבט דן, דער שבט זבולון, דער שבט אשר און דער שבט נפתלי. זיי האָבען מדינות און כרכים אין די בערג. פון איין זייט נעהמט זיי אַרום דער טייך גוזן, זיי האָבען ניט אויף זיך קיין יאָך פון די אומות, נאָר איין מלך איז דאָ איבער זיי און ער הייסט ר׳ יוסף אַמרכלא הלוי. און זיי האָבען אַ ברית, אַ בונד מיט דעם כופר אַל־תורך״. חוץ דעם שטעהט נאָך און נאָך זאַכען וועגען די בני רכב אין דעם לאַנד תימא, וואָס זיי האָבען איבער זיך אַ יודישען מלך און פאַסטען און בעטען גאָט תמיד אויפ׳ן גלות ישראל. נו, וואָס דיינקסט דו, סעררצע, אַז זיי וואָלטען, אַ שטייגער, פלוצלים דערזעהן מיך, מיך זייער ברודער בנימין פון טונעיאַדעווקע קומט צו זיי צו גאַסט? הא, וואָס דיינקסט דו סענ־דעריל? אדרבה זאָג, איך בעט דיך, וואָס זאָגסטו־דו דערצו?

— זיי וועלען פשוט זיך מחיה זיין, זאָג איך דיר, בנימין, אַ קאַ־טאָוועס אַזאַ גאַסט, אַזאַ טייערער גאַסט! אימליבער וועט דיך פאַרבעטען צו זיך אויף אַ מאָהלצייט. דער מלך אַמרכלא מסתמא אויך. לאָז זיי דאָרט חאַטש פון מיר גאָר פריינטליך געריסען. איך זאָל קענען, וואָלט איך, כ׳לעבען, אויך מיט דיר אַהין געגאַנגען.

— האַ! האָט בנימין אַ מאַך געטאָן פערפלאַמט פון אַ נייעם גע־דאַנק, וואָס איז איהם איינגעפאַלען. הא! טאָמער באמת טאַקי, סענדע־ריל־סעררצע, וואָלסט־דו מיט מיר אינאיינעם געמאַכט די נסיעה. נאַרעלע, אַצינד, כ׳לעבען, האָסט־דו זעהר אַ גוטע געלעגענהייט. איך געה אַבלייז אַהין, וועל איך דיך מיטנעהמען. נאַרעלע איינער, אין צווייען איז היימ־ליכער. טאָמער וועל איך דאָרט, אַ קשיא אויף אַ מעשה, ווערען מלך.

וועל איך דיך מאכען, כ'לעבען, פאר א משנה למלך. נא דיר מיין האנד תקיעת-כף! וואס וועסט דו, נארעלע, דא זיצען און ליידען גלות, נעבעך, פון דיין פלוניהמיץ, די רשע'טע. קוק אן, וואס פאר א באק, נעבעך, דו האסט. דו האסט דאך ביי איהר א וויסטען, פינסטערען מזל. כ'לעבען סענדעריל, קום, וועסט, נישקשה, קיין חרטה נישט האבען.

— מא. — האט געזאגט סענדעריל, — אויב דו ווילסט דוקא אזוי, זאל זיין אזוי. אי זי? וואס פאר א דאגה איך האב? א נאר וואלט איך בעדארפט זיין איהר זאגען, וואהין איך לאז מיך אוועק.

— נשמה מיינע, לאמיך דיך א קוש טאן! — האט בנימין ארויס-געלאזט מיט גרויס שמחה און פאר ליבשאפט ארומגענומען סענדעריל די יודענע. דו האסט מיר, נשמה מיינע, מיט איין ווארט פארענטפערט א קשיא, א קלאץ-קשיא! איך זאג איצט אויך אזוי ווי דו: אי זי? מיינע, מיין איך. וואס פאר א דאגה איך האב? ס'איז אבער דא נאך א קשיא: וואו נעהמט מען אויף הוצאות?

— אויף הוצאות? דו ווילסט דען זיך אויסקליידען, בנימין, אדער איבערניצעווען דיין קאפאטע. הערסט־דו, און איך וואלט געזאגט, מען בעדארף, כ'לעבען, נישט. אין וועג איז אדרבה גלייכער אלטע קליידער. דארט וועלען מיר מסתמא בעקומען נייע שענע קאפאטעס.

— יא, טאקי אמת, דארט האב איך שוין קיין דאגה נישט. מען בעדארף דאך אבער לעת-עתה ביז דארט האבען עפיס געלד פראסט אויף צו עסען?

— וואס הייסט, בנימין, אויף צו עסען? דו האסט דען בדעה מיט-פיהרען מיט זיך א קך? צו וואס? בישטא דען אויפ'ן וועג קיין קרעטש-מעס, קיין הייזער?

— איך פערשטעה דיך, סענדעריל, נישט, וואס דו מיינסט, האט בנימין פערוואונדערט זיך אבגערופען.

— איך מיין, — האט סענדעריל געענטפערט בתמימות, — אבי ס'איז דא נאר הייזער, קען מען אין איין וועג טאקי געהן איבער די הייזער. וואס טהוען דען אלע אנדערע יודען? היינט געהען א טייל צו יענע אין די הייזער, דערנאך געהען יענע פון זייער זייט צו אנדערע אין די הייזער. ס'איז דאך א יודישע זאך, נאר א גמילות חסד...

— דו ביסט, כ'לעבען, גערעכט! — האט בנימין א זאג געטאן

בשמחה. — אַ צינד איז מיר ליכטיג געוואָרען אין די אויגען. אויב אַזוי בין איך, ברוך השם, אינגאַנצען פאַרטיג און פערזאָרגט מיט אַלסדינג. נאָך מאָרגען טאַקי, גאַנץ פריה אַז דער עולם וועט נאָך שלאָפען, קע:ען מיר אַוועקגעהן. פערליהרען צייט איז, כ'לעבען, אַ עברה. דו ביסט מוסכם?

— דו ווילסט מאָרגען, זאָל זיין מאָרגען, וואָס פאַר אַ דאגה איך האב?

— מאָרגען גאַנץ פריה, הערסטו, סענדעריל, וועל איך שטילערהייט אַרויסגעהן פון דער היים. נעבען דער פוסטער ווינטמיהל דאָרט וועל איך אויף דיר וואַרטען. געדענק זשע, סענדעריל, מאָרגען גאַנץ פריה זאָלסט דו אַהין אַרויסקומען. געדענק זשע, — האָט בנימין נאָך אַ מאָל איבערגעחזרט און שוין געוואָלט אַוועקגעהן.

— וואַרט נאָר, בנימין, וואַרט אַביסעל! — האָט סענדעריל געזאָגט, זיך געבאָברעט איבער דער בוזעם-קעשענע פונ'ם לייביל און אַרויסדערטאַפט פון דאָרט עפּיס אַ אַלט פערשוויצט שטיקעל יערכע, אַרומגעוויקעלט מיט בענדלעך עטליכע מאָל הין און צוריק און פערקניפּט אוודאי מיט אַ צוואַנציג קניפּלעך. — זעהסט-דו, בנימין, אָט דאָס קניפּעל האָב איך אויסגעפּייעט אָנזאַמלען אונטער מיין ווייב פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב פאַר איהר תתוגה געהאַט. עס וועט אונז אין דער התחלה צוניץ קומען, האַ?

— אַ צונד, סערדצע, ביסט דו ווערט, מען זאָל דיר אויסקושען איטליכס אבר, איטליכס גליד בעזונדער, — האָט בנימין געזאָגט הויך לעבעדיג אַרומגעהאַפּט סענדעריל די יודענע.

— אָ, פערהאַפּט זאָלסט-דו ווערען! קוקט נאָר אָן, איך בעט אַייך, דאָס גרויסע ליבשאַפט, ווי מען נעהמט זיך אַזוי אַרום, און דאָ אין שטוב שטעהט אַ ציג און עסט די קאַרטאָפלעם! ווערים זאָלען עסען דיין לייב. — האָט זיך פלוצלים געהערט אַ געשריי.

דאָס געשריי איז געווען פון סענדערילס פלונית'טע. זי איז געשטאַנען אָנגעצונדען אין אַ פייער, מיט איין האַנד געוויזען אויף דער ציג און מיט דער אַנדערער גערופען צו זיך סענדערלען. סענדעריל האָט מיט אַ אַראָבגעלאָזטען קאָפּ זיך געלאָזט פאַמעליך-פאַמעליך אַריינגעהן אין שטוב, גלייך ווי אַ פערזינדיגט קינד וואָס מען וויל איהם מקיים פסק זיין

— שטאַרק זיך, נשמה מיינע, דאָס איז איהר שוין דאָס לעצטע מאָל, געדענק זשע מאָרגען, ... האָט בנימין שטילערהייט איינגע־דיימט סענדערלען אין אויער און ווי אַ קעצעלע זיך אַרויסגערוקט פון שטוב.

דאס פערטע קאפיטעל.

ווי בנימין מיט סענדערלען פע־לאזען טונעיאדעווקע.

איף מארגען גאנץ פריה, איידער דער פאסטוך האט נאך פער־נומען די בהמות אין דער טשערעדע אריין, איז אונזער, בנימין שוין גע־שטאנען גרייט נעבען דער ווינטמיהל מיט א פעקיל אונטערן ארם. אינעווייניג אין דעם פעקיל איז געלעגען אלע זאכען, וואס זענען נייטיג געוועזען צו דער נסיעה, היינו: טלית און תפילין, א סידור דרך החיים, א „חוקילי״, א תהלים און יענע אלע ספרים, אהן וועלכע ער האט זיך נישט געקענט ריהרען, אזוי ווי א בעל־מלאכה אהן זיין געצייג. די שבת'דיגע קאפאטע זיינע איז אויך דארט געלעגען, — מען מוז דאך פאר דער וועלט א פנים האבען און יוצא זיין פאר לייט. אין קעשענע האט ער געהאט א פופצעהנטהאלבען גראשען, וואס ער האט פארין אוועקגאנג ארויסגבע־קומען ביי זיין פלונית'טע אונטער דער קישען.

הכלל, ער איז געוועזען, ברוך השם. פע־זארגט מיט אלסדינג און שוין געקענט זיך לאזען אין וועג אריין.

די זון איז דערוויל אויפגעגאנגען זעהר שען און האט אראבגעקוקט מיט איהר ליכטיגען פנים אויף דער וועלט. איין קוק איהרער האט צו געגעבען א שטיק געזונד, מחיה געוועזען איטליכע זאך בעזונדער. ביימער אין גראז האבען עפיס ווי זים געשמייכעלט איידער די גרויסע טרעהרען טוי פון ביי־נאכט זענען זיי נאך נישט אויסגעטריקענט, אקוראט ווי

קליינע קינדער צולאַכען זיך פלוצלים פרעהליך אין מיטען געוויין פון אַ בלישטשעדיג צאַצקעלע, בשעת טרעהרען ווי די באָב שטעהען זיי נאָך אין די אויגען. די פעלדפייגעלעך האָבען געשווינד זיך געטראָגען אין דער לופט, געשפּילט און געזונגען אַרום בנימינ׳ן, גלייך ווי זיי וואָלטען געזאָגט:

— קומט, לאָמיר זינגען אי שאַלען און דערפרעהען דעם פיינעם פאַרשוין נעבען דער ווינטמיהל. דאָס איז בנימין אליין, דאָס איז בניכ׳ן דער טונעיאַדעווקער, דער אַלכסנדר מוקדון פון זיין צייט, וואָס ער פער-לאָזט זיין פאָטערלאַנד, וואַרפט אַוועק ווייב און קינדער און געהט אין שליחות, וואַהין די אויגען טראָגען! אָט שטעהט דער גרויסער בנימין, וואָס ער איז ווי די זון אַרויס פון זיין געצעלט און פרעהט זיך ווי אַ גבור צולויפען אין וועג מיט זיין פעקיל אין דער האַנד! ער איז שטאַרק ווי אַ לעמפּערט און גרינג ווי אַ אָדלער צוטאָן דעם רצון פון אונזער פאָטער אין הימעל! זינגט, שפּילט: טרילילילי, טרריל, טריל! שאַלט, זינגט און דערפרעהט זיין האַרץ!...

בנימינ׳ן איז טאַקי באמת פרעהליך געווען אויפ׳ן האַרץ, ער האָט ביי זיך געטראַכט: „איך בין דאָך דער גליקליכסטער מענש אויף דער וועלט, וואָס פעהלט מיר אָהן עין-הרע? וואָס געהט מיך אָב? מיין ווייב האָב איך, געלויבט איז השם יתברך, פאַרזאָרגט. זי האָט אַ שטיקעל פרנסה. איך אַליין בין אַ פרייער פויגעל, גלייך ווי די אַלע פעלדפייגע-לעך דאָ. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר אָפען. מיט מיין געניטשאַפט, מיט מיין בעהאַרצקייט און מיט מיין שטיקעל ידיעה אין די שבע חכמות וועט אַזאַ יוד ווי איך נישט פערפאַלען ווערען. היינט דער-ביי בין איך דאָך עפּיס אַ יוד, אַ שטיקעל בעל בטחון. אַוועקגעלעגט שוין אַלע מעלות אין דער זייט, לעבען דאָך יודען אָב אַ וועלט מיט בטחון אַליין און גאָט פיהרט זיי אויס.

בנימינ׳ן איז עפּיס זעהר גוט געווען אויפ׳ן האַרץ אַזוי, אַז די לעפ-צען זיינע האָבען זיך געעפענט און ער האָט בנעימות׳דיג אויפ׳ן ביי-קול אונטערגעזונגען אַ מאַרש פונ׳ם מלך עליון. זיין מאַרש האָט זיך פאַר-מישט מיט דעם געזאַנג פון די פייגעלעך, מיט דעם זומשען פון די פליגען, מיט דעם שמוצערן פון די גרילען און האָבען אין אַ קאָנצערט זיך דער-הייבען ביז צום כסא הכבוד פון זיי ליבען נאָמען הויך אויף דעם זיבעטען הימעל!

דערווייל איז אַוועק אַ היבשע צייט און סענדעריל איז נאך נישטאָ. דאָס האָט אָנגעהויבען בנימינ׳ן אַביסעל צו אַרען און צושטערט זיין שמחה. ער האָט געקוקט אין אַלע זייטען, זיך אַרויסגענומען די אויגען קוקענדיג, נאָר אומזיסט די מיה. מען הערט נישט, מען זעהט נישט, נישטאָ סענדעריל!

האָט איהם אפֿשר דען די רשע׳טע זיינע מכבד געווען מיט עפּיס אַ מלאכה? נאָר דערצו איז נאָך אָבער איצט נישט די צייט, גאַנץ טונע־יאָדעווקע שלאָפט נאָך אַצונד געשמאַק. קאַרטאָפלעס הייבט מען אָן צו שיילען העט שפּעטער, יודענעס נעהמען זיך צום וואַרעמס ערשט נאָך אָבקריגען און אָבשילטען זיך מיט די מאַנען, ערשט דערנאָך ווען מע׳ שמייסט שוין אָב קינדער און מען הייגט אַרום טריקענען די בעביכעס..

אונזער בנימין האָט ניט געוואוסט וואָס צוטאָן און איהם איז גע־וואָרען נישט פֿרעהליך, שטאַרק נישט פֿרעהליך. אומקעהרען זיך אַ היים? פֿע, דאָס איז מיאוס! אַלכסנדר מוקדון האָט צובראָכען די בריק, איבער וועלכער ער איז אַריבער קיין הינדיא, בכדי ער זאָל נישט קענען צוריק־געהן. לאָזען־זשע זיך אַליין אָהן סענדערלען? ניין, דאָס איז פֿריקרע, זעהר פֿריקרע! סענדעריל איז איהם געווען שטאַרק נייטיג, זינט ער האָט מיט איהם זיך סקאָמפּענייעט איז איהם עפּיס ליכטיג געוואָרען אין די אייגען. אָהן סענדערלען זיך אַוועקצולאָזען וואָלט אויסגעקומען עפּיס משונה ווילד, עס וואָלט נאָר אַ פּנים געהאַט ווי אַ שיף אָהן אַ רודער אָדער ווי אַ מלוכה אָהן אַ מיניסטער.

פּלוצלים האָט זיך געלאָזט זעהן פֿון דער וויטענס עפּיס ווי אַ מענ־שענגעשטאַלט. דאַכט זיך סענדעריל און פּאַרט נישט סענדעריל, דאַכט זיך נאָר איינע אין אַ ציצען קליידעל און מיט אַ טיכעל אויפֿן קאָפּ.

בנימינ׳ן האָט אַ טיאָכקע געגעבען דאָס האַרץ און איז געוואָרען טויט, בלייך ווי די וואַנד. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס געהט זיין ווייב. ניין, זי געהט נישט, זי לויפֿט, זי יאָגט, אָט קומט זי צולויפֿען, חאַפּט זיך אויף איהם אַרויף מיט גרוים כעס, לאָזט צו איהם אויס איהר שווער ביטער האַרץ און שלעפּט איהם אַ היים מיט אַ יאָמער, אַ קלאָג.

„איין גאָט נאָר ווייסט״—אַזוי דערצעהלט בנימין אַליין—„ווי איך בין דענסטמאָל געשטאַנען אין איינע צרות, אין נעהאַקטע וואונדען, הונדערט פּיפֿערנאָטערען וואָלט מיר דענסטמאָל ליבער געווען צובעגעגענען ווי מיין ווייב; וואָרום אַ פּיפּערנאָטער בייסט נאָר דאָס ליבּ, דעם גוף, און אַ ווייב

בשעת פעם גריזעט און בייסט די נשמה. השם יתברך אָבער האָט מיך געשטאַרקט, איך בין באַלד טאַקי בעהאַרצט אַנטלויפען, זיך פאַרבאָרגען הינטער דער ווינטמיהל און געלוגט דאָרט ווי אַ לייב לוגט אויף זיין פאַרצוקונג".

אין עטליכע מינוט אַרום איז בנימין אַרויסגעשפּרונגען פון זיין פאַר־באָרגעניש מיט אַ שרעקליכען שפּרונג און מיט אַ געשריי, ווי אַ ריינער משוגענער:

— האַ, סענדעריל!

סענדעריל איז געגאַנגען אָנגעטאָן אין אַ ציצען האַלאַטיל. אונטער־געבונדען ביידע באַקען מיט אַ פאַרשמאַלצענע טיכעל, אונטער ביידע אויגען בלוי, צוגראַבעלט, אַ שטעקען אין דער האַנד און אויף די פּליי־צעס אַ היבש פּעקיל.

ער האָט אין בנימינס אויגען געהאַט דענסטמאָל דעם זיבעטען חן ווי אַ שענע אויסגעפּוצטע כלה אין די אויגען פון'ם חתן.

בנימין שילדערט זיין שמחה דענסטמאָל מיט די ווערטער. "ווי אַ אינד וואָס געלוסט אויף קוואַלען וואַסער ווי אַ דאָרשטיגער אין דער מדבר, וואָס געפינט לעבעדיגע, קוועלענדיגע וואַסער, וואָס רינט אַראָב שפּיץ סקאַלע, אַזוי האָט מיין גלוסטיגע לייב זיך געטאָן טאָן דער־פרעהען אויף סענדערלין, מיין בעשעהרטען, מיין גע־רייען געזועלען".

— וואָס איז די מעשה, סענדעריל? וואָס האָסט־דו געלאָזט אויף יך אַזוי לאַנג ווארטען?

— סטייטש, איך בין דאָך געגאַנגען צו דיר אַהיים, — האָט סענד־עריל בתמימות געענטפערט, — ביז וואַנען איך בין דערגאַנגען און ביז וואַנען איך האָב אויפגעוועקט דיין זועלדען, איז דערוויל [illegible]ע אַ היבשע צייט.

— אויפגעוועקט זועלדען! — האָט בנימין אַ געשריי געגעבען משונהר יוילד נישט מיט זיין קול, — סענדעריל, למאַי, משוגענער, האָסט ד־ אַזוינס געטאָן?

— וואָס סטייטש למאַי?! — האָט סענדעריל פערוואונדערט זיך, אָנגערופען — למאַי, אַז איך האָב דיר פריהער אָנגעקלאַפּט אין דע־ם פּיזשאַרנע און דו האָסט זיך ניט אָנגערופען, האָב איך מיך גענומען קלאַפּען אין דער שטוב־טיר סטוק, סטוק, סטוק. נו איז זועלדע, נישט

טוים—נישט לעבעדיג, אויפגעשטאַנען, און איך האָב זי געפרעגט מכח דיר.

— סענדעריל, מיר זענען פאַרביי! דו האָסט פערקאָכט אַ גוטע קאַשע. סטייטש, זעלדע וועט נאָכלויפען, זעלדע, אין וועט...

— אי, שרעק זיך נישט, בנימין! זי האָט מיך אָבגעשיקט צו אַלדי שוואַרצע יאָהר מיט אַזאַ כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהר געקוילעט די קאַפּאָטע. „געה מיט מיינעם אינאַיינעם, אין דער ערד אַריין ביידע"! האָט זי געזאָגט און צוגעמאַכט די טיר. איך בין אַ היבשע צייט געבליבען שטעהן אין דרויסען ווי צומישט. דערנאָך ערשט האָב איך מיך דערמאָנט אָן דער ווינטמהיל און זיך געשטויסען, דו מוזט שוין, אַ פנים, זיין דאָ, און דעריבער טאַקי האָט, אַ פנים, דיינע געזאָגט: „געה מיט מיינעם אינאַיינעם, אין דער ערד אַריין ביידע"! זי האָט, אַ פנים, מוז געדרונגען זיין, געזעהען, ווי דו ביסט אַוועקגעגאַנגען.

— וואָס, וואָס, סענדעריל! זי האָט געזעהען? אפשר נעהט זי, נעהט זי אפשר?

— חלילה, בנימין! זי האָט נאָר פאַרקייטעלט די טיר. אַז איך האָב פאַר'ן אַוועקגעהן ווידער אָנגעקלאַפּט און געפרעגט: זעלדע, זעלדע, וואָס זאָגסט-דו עפּיס אָן צו דיין מאַן, זעלדע? אָדער האָסט דו אפשר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס איהם מיטצוגעבען, זעלדע? האָט זי נישט געענטפערט קיין גוט וואָרט. אַ פנים, זי האָט זעהר אַ האַרטען שלאָף, און שלאָפט געשמאַק אָהן עין-הרע. נו האָב איך געזאָגט: זעלדע, דו שלאָפסט, שלאָף זשע, שלאָף געזונטער-הייט! זייַ מיר געזונט, זעלדע! האָב איך געזאָגט און בין מיר אַוועקגעגאַנגען.

סענדערילס לעצטע ווערטער האָבען אַזוי ** טראָפּענס אָבגעמינטערט בנימינ'ען. ער האָט אָנגעהויבען פריי צואָטהמען און געסאָפּעט גלייך ווי אַ שטיין איז איהם פונ'ם האַרץ אַראָב. דאָס פנים האָט איהם געשיינט און זיינע אויגען האָבען געפלאַקערט פאַר גרויס פרייד.

— אַצינד, סענדעריל! — האָט ער עפּיס ווילד אַ קוויטש געגעבען, — אַצינד מיט דער רעכטער פוס!

אין דער צייט האָט פון אַ לוזשע אין דער זייט זיך אַרויסגעלאָזט

אקול פון זשאבעס, גלייך ווי זיי האבען זיך געזעגענט מיט אונזערע פארשוינען און זיי צוגעקוואקעט א מארש. טונעיאדעווקער זשאבעס שרייען משונה שטארק אין זייערע פערשימעלטע בלאטעס, זיי זענען בעריהמט אין דער וועלט גלייך מיט דניעפראווּיצער וואנצען און טאראקאנעס...

דאס פינפטע קאפיטעל.

וואס מיט אונזערע פארשוינען פאסירט זיך באלד ביי'ם ערשטען ארויספאהר.

אונזערע פארשוינען האבען זיך א לאז געטאן ראפטאם און געגאנגען געשמאק גיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך אבגעריסען פון א קייט אדער גלייך ווי איינער וואלט זיי פון הינטען געטריבען מיט א בייטש. מיט זייערע ברייטע פאלעס, וואס האבען געשווּעבטט אויפ'ן ווינד, האבען זיי זיך געמעגט גלייכען צו א שיף, וואס געהט געשווינד אויף איהרע אויס-געשפרייטע זעגלען. די קאנדוקטערס פון געוויסע דיליזשאנסען אין אונזער ווינקעל וואלטען זיך, כ'לעבען, געמעגט ווינשען: הלוואי דער גאנג פון אונזערע וואנדערער אויף זייערע פערד געזאגט געווארען! סאראקעס און ווארענעס, וואס האבען ארומגעשפאצירט אויף דער ערד, האבען מיט דרך ארץ אבגעטרעטען דעם וועג און זענען שרייענדיג צופלויגען אין אלע זייטען מחמת גרוים פחד פאר די צוויי-פיסיגע מיני בעשעפעניש, וואס האבען זיך געיאגט מיט גרוים חשק און התלהבות.

קיין פען איז נישט ביכולת צובעשרייבען, ווי גליקליך, איבער גליקליך זיי זענען דענסטמאל געוועען. עס האט זיי עפּיס משונה הנאה געטאן און זענען געוועזען שטארק צופרידען — צופרידען פון זיך אליין צופרידען פון דער גאנצער וועלט.

סענדעריל, ווי עס האט אויסגעזעהן, איז זעהר פרעהליך געוועז

וואָס ער האָט זיך אַרויסגעהאַפּט פון זיין ווייבס הענט און איז פּטור גע־וואָרען אַזאַ שווערען, ביטערען גלות. נעכטיגער טאָג בעזונדערענס איז פאַר איהם, נעבעך, געווען זעהר אַ שווערער, אַ ביטערער, אַ טאָג פון צרות און יסורים, וואָס האָט איבערגעלאָזט אַ סליעד פון סיניאַקעס אויף זיין לייב, וואָס האָט מיט שטורעם אויסגעוואָרצעלט אַ סך האָר פון זיין בערדיל און וואָס האָט גאַנץ פריי פאַר דער גאַנצער וועלט זיך געחתמעט מיט ברוין-בלויע צייכענס אונטער זיינע ביידע אויגען. נישט פאַר אייך, פאַנטאָפּעלמענער, געזאָגט געוואָרען אַזאַ ווייסטען פינסטערען פּעטשאַטעק, וועלכען סענדעריל, נעבעך, האָט נעכטען פריה געהאַפּט פון זיין בחורטע!

אַ היבשע צייט זענען אונזערע פאַרשווינגען געלויפען כמעט אָהן אַ נשמה שאַ, שטיל, נישט צו ריידען איינער מיט דעם אַנדערען אַ וואָרט. זיי האָבען זיך שטאַרק דערוואָרעמט און גרויסע טראָפּען שוויים האָבען זיי אַרויסגעטרעטען אויפ'ן פּנים. סענדעריל האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייז זיך אָבצושטעלען און געסאָפּעט ווי אַ גאַנז.

— גיכער, גיכער, סענדעריל! — האָט בנימין איהם אַלץ אונטער־געגעבען קוראַזש און איז געלויפען מיט אימפּעט פאָראויס, ווי אַ גבור, וואָס גורט אָן זיינע לענדען און לויפט מיט פייל-און-בויגען אין דער מלחמה.

— גוואַלד, בנימין, האָב רחמנות אויף מיין נשמה! — האָט סענ־דעריל געבעטען רחמים, — איך האָב מעהר קיין כח נישט דיר נאָכצו־לויפען. דו לויפסט, אָהן עין-הרע, ווי אַ הירש אויף די בערג און ווי אַ צאַפּ פאַר דער טשערעד

— גיכער, גיכער, סענדעריל! — האָט בנימין איהם אַלץ געשריגען און געלויפען פאָראויס מיט גדלות אויף זיין בריהשקייט. — זעהסט דו, סענדעריל, איך וואָלט אַזוי געלויפען, געלויפען ביז עק וועלט.

— נאָר צו וואָס, בנימין, איך בעט דיך, לויפסט דו אַזוי? — האָט סענדעריל געפרעגט, — מיר וועלען, כ'לעבען, גאָרנישט פאַרזאַמען. אַז מיר וועלען אָנקומען אַהין שפּעטער מיט אַ טאָג אָדער אַפילו מיט עטליכע טעג איז אויך, כ'לעבען, קיין סכנה נישט. די וועלט וועט נאָך אַזוי גיך נישט אונטערגעהן, זי האָט נאָך צושטעהן, כפי איך האָב געהאָרכט, ביז דעם אלף השביעי, שטאַרקע עטליכע הונדערט יאָהר.

— גיכער, סענדעריל, גיכער, אַ עבירה די צייט. וואָס גיכער אַרויס־רייסען זיך פון דאַנען, איז אַלץ בעסער. האָרעווע, סענדעריל, קנעל

אביסעל צו, נישקשה. דערפאַר קומענדיג אַהין וועסט דו אויסגלייכען דיר די ביינער, וועסט עטהמען און לעבען ווי אַ שררה.

— דו ביסט, בנימין, זעהר גערעכט. דו ווילסט גיכער וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב, זאָל זיין גיכער, ביי מיר האָסט־דו געפועלט, נאָר וואָס טהוט מען מיט די פיס, מיט מיינע פיס?

אין ברירה. בנימין האָט געמוזט צוליב מאָן סענדערלען און איינהאַלטען אַבים על דעם גאַנג.

אַז די זון איז אַרויס פון איהר פוטערפאַס און האָט געשמאַק געוואַרעמט, געבראָטען מיט איהרע ליכטיגע שטראַהלען, זענען אונזערע וואַנדערער אַנידערגעפאַלען נעבען אַ ווועלדעלע ביי דער זייט פונ׳ם וועג. זיי זענען געלעגען אין איין שוויים און האָבען שטאַרק געסאָפּעט, געמאַכט מיט די זייטען. די פרישע סיניאַקעס האָבען ביי סענדערלען זיך צופריעט און ער האָט געפיהלט אַ וועהטאָג, ווי מען שטעכט מיט שפּילקעס.

נאָכדעם אַז זיי האָבען אַביסעל אָבגערוהט, איז די ערשטע זאַך זייערע געווען אַרויסצונעהמען טלית און תּפילין און דאַוונען. בנימין האָט זיך צושאָקעלט, געדאַוונט לעבעדיג, מיט אַ ברען, ער איז ווערטה געווען דערנאָך אַביסיל בראַנפען, נאָר ווי האָט ער עס אָבער געקענט דאָ אויספיהרען? ער וואָלט גערן געוועזען, ער זאָל האָבען האָטש אַ שטיקעל ברויט. דאָס האַרץ האָט איהם געחלש׳ט, דער אַפּעטיט זיינער איז געווען זעהר גרויס נאָך אַזאַ געשמאַקען גאַנג, ער וואָלט געקענט אויפעסען אַ וועלט און דאָ האָט ביי איהם, מעשה שטן, זיך נישט געפונען אפילו אַ ברעקיל ברויט ווי אַ כזית. ער האָט געוואָרפען מיט די אויגען אַהין און אַהער, אויסגעקנאַקט די פינגער, געגענעצט, זיך געקראַצט, פאַסמאַקוועט, געמאַכט אַלץ טאַ, טאַ, געלעגט, געצויגען די פּאות, דאָס בערדיל, נאָך אַ מאָל אַ קראַץ און נאָך אַ מאָל טאַ, ביז ער האָט זיך מישב געווען און אַרויסדערטאַפּט פונ׳ם קלומיקיל עפּיס אַ פערטעלדיגען ספר ווי אַ מחזוריל, אין וועלכען ער האָט אַריינגעקוקט און אונטערגעברומט מיט אַ אַקדמות־ניגונדיל.

— סענדעריל! — האָט בנימין אין־דערמיט מפסיק געווען, — דו ווייסט, וואָס איך זאָג דאָ איצט אַזוינס? דו ווייסט, פאַר וואָס איך זאָג עס איצט מיט דעם ניגונדיל?

— דו מוזט אַוודאי הונגעריג זיין, — האָט סענדעריל געענטפערט בתמימות.

— גראַם־שטראַם, — האָט בנימין זיך אָנגערופען, — און אַז איך בין הונגעריג, מילא?!

— מילאָ, מילאָ, דעריבער זינגסט דו, — האָט סענדעריל געענט־פערט, — ס'איז דאָך דאָ אַ בפֿירוש ווערטיל: קאָלי זשיד ספּיוואַיע, קאָלי ווין גאָלאָדני. דו, בנימין, מעגסט דיר זינגען, זינג דיר, זינג, און איך וועל מיר דערוויל עפּיס אַנדערש טאָן.

אינדעם ווי סענדעריל האָט גערעדט, האָט ער טאַקי אַריינגעשטעקט די האַנד זיינע צו זיך אין פּעקיל און אַרויסבעקומען פון דאָרט אַ טאָרבע.

— עט, דו ווייסט נישט, דו פאַרשטעהסט נישט, אַקעגען וואָס איך מהו עס, — האָט בנימין געזאָגט, — סענדעריל, נאַרעלע, איך וועל דיר מפורש זיין דעם טעם דערפון.

נאָר סענדעריל אָבער האָט דערוויל זיך זיינס געטאָן און פאַמעליך־פאַמעליך אויפגעבונדען די טאָרבע. אַז בנימין האָט אַ קוק געטאָן, איז איהם ליכטיג געוואָרען אין אַלע רמ"ח אברים. אין טאָרבע איז געלעגען פון כל טוב, ברויט, שטיקלעך קוילעטש, וואָס איז איבערגעבליבען פון שבת, אוגערקעס, רעטעכלעך, ציבעלעס און קנאָבעל! סענדעריל האָט אין זינען געהאַט אַלסדינג, אָנצוגרייטען ווי אַ גוטע בעל הבית'טע און ער איז ביי בנימין דערפאַר געהויכט, געקרוינט געוואָרען נאָך אַ סך מעהר ווי פריהער. בנימין האָט אין הארץ זיך שטאַרק געפרעהט וואָס השם יתברך האָט איהם בעשעהרט אַזאַ טייערען חבר אויף דער נסיעה, סענדערלען האָט מיר גאָט צוגעשיקט, אַזוי האָט ער געטראַכט, ווי די קינדער ישראל מן אין דער מדבר.

נאָכדעם אַז זיי האָבען אונטערגעלעהנט זייער האַרץ, האָט סענ־דעריל איינגעוויקעלט דאָס ביסיל שפּייז, וואָס איז איבערגעבליבען, צוריק אין טאָרבעלע מיט די ווערטער.

— דאָס ביסיל שפּייז וועט אונז צוניץ קומען נאָך אויף אַ מאָל און דאָס טאָרבעלע אויף טויזענד מאָל, אויף אונזער גאַנצען לעבען. דערמיט וועלען מיר, אם ירצה השם, איבער די הייזער אַרומגעהן. נישקשה, גאָט ברוך־הוא וועט אונז העלפען!

דאָס וואונדערליכע טישטיכעל, אין די מעשה-ביכלעך, וואָס מען זאָגט: טישטיכעל, טישטיכעל, גיב מיר עסען! גיב מיר דאָס, גיב מיר יענץ! און דאָס טישטיכעל גיט, — אָט דאָס דאָזיגע חידושים־וואונדער־ליכע טישטיכעל איז ביי אונז יודען די טאָרבע. פיל נפשות, זעהר פיל, שפּייזען זיך חידושליך־גרינג זייער גאַנץ לעבען נאָר פון דער טאָרבע און

לאָזען זי איבער בירושה קינדס-קינדער. די טאָרבע איז אין תוך אַריין אַלץ איינע. נאָר ביי פערשידענע קלאַסען מענשען בעקומט זי אַ אַנדער מין פאָרמע און אַ אַנדער מין נאָמען. ביים פּראָסטען עולם איז זי פּשוט אַ טאָרבע, אַ פּראָסטע לייַנווענטענע טאָרבע, ביי'ם געהייבענעם עולם אָבער נעהמט זי אָן אַלערליי מיני געשטאַלטען, ווי אַ שטייגער: אַ קעסטעלע, אַ קאַראָבקעלע, אַ כּלי-קודשיל, אַ חברה-לע, אַ פּושקעלע, אַ קהלש ביי-טעלע, אַ גמילות-חסד-באַנקעלע, אַ מחברישער פּלוידערזעקעלע וכדומה, די אַלע זענען באמת טאַקי נאָר טאָרבעס, טאָרבעס, עכטע יודישע טאָרבעס!....

— סענדעריל! — האָט בנימין זיך אָנגערופען, געשטאַרקט פון סענדערילס ווערטער, — מיר ביידע זענען אַ זיווג מן השמים, מיר ביידע זענען ווי אַ גוף מיט דער נשמה. ווען דו זאָרגסט אין גשמיות מכּח עסען און טרינקען אויף אונזער נסיעה, אַקענען זשע זאָרג איך אין רוחניות-זאַכען. נאָך אַ מאָל פרעג איך דיך, סענדעריל, דו ווייסט, פאַר וואָס איך זאָג אַקדמות? איך האָב דערמיט אַ גרויסען כּיוון. איך זאָרג מיך איצט, אז השם יתברך וועט אונז בשלום ברייננען אהין, צו די בני משה, זאָלען מיר קענען אַ מויל עפענען און מיט זיי זיך אויסטענהין. זיי ריידען עפּים האַלב תרגום, צום מייסטען ריידען זיי דאָרט אַקדמות-לשון. אלדד הדני, וואָס איז פון יענעם ווינקעל צו אונז געקומען, ער האָט דאָך לויט ווי מיין מיינונג, דאָס דעם אַקדמות געמאַכט, ושריות שותא. סענדעריל איז דער טייטש איך הויב אָן צושפּרעכען. נעדענק זשע, סענדעריל! דאָ אין חוץ לארץ קען מען זיך בעגעהען מיט אונזער לשון, מיט דייטש, אָבער דאָרט. דאָרט מוזען זיי קיין דייטש אוודאי נישט קענען.

— איך פאַרלאָז מיך אין די זאַכען אינגאַנצען אויף דיר, — האָט סענדעריל געזאָגט בהכנעה, — דו ביסט אַ געלערנטער מענש און קוקסט אַריין אין דיינע ספרים, מסתמא ווייסט דו וואָס דו טהוסט, וואָהין דו געהסט, אַ סימן, איך האָב דיך אַפילו נישט איבערגעפרעגט, צו געהען מיר מיט דעם גלייכען וועג. דו געהסט, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב, געה, איך געה דיר נאָך ווי אַ קוה נאָך אַ קעלביל.

בנימין האָט משונה הנאה געטאָן סענדערילס גרויסער בטחון אויף זיין חכמה. ער האָט ביי זיך אין די אויגען אויסגעזעהן ווי אַ שיפסקאַפּי-טאַן, וואָס ער אַליין פיהרט די שיף אויפ'ן ים. דאָס פונדעסטוועגען האָט איהם נישט אָבגעהאַלטען זיך באַלד טאַקי צובעטראַכטען, אז ער

ווייסט באמת נישט וואו ער געפינט זיך, מעגליך אפשר בלאָנדזשעט ער און איז גאָר אַראָב פונ'ם וועג.

דערווייל ווי ער האָט געטראַכט, האָט גאָט אָנגעטראָגן אַ פויער, וואָס ער איז געפאָהרען פאַרביי אויף אַ פולען, אָנגעטאַסעוועטען וואָגען מיט היי.

— סענדעריל, האָט בנימין געזאָגט, עס שאַדט כלל נישט אַ פרעג צוגעבען דעם ערל מכח דעם וועג. נעה אויף צוקאַוועשטש גיב אַ פרעג. דאָ אין חוץ לאָרץ ווערסט דו בעסער פון מיר זיך קענען אויסטענה'ן מיט די פויערים אויף זייער גראָבען לשון. דיין פלונית'טע פלעגט דאָך עפטערס דיך מיטנעהמען מיט זיך אויפ'ן מאַרק.

סענדעריל האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, צוגעגאַנגען מיט גרוים דרך ארץ צום פויער און געזאָגט כהאי לישנא:

— דאָברי דיען! קאָזשי נאָ, טשעלאָוויטשע, קודי דאַראָגי אויף ארץ ישראל!

— שטשאָ?! האָט דער פויער פערוואונדערט געמאַכט און אויס-געשטעלט אַ פאָר אויגען. יאַקי סרול? ני באַטשיל יאַ סרוליאַ?

— ני, ני! — האָט בנימין זיך נישט געקענט איינהאַלטען און זיך אריינגעמישט פונדערווייטען, — עטאָ ווי סרול, אַ ווין להבדיל ארץ ישראל קאַזאַטע ווין, סענדעריל. זאָג איהם נאָך אַ מאָל בפירוש אַרוים. ער האָט אַ פויערש קעפעלע. שאַרפער, שאַרפער, סענדעריל!

– אויף ארדרץ־ישראל קודי דאַראָגי? האָט סענדעריל נאָך אַ מאָל שאַרף איבערגע'חזר'ט.

— אַ פיעם וואַס זשידקי זנאַיעט, שטשאָ ווי מאַראָטשעטע מעני גאַלאָווי, עטאָ דאָראָגי דאָ פיעווקי, אַ וויני עלעססלאָאל! עלעססלאָאל! האָט דער פויער זיך נאָכגעקרימט. אַ שפּיי געטאָן און אוועקגעפאָהרען ווייטער.

אונזערע פאַרשיינען האָבען זיך געלאָזט ווייטער אין וועג.

בנימין האָט געפיהלט אַ וועהטאָג אין די ליטקעס, די פיס זענען איהם געווען. לא עליכם, ווי אָבגעשניטען. דאָך האָט ער, נעבעך, זיך נישט ווייסענדיג געמאַכט, זיך געמאַכט הארץ, אַלץ אונטערגעגעבען קוראַזש. און מחמת איהם איז, נישט פאַר קיין יודען געדאַכט, זעהר שווער געווען צוגעהן גלייך און געשווינד, האָט ער געמוזט אַלץ אונטער-שפרינגען. אוודאי איז דאָס נישט געווען אַזאַ גאַנג ווי פריהער. עס איז געווען געמוטשעט, נאָר פונדעסטוועגען האָט ער געטאָן זיינס און איז

געגאַנגען, וואָרום די קשיאָ איז דאָך, וואָס האָט ער דען געקענט מאַכען? אַנידערלעגען זיך, שונא-ציון, איפ׳ן וועג? מילא, וואָס וואָלט דערפון דער תכלית געווען? היינט ווי לעגט עס זיך אַ יוד אין מיטען וועג גלאַט אַנידער? ער וואָלט נאָר מצער געווען סענדערלען, און די נסיעה האָלט חלילה, אויפגעהאַלטען געוואָרען. הכלל, זיי זענען געגאַנגען, געגאַנגען אַזוי אַ גאַנצען טאָג, ביז גאָט האָט זיי בשלום געבראַכט קיין פּיעווקי אויף נאַכטלעגער.

אַריינקומענדיג אין פּיעווקער קרעטשמע, איז בנימינס ערשטע זאַך געווען, זיך אַ וואָרף צוטאָן ווי גרויס ער איז אין אַ ווינקעלע אויסצוזוהען די פּיס און האַפּען דעם אָטהעם.

סענדעריל איז ווי אַ אַלטע בעל-הבית׳טע געגאַנגען צובעשעפטיגען זיך אין דעם בעל-הבתישקייט און שמיעסען מכח וועטשערע.

דער אַרענדאַר האָט אָנגעקוקט סענדערלין פון קאָפּ ביז די פּיס און האָט פון זיין גאַנצען הילוך אַרויסגעזעהן, אַז דאָס איז עפּיס נישט גלאַט אַזאַ פאַרשוין ווי אַנדערע, וואָס פאָהרען געוועהנטליך דורך. ער האָט איהם אָבגעשטעלקט אַ שלום עליכם, און אויף דער שאלה: מה שמכם? פון וואַנען איז אַ יוד? האָט סענדעריל געענטפערט בתמימות, ער הייסט סענדעריל, ער איז אַ שטיקעל ארץ-ישראל-יוד, ער איז אַ משמש ביי רב בנימין, וואָס ליגט איצט מיט זיין כבוד דאָ אין אַ ווינקעל. דער אַרענדאַר האָט געמאַכט אַ פּרוס-פּנימיל, זיך אַביסיל פערטראַכט און געבעטען סענדערלען זיצען.

לאָמיר לאָזען די בת מלכה, דאָס הייסט סענדערלען, שמועסען מיט דעם אַרענדאַר און זיך אומקעהרען צום בן מלך, צו בנימינ׳ן, זעהן, וואָס ער מאַכט און וואָס ער טהוט.

אונזער בנימין אַז ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אין ווינקעל, איז געבליבען ליגען ווי אַ שטיין און נישט געוואוסט, אויף וועלכען עולם ער איז. די אָדערען פון די פּיס זענען געווען שטאַרק אָנגעקוואָלען, דאָס בלוט האָט אין זיי זיך צושפּילט, געזעצט און געטשיפּעט, גלייך ווי מורעשקעס וואָלטען דאָרט הויפענסווייז אַרומגעלויפען און געביסען, געשטאָכען. די שלייפען האָבען געהאַקט, געקלאַפּט ווי האַמערס. אין די אויערען האָט פערדומפּען געראַוישט און דאָס רוישען פלעגט זיך אַלץ אויסלאָזען צום סוף מיט אַ הילכיגדיגען לאַנגען קלונג, ווי אַ תקיעה גדולה, אָדער מיט אַ שאַרפען שום, ווי בשעת מען לאָזט ראַקעטען. ביי איטליכען אַרויספליהענדיגען ראַקעט פונ׳ם קאָפּ האָט מיט אַ מאָל איהם אַ בליטשע גע-

נעבען אין די אויגען טויזענטערליי פייערווערק: געלע, גרינע, בלויע, העלע, רויטע, פּאַמסענע, נאָך אי נאָך קאָלירען אָהן אַיין עק, אָהן אַ סוף. אין אַ מינוט אַרום ווערען די פייערווערק אויסגעלאָשען, חושך־פינסטער ווערט איהם אין די אויגען און אין די אויערען רוישט ווידער ווי אין אַ מיהל.

ליגענדיג פערטראָגען אַזוי אַ היבשע צייט, הערט בנימין אַ קול פון גלעקלעך קלינגען אין דרויסען פונדערווייטען, מיט איטליכער מינוט קומט דער קול צו אַלץ נעהענטער, נעהענטער, ווערט אַלץ העלער אַ שטאַרקער און פּלוצלים גיט אַ סקריפּ ווי אַ וואָגען, אָבשטעלענדיג זיך נעבען טויער. עס לאָזען זיך הערען ביזן הימעל אַריין מיני קולות גלייך ווי אַ גאַנצע שטעדטיל האָט דאָרט זיך פערקליבען אויף אַ וויכטיגער אַסיפה, ביי־קולכלעך, פּיסטלעך, געמבעס, הייזעריג, האָרחלענדיג אי צוגעליינטע שטימען, נישט צו וויסען וואָס און צו וואָס. קעץ וואָס פערזאַמלען זיך אין זייער צייט אויף די דעכער, ווייס מען, אַז דאָס זענען קעץ און צוליעב וואָס זיי האָבען זיך פערזאַמעלט, אין וואָס זיי מיינען מיט זייער מיאַאוקען, חאָטש דו קענסט נישט קיין קאַצען־לשון. אָבער דאָ, איז שווער צו זאָגען, וואָס שרייט מען און וואָס וויל מען, ווייל דרינען איז אויסגעמישט אי געלעכטער, אי אַ געקרעכצעריי, געזיפצעריי, אי אַ שושקעריי, אי אַ קוויטשעריי, אי אַ טאָן פון אַ שיגעץ, אי דאָס זיסע חניפה־קולכעל, אי אַ הוסטעריי, אי אַ נאָזשנייצעריי, אַ געקלאַפּעריי און אַ געפּאַטשעריי. היינט געה פאַרשטעה וואָס דאָס אַלסדינג אינאיינעם איז. וואָס דאָס בעטייט? באַלד דאַרויף עפענט זיך די טיר און אַ חאָפטע מענשען שיטען זיך אַריין אין שטוב מיט איספּעט.

בנימין רוקט זיך ווייטער, ווייטער אין ווינקעל און נורעט זיך שטאַרק אַיין.

דערווייל ווערט אין שטוב זעהר ליבטיג פון אַ סך ליכט, וואָס ברענען אין שבת'דיגע מעשענע לייכטער; אַ טייל זענען פערשטאָפּט מיט שנויצען און די ליכט שטעהען אויף זיי צוגעשמאָלצען, נאָר אויף משקולת, אַ טייל זענען מיט צוגרויסע, ברייטע, נישט קיין טיפע לעכער און די ליכט שטעהען אין זיי קרום אין דער זייט פאַרשטעקט פון אונטען מיט אַ קויל.

ביים עק פון אַ לאַנגען דעמבענעם טיש זיצט אַ חברה כלי-זמר און סטראָיען, שטעלען אָן זייערע כלים, דער פידלער פאָרעט זיך מיט דער פידעל, קיצעלט זי מיט פינגער און איטליכע סטרונע רופט זיך אָב זים,

ים, זים אויף איהר קול, גלייך ווי זיי ריידען: נישקשה, מעגסט אונז קיצלען, פון אונזערט=וועגען זענען מיר פארטיג, אבי פון דיין סמיטשיק זאל נאר קיין מניעה נישט זיין, ער האפט זיך צום סמיטשיק, גלעט איהם און האלט איהם גרייט צום שפיל. דער פלייטער שמיעסט=איבער שטיל מיט דער פלייט, זי פייפט איהם שטילערהייט אן, און דער צימבלער לויפט זיך דורך איבער דעם צימבעל און קלאפט זיך פאמעליך מיט די העמערלעך. נאר דער בלינדער פויקער זיצט אנגערוקט מיט דער קוטשמע איבער די אויגען און האפט א דרעמיל.

נעבען די כלי=זמר שטעהט אויף א ביינקעל עפים א מין פארשוין וואס קוים רעדט ער אוים א ווארט, שטיקט מען זיך פאר גלעכטער. אפילו קינדער, וואס שטעהען אנגעשטאפט און קוקען אריין פון די פענסטער, לאכען משונה און קרימען זיך נאך. דער פארשוין גיט דערנאך א געשריי: הררי! לכבוד די מחותנים ולכבוד דעם בעל הבית ולכבוד כל המסובים בכאן, שפילט אב א לעבעדיגס, א פרעהליכס! און די כלי=זמר צולאזען זיך באלד אויף די כלים, פרעהליך, לעבעדיג, ווייבער מיט מאנסבילין נעהמען זיך צונויף און טאנצען א ראד האץ=האץ.

אלסדינג האט זיך בעוועגט, אפילו וואנצען אי מאראקאנעס זענען ארוים פון די שפאלטען, און זיך צוקראכען איבער די ווענד.

טאנצענדיג פאלט איינער ארויף אויף בנימינ'ן אין ווינקעל. דער טענצער קוקט איהם אין פנים אריין און לאזט ארוים א געשריי:

— א בנימין! איך האב איהם דערטאפט, כ'לעבען, די כשרע מציאה! ער איז דא, ער איז דא!

אויף דעם געשריי לויפען-צו נאך מענשען. בנימין דערקענט צווישען זיי טונעיאדעווקער פיינע בריות און דעם דארטיגען רב'יל.

איין קול, איין געשריי:

— בנימין, קום טאנצען! בנימין, קום טאנצען.

— איך קען, אסור, ניט, — בעט זיך בנימין רחמים, — איך קען זיך נישט ריהרען פונ'ם ארט.

— נישקשה, נישקשה! — ענטפערט מען איהם, — קום זאגט מען דיר, דו וועסט קענען, וואס האט מען דא צוקענען? אדם א מענש, קאטשקע רוק זיך! ריהר זיך, בהמה, מיר וועלען, נישקשה, דערצעהלען.

— זעלדען! — גיט בנימין א געשריי אין איין אטהעם, — איך בעט אייך, דערצעהלט נישט זעלדען!

— ריהר זיך זשע, בהמה! — שרייעט מען איהם, — ריהר זיך בהמה, שטעל זיך שוין אויף די פיס.

— דערבארעמט זיך, יודישע קינדער! — בעט זיך בנימין, — איך קען, כ'לעבען, זיך איצט נישט ריהרען, איך האָב אַ טעם, פאַר וואָס איך קען נישט, ס'איז אַ סוד, וואָס איך וועל איהם מגלה זיין דעם רב.

און ווי ער האַפּט אַרום דעם רב פעסט מיטביידע הענד אייַנצורוימען איהם אין אויער אַ סוד, פיהלט ער פלוצלים אַ שרעקליכען זעץ אין דער זייט, אַזש ס'איז איהם פערגאַנגען אין דער נאָז ווי פון חריין, ער גיט זיך פאַר ווערטהאָג אַ וואָרף, רייבט די אויגען און זעהט, אין שטוב איז גאָר טונקעל, די לבנה שיינט אַריין פון די פענסטער. ער ליגט נעבען אַ קעלביל און האַלט זי אַרומגענומען שטייף מיט ביידע הענד.

וואָס טהוט זיך דאָ אַזוינס?! פון וואַנען נעהמט זיך דאָ פלוצלים אַ קעלביל? האָט זיך דען בנימין געקעלבט? נאָר ווי שיקט זיך עס? אָנגענומען די סברא, בנימין איז אַ בהמה, צעהן מאָל, הונדערט מאָל אַ בהמה. נאָר ער איז דאָך אָבער אַ צוויי-פיסיגע בהמה און וואו איז דאָס געהערט אי געזעהן געוואָרען, אַז אַ צוויי-פיסיגע בהמה זאָל האָבען אַ קעלבעל?! אמת ביי אונז איז דאָ אַ סך קעלבלעך און דאָס רוב דווקא אין לייטישע הייזער, אָבער דאָס זענען דאָך פאָרט נישט מעהר ווי קעלבלעך אין אַ מענשענס געשטאַלט. זיי זענען נאָך דאָס רוב גראָד זעהר שען מיט אַ שען פנימיל און מיט חן-גריבעלעך, אָבער דאָס קעלבעל, וועלכע בנימין האַלט דאָ און נעהמט זי שטאַרק אַרום, איז דאָך טאַקי פשוט אַ אמת קעלביל, היינט פון וואַנען, איז די קשיא, האָט זי זיך אַהער גענומען? אַ חידוש נפלא. נישט אַנדערש זי איז פונ'ם הימעל אַראָבגעפאַלען!...

גיין, רבותי! גלויבט נישט אין הימעלשע קעלבלעך, צווישען אַלע אונזערע קעלבער איז אַפילו נישט אי איין קעלביל פונ'ם הימעל אַראָבגעשיקט געוואָרען. עס איז גאָר נישט אַזאַ חידוש נפלא, ווי איהר מיינט איהר האָט זיך אויף דעם קעלביל גאָר נישט אַזוי צו וואונדערן און פון איהם אַזאַ פירוש צומאַכען. פראָסטע איז מאָסטע, גאָר אָהן קונצען, די מעשה דערפון איז אַזוי געשעהן.

אַז בנימין איז נישט טויט — נישט לעבעדיג אַנידערגעפאַלען אין ווינקעל, האָט ער פאַר גרויס מידינקייט נישט בעמערקט, אַז דאָרט ליגט אַ קעלביל. בשעת איהם האָבען זיך צושפילט די געבליטען, איז ער אַנשלאָפען געוואָרען און איהם האָט זיך פאָרגעשטעלט אין חלום די גאַנצע חתונה מיט די מחותנים און מיט די כלי-זמר. ער איז געוועז שרעקליך

אומרוהיג, זיך אַלץ גערוקט, גערוקט אין ווינקעל, און בשעת ער האָט אין חלום אַרומגענומען דעם טונעיאַדעווקער רביל, האָט ער גאָר אַרומגע־חאַפּט פּעסט דעם פּיעווקער אַרענדאַרס קעלביל, און איהם איינגערויממ אין אויער דעם סוד פון זיין נסיעה. דאָס קעלביל אָבער האָט עס נישט גורם געווען, נישט געוואָלט ליידען, מען זאָל איהם אַזוי האַלזען אי שמיקען. עס האָט אויסגעשטרעקט דאָס פּיסעל, אָנגערהרט בנימינ'ן אין דער דיך און בנימין האָט זיך אויפגעחאַפּט.

אַז בנימין האָט זיך אויפגעחאַפּט, האָט ער נאָך אַלץ געהאַלטען אַרומגענומען דאָס קעלביל מיט ביידע הענד זעהר פערדולט אין צומישט. ערשט אין אַ רגע שפּעטער האָט ער פון זיך אַ שטוב געטאָן דאָס קעלביל, זיך אויפגעהויבען דערשראָקען און זיך געלאָזט געהן געשווינד. דאָס קעלביל פון זיין זייט, ווי באַלד עס איז לייז געוואָרען פון פרעמדע הענד, איז אייך אויפגעשטאַנען געשווינד און זיך געלאָזט מאַכען אַ פּליטה, איז לויפענדיג אַרויף ראַפּטאָם אויף בנימינ'ן און ביידע זענען געפאַלען איבער אַ גרויסען שעבער וואַסער, טראַך מיט אַ שרעקליכען קלאַפּ!

שטאַרק דערשראָקען פון אַזאַ טראַך איז סענדעריל און דער אַרענדאַר מיט אַ ליכטיל אין האַנד אַרויסגעלויפען פונ'ם אַנדערען חדר אין שטוב אַריין. און זענען געבליבען פערוואונדערט!

ווען אַ לידעל־מאַכער זאָל געווען דענסטמאָל זיי ביידען אָנקוקען, וואָלט ער אַזוי געמאַכט: „ליבעהאַרצעדיגע און זיסע, אי אין ווינקעל אי אין דער לוזשע זענען זייניט צושיידט געוואָרען!"

נאָר דער אַרענדאַר און סענדעריל זענען געווען פּראָסטע בשר ודם נישט קיין לידעלמאַכער, און האָבען די ליבהאַרצעדיגע אי זיסע באַלד צושיידט. דאָס קעלביל האָט מען אָבגעשיקט צו דער מוטער מיט שטעב־ווערטלעך פאַר איהר שלעכטער אויפפיהרונג, און בנימינ'ן האָט מען פון דער טבילה אַריינגעפיהרט אין אַ בעזונדערען אַלקיר און געלייגט אויף עטליכע קוליקלעך שטרוי מיט אַ קישען צוקאָפּען.

דאס זעקסטע קאפיטעל.

בנימין האפט א פאטש.

בנימינ'ס אברים זענען אביסיל אבגעגאנגען אין דער ליל-טבילה נאך דעם אבשווינקען זיך מיט א גאנצען צעבער קאלטע וואסער, און אויפשטעהענדיג אין דער פריה האט ער זיך געפיהלט פרישער אי געזונ-טער. ער האט בעשיינפערליך ארויסגעזעהן א פינגער פון וואונדער אין נעכטיגער מעשה מיט דעם קעלביל, וואס דורך איהם גראד איז גע-קימען די רפואה צו זיינע וועהטאגען. ער האט בעוויזען סענדערלען דערמיט, ווי אומגערעכט דער זינדיגער מענש איז, וואס בעקלאגט זיך בשעת עפיס א אומגליק און פארשטעהט נישט, אז דאס אומגליק, קען זיין, פיהרט גאר צום גליק און פון דער רעה קומט ארויס א טובה; ווי דער אויבערשטער מאכט פאר א שליח אלע זיינע בעשעפעניש, אפילו א בהמה; ווי א דאקטאר קען א מאל גאר זיין א קעלביל; ווי א מיק אפילו קען א מאל פיקען אין קאפ, שטארק דאקוטשען און שטעהן אין דער גרגרת. פאר א ראיה דערצו דינט די מיק מיט טיטוס הרשע אין די אלטע, אלטע צייטען. דאס נעכטיגע בעגעגעניש איז איהם איצט געווען א גוטער סימן, אז די נסיעה זיינע איז אין א גוטער מזלדיגער שעה און ער וועט, אם ירצה השם, מצליח זיין צודערגרייכען וואס ער ווינשט.

— א וואסערטרעגער, וואס געהט איבער מיט פולע, איז פון אייביג אן א גוטער סימן, א פשיטא שוין א גרויסער א פולער צעבער,—האט סענ-דעריל זיך אנגערופען און צוגעבאסעוועט מיט די רייד.

אָר מחמת דעם וועהטאָג, וואָס בנימין האָט נאָך געפּיהלט אין די פיס, און מחמת די קוליקלעך שטרוי, וואָס דאָרויף איז איהם ווייך געווען צוליגען, איז בנימין פאַרבליבען דעם גאַנצען טאָג אין פיעווקע. ער איז געגליכען געווען צו אַ שיף אין ים. וואָס האָט זיך געזעצט אויף אַ זאַמד און קיין גוטער ווינד איז נישטאָ אַראָבצוטרייבען פון דאָרט.

אויף מאָרגען גאַנץ פריה האָט בנימין זיך אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און זיך געלאָזט ווייטער אין וועג אַריין.

אַ היבשע צייט איז בנימין געגאַנגען עפּיס ווי מרה-שחורה'דיג, שטיל-פערטראַכט, נישט צוריידען קיין וואָרט. דערנאָך האָט ער אַ פּאַטש געגעבען זיך אין שטערען און געבליבען שטעהן שטאַרק בעטריבט. ערשט אין אַ פּאָר מינוט שפּעטער האָט ער געעפענט אַ מויל און אַרויסגעלאָזט מיט אַ קרעכץ די ווערטער:

— אַך, סענדעריל, איך האָב פאַרגעסען!

— וואו פאַרגעסען? וואָס פאַרגעסען? האָט סענדעריל זיך אָנגערופען און זיך אַ חאַפּ געטאָן צו דער טאָרבע.

— אין דער היים, סענדעריל, אין דער היים האָב איך פאַרגעסען!

— אַי, בנימין, וואָס פעלט דיר איין? — האָט סענדעריל געמאַכט — מיר האָבען, דאַכט זיך, מיטגענומען אַלסדינג, וואָס נויטיג איז מענשען אין וועג אַריין: אַ טאָרבע, נישט צופאַרזינדיגען, איז דאָ, טלית און תפילין מיט סידורים איז אויך דאָ, שבת'דיגע קאַפּאָטעס אויך דאָ, דאַכט זיך, אַלסדינג, ברוך השם, איז דאָ, אַלסדינג האָבען מיר פאַרנומען. וואָס געהט אונז דען אָב? און וואָס האָבען מיר אַזוינס געקענט פאַרגעסען?

— די זאַך וואָס איך האָב פאַרגעסען, סענדעריל, איז זעהר וויכטיג, נייטיג אין לעבען אַריין, הלוואי אַלסדינג זאָל אָבלויפען בשלום. נאָר באַם, חלילה, לא יעלה ולא יבוא, גאָט זאָל שומר ומציל זיין. אויפ'ן וועג וועט עפּיס, מעשה שטן, געשעהן, דענסטמאָל וועלען מיר ערשט דערפיהלען דעם גרויסען ווערטה פון דער טייערער זאַך, וואָס איך האָב פאַרגעסען. אַרויסגעהענדיג פון דער היים האָב איך אין איילעניש פאַרגעסען צוזאָגען אַ שפּרוך, וואָס שטעהט געשריבען אין אַ ספר, אַרויסגענומען פון אַ גאַנץ אַלטען כתב יד. דער שפּרוך מוז געזאָגט ווערען פאַר אַ נסיעה אַרויסגעהענדיג פון דער היים, ביי דער ראָגאַטקע, אין מען איז ערב, אַז ער איז אַ זיכערע שמירה אין וועג פאַר כל אַ מיני סכנות און שלעכטע בעגעגענים, — אָט וואָס איך האָב פאַרגעסען!

— אפשר איז דיין גוטער ווילען זיך אומקעהרען א היים? — האט סענדעריל געזאגט בתמימות.

— דו ביסט משוגע צי חסר דעה! — האט בנימין א געשריי געטאן און דאס גאנצע בלוט איז איהם אין פנים אריין — סטייטש, וואס הייסט, זיך אומקעהרען א היים? נאך אזוי פיעל מיה און אנגעהען זיך אזא וועג פלוצלים אומקעהרען זיך! סטייטש, און די וועלט? וואס וועט זאגען די וועלט?

— וואס הערען מיר, בנימין, די וועלט? — האט סענדעריל זיך אנגערופען, — די וועלט האט דען דיך געבעטען מאכען אזא נסיעה? האט זי דען מיט דיר א קאנטראקט געמאכט און דיר אויף הוצאות געגעבען, דו זאלסט געהן, וואנדרעווען?

— גאנץ שכלדיג! — האט בנימין זיך נאכגעקריטט, — און אלכסנדר מוקדון, איהם האט דען די וועלט געבעטען, ער זאל געהן קיין הינדיא און מלחמה האלטען דארט? און די אלע וואנדערער ביי אונז יודען האט דען די וועלט געבעטען ארומצוואנדרעווען פון שטאדט צו שטאדט?

— וויים איך? — האט סענדעריל געמאכט מיט א שמייכעלע. — פונמיינטוועגען האבען זיי אלע געמעגט, כ'לעבען, זיצען אין דער היים. עס ווארט, דאכט זיך, בעסער אין גלייכער געווען פאר איטליכען. אך, נארעלע, נארעלע דו, אלכסנדריל מוקדון, דו האסט אין דער היים פון כל טוב, זיץ, לעב דיר צופרידען און גלעט דיר דאס בייכיל. צו וואס טויג דיר נאך, נארעלע, הינדיען? כדי דאכא דא ני ריבאיכא, איז דא א עולם'ס ווערטיל, און דער עולם זאגט: א עולם'ס ווערטיל איז, להבדיל, א גמרא. מעהר חידוש איז אויף אונזערע יודעלעך, זיי האבען דאך טאקע געמאגט האלטען פון דער גמרא, זיצען אויף זייער ארט און בעשעפטיגען זיך איטליכער מיט זיין זאך. צו וואס טויג דאס ארומוואנדרעווען, דאס ארומבלאנקען זיך ווי א דולער הוא-הא-הא, נישט צו וויסען אליין פונ'ם געזונד, פונ'ם לעבען און נאר אומזיסט-אומנישט רייסען שטיוועל? ווי איך בין א יוד, בנימין! איך זאל אזא פארשוין בעגעגענען, וואלט איך איהם גלייך אויפ'ן ארט אבגעזאגט דעם עולם'ס ווערטיל, להבדיל, די גמרא מיין איך.

א היבשע צייט האבען אונזערע פארשוינען זיך אזוי געקנעהאספערט. סענדעריל האט געפרעגט קשיות און בנימין האט איהם אלץ אויסגעוויזען, אז ער איז א נאר און האט קיין פיצעל ידיעה נישט אין אזעלכע זאכען.

סענדעריל איז דענסטמאל געגליכען געוועזען צו א פערדיל, וואס תמיד דינט עס זיין האר געטריי און פאלגט איהם אין פייער, אין וואסער אריין, פלוצים מאכט זיך א מאל, פאלט אויף איהם אן פון דער העלער הויט עפּיס א מאנקאָליע, עס שפּארט זיך איין, שטעלט זיך דיבאָם און וויל זיך נישט ריהרען פונ׳ם ארט, חאטש טהו זיך דא, שונא-ציון, א מעשה אן. און ווען בנימין האט דענסטמאל נימ געשמיסען דעם איינגעשפּארטען סענדערלען מיט א ביטש, דערפאר האט ער איהם דורכגעכויקערט מיט זיין זים צינגעל און איהם אבגעשאטען מיט רייד, ביז בענדעריל איז געווארען ווייך ווי א טייג, א גוט פערדיל ווי פריהער. ער האט אויפגעשטעלט די אויערען, הערענדיג בנימינ׳ס רייד, וואס האבען געבראָכען דעם מוח, אין לסוף האט ער זיך אנגערופען, ווי זיין שטייגער איז געוועהנטליך, מיט די ווערטער:

— אויב דו ווילסט דוקא אזוי, זאל זיין אזוי! וואס פאר א דאגה איך האב?

אז בנימין איז פאַרטיג געוואָרען מיט סענדערלען, האָבען זיי זיך ווייטער געלאָזט אין וועג אריין און נאָכדעם אז זיי זענען זיך אָנגעגאנגען אויף גוועגען און זייטענוועגעלעך זענען זיי נישט מויט—נישט לעבעדיג אָנגעקומען קיין טעטעריווקע.

טעטעריווקע איז די ערשטע גרויסע שטאָדט, וואָס אונזערע וואַנדערער האָבען געזעהן אין זייער לעבען. דריבער איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי האָבען געקוקט אויף די גלייכע אויסגעברוקירטע גאַסען אי אויף די גרויסע הויכע מויערען און נישט געקאָנט זיך זאט אָנקוקען. כמעט אויף די שפּיצען פינגער זענען זיי געגאַנגען אויף די טראָטוארען און געהייבען די פּיס עפּיס משונה, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך געהיט צושטאַרק נישט צוּבעריהרען די גלאַטע שטיינער און נישט אָנמאַכען, חלילה, קיין שאָדען, — פּיס, וואָס האָבען נישט עפּיס אזא גוטע דאָליע ביי זייערע בעלי-הבתים אין די קליינע שטעדטלעך און וואָס מען מאַכט דאָרט פאַר זיי נישט עפּיס גרויסע צערעמאָניעס! קליינשטעטילדיגע פּיס, וואָס וואַסען, נעבעך, נישט פון קיין פאַדלאָגע צוזאָגען אפילו אין שטוב, וואָס קריכען, נעבעך, ווי די חזירים אין בלאָטע, וואָס זייערע בעלי-הבתים שטעקען זיי נעהענדיג טיף אהינצו אריין און דראַלען מיט זיי, פּראָסטע-מאָסטע, גאָר אָהן שום מלאכות, — אַזעלכע פּיס מוזען באמת מבולבל ווערען ווי די שיכּור׳ע, אז זיי דערפיהלען פלוצלים אונטער זיך א בריק פון שטיינער און מוזען פאַר גרויס כבוד טאָקי אביסיל אונטערשפּרינגען און נישט וויסען

אַ צייט זיך וואַהין־צוטאָן. פרישע ערשט אָנגעקומענע קליינשטעטלדיגע פּנים וועט איהר באַלד דערקענען אויף די אויסגעברוקירטע גאַסען אין די גרויסע שטעדט.

אונזערע טוגעיאַדעווקער פאַרשוינען זענען געגאַנגען ווי מיט אַ פאַרקלעהמט האַרץ און בהכנעה אָבגעטרעטען פאַר איטליכען דעם וועג. סענדעריל פלעגט אין אַזאַ פאַל אָנגעהמען בנימין ביי דער פאָלע און אהם אַ שלעפּ טאָן אין דער זייט. אַמאָל איז דורכדעם סענדערלען אויסגעקומען צוחאַפּען אַ שטיל טענציל מיט עמיצען, וואָס איז געקומען אַקעגען. יענער איז זיך געגאַנגען גלייך זיין וועג און האָט זיך אָנגעשלאָגען מיט סענדערלען, וואָס מחמת דעם אָבטרעטען האָט ער איהם פונקט נאָר פאַרשטעלט דעם וועג. יענער האַפּט זיך רעכטס, אָבער אונזער סענדעריל האָט איהם מקדים געווען און שטעהט שוין גרייט, ביידע וואַרפען זיך לינקס און ווייטער רעכטס, ביז יענעם גערעאָט לכוף אויסצומיידען זיך איינער, וואָס איז גראָד נישט אויפגעלייגט געווען צוטאַנצען מיט סענדערלען, האָט איהם פראָסט אָנגענומען און אַ וואָרף געטאָן אין דער זייט, אַז די ציין זענען איהם שיער נישט אַרויסגעפאַלען.

אַלסדינג איז פאַר אונזערע פאַרשוינען געווען ניי, אַלסדינג. האָט זיך זיי אויסגעוויזען, טייטש אויף זיי מיט די פינגער, די דראָזשקעס שרייען, די פאַעטאָנען פילדערען, די טווערען שטעהען האָפּערדיג, קוקען שבאָלען מיט זייערע גרויסע גלעזערנע טאַפּלעס און די מענשען קרימען זיך, אַלסדינג שרייעט זיי נאָך: תרבית, קבצנימלעך! תרבית, קליינשטעטלדיגע יודעלעך! תרבית, תרבית!...

— הערסט־דו, בנימין! — האָט סענדעריל געזאָגט, נאָכדעם אַז ער האָט פאַרריסען דעם קאָפּ און געקוקט אויף די מויערען מיט דרך ארץ, — איך מיין, בנימין, דאָס איז עפּיס אַ סטאַמבול!

— געה שוין, געה, נאַרעלע, ווי קומט עס צו סטאַמבול? — האָט בנימין געמאַכט מיט אַזאַ מינע גלייך ווי ער איז אַ סטאַמבולער אַ געבוירטיגער, — סטאַמבול, נאַרעלע, האָט ת״ק מאָל ת״ק גאַסען, איטליכע גאַס האָט ת״ק מאָל ת״ק פופצעהן־צוואַנציג־אָדער אפשר דרייסיגגאָרענדיגע הייזער און אין איטליכם הויז וואוינען ת״ק מאָל ת״ק מענשען! דו מיינסט, אַז דו ביסט שוין פאַרטיג? ניין, וואַרט נאָר, וואַרט, נאַרעלע איינער, היינט איז נאָך דאָ קליינע גאַסען, יורדיקעס, קאַטשעניוקעס, מאַטשעניוקעס, פיסקעס, יאַרען און פאַדווילען כחול הים;

— אַי, אַי, אַי! — האָט סענדעריל געמאַכט פאַר גרויס וואונדער, —

ס'איז דאָך עפּיס גאָר אַ שרעק, כ'לעבען, אַזאַ גרויסע שטאָדט! נאָר איך בעט דיך, בנימין, פונוואַנען קומט עס אָט די אַלע גרויסע שטעדט? מענשען זאָלען זיך צונויפשטיקען אין איין אָרט און ליגען איינער איבער דעם אַנדערען, גלייך ווי די וועלט איז ווייניג און נישטאָ מעהר קיין ערד! עס מוז דאָך אוודאי דרינען עפּיס זיין, וואָס מענשען דערווייטערען זיך פון דער ערד און ווילען אַלץ פליהען אין הימעל, אין די הויכע, הויכע פענסטער. זאָל עס אפשר זיין דעריבער, וואָס דעם מענשענס נשמה וואַקסט פון הימעל, מחמת דעם ציהט עס איהם, נעבעך, אַלץ אַרויף, אַרויף, און ער האָט זעהר שטאַרק חשק אויסצושפּרייטען די פליגעלעך און זיין אַלץ פון אויבען? וואָס זאָגען דערצו עפּיס דיינע חקרנים, בנימין? האָסט דו נישט בעגעגענט מכּח דעם עפּיס אַ שמועס ערגיץ אין דיינע חקירה-ספרים?

— על פּי חקירה, — האָט בנימין געמאַכט מיט אַ קניימשיל, — איז וועגען דעם ענין דאָ אַ גאַנץ ווייטער שמועס, איך האָב שוין דערפון אַפילו געהאַט אַמאָל צוטאָן ביי אונז אין בית-המדרש אונטער'ן אויווען און דורכדעם איז פאַרענטפערט געוואָרען די גמרא פון די צעהן טעפּ אַ־עמקייט, וואָס זענען אַ־אַבגעשיקט געוואָרען אויף דער וועלט, ווי אויך דער פּסוק: כי מלא הארץ חמס, די וועלט איז פול געוואָרען מיט רויב. נאָר איך וועל עס דיר אַביסיל מסביר זיין על פּי אונזער תורה. חומש האָסט-דו דאָך געלערענט, סענדעריל! לויט ווי עס שטעהט אין חומש, האָבען אונזערע עלטערן גאָר תחלת, אין די פריהעריגע דורות, געוואוינט אין געצעלטען, נאָר בשעת דעם דור-הפלגה האָבען אַלע מענשען זיך פאַרקליבען אין איין אָרט, זיך גענומען מאַכען ציגעל און אויסבויען אַ שטאָדט מיט הויכע טורעמען אין הימעל. אין-דערמיט אַרבייט טאַקי איז שיין אויף זיי אָנגעפאַל'ען אַ בייזע מהומה, אַ געטימעל, איינער האָט נישט פערשטאַנען דעם אַנדערען און די גאַנצע פיהרונג דאָרט איז עפּיס אויסגעקומען קאַפּויר. אַנם וואָס גאָט האָט זיי באַלד צוטריבען, האָבען מענשען ווידער אָנגעהויבען צולעבען, עטהמען פרייער און די וועלט איז ווייטער אויפגעריכט געוואָרען, נאָר דער חטא פונ'ם דור-הפלגה האָט נאָך אינגאַנצען נישט אויפגעהערט. פון יענער צייט אָן ציהט זיך נאָך אַלץ, בעוונותינו הרבים, די תאוה ביי מענשען צוזאַמען און צונויפשטיקען זיך, אויסצומויערען זיך הויך, צומאַכען זיך אַ שם און פליהען אין הימעל. וואָס האָסט דו אין מיר זיך אָנגעטשעפּעט ווי אַזלודניע? — זאָגט אברהם צו לוט'ן, למאי זאָלען דיינע מענשען זיך קריגען מיט מיינע איבער אַ שפּאַן

ערד, די גאַנצע וועלט שטעהט דאָך פאַר דיר פריי, געה דיר וואוהין דו ווילסט און לאָז מיך געמאַך!

נאָר איידער נאָך בנימין האָט געענדיגט דעם שמיעס, האָט זיך געלאָזט הערען אַ שטאַרקער געשריי פון אַ פּאַרטשיק, וואָס איז אונזערע פאַרשווינען אָנגעפאָהרען פון הינטען און האָט זיי שיער ניט מזיק געווען מיט דעם דישעל.

— אוחניאָקעם! האָט דער פּאַרטשיק געשריגען אין איין אָטהעם און געמאַכט אויף זיי מיט דער בייטש, — וואָס קריכט איהר, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, ווי די ראַקעס און פאַרשטעלט דעם וועג! היי, היי, יאָלדען! היי, היי, פלאַכטען!

אונזערע פאַרשווינען, נעבעך, האָבען געהייבען פיס און געלאָפען פאַר שרעק ווי די פערסמטע מייז, דער אַהין און דער אַהער.

לויפענדיג האָט סענדעריל זיך אַ זעץ געטאָן אין אַ שטופ און זיך אויסגעצויגען, נעבעך, ווי גרויס ער איז, אויף דער ערד.

בנימין האָט אין איילעניש זיך אָנגעשלאָגען אין אַ קויש מיט אייער, וואָס אַ קורעלאַפּניטשקע האָט געטראָגען. די אייער האָבען זיך צוברָאָכען און אויף איהם האָט זיך געעפענט אַ גיהנם, אַ פּיסק, אַ פייער, אַ געשריי. יענע פון די צובראָכענע אייער, נעבעך, האָט איהם אָבגעשאָטען מיט טויטע קללות, זי האָט איהם געוואָלט אָבשטעקען אָדער זי האָט איהם שוין טאַקי אָבגעשטעקט אַ פּאַטש און שטאַרק חשק געהאַט איינצופלאָנטען זיך אין זיינע האָר, — קורץ, בנימין האָט גענוג געלייזט ביז ער איז קוים מיט צרות לעבעדיג אַרוים פון איהרע הענד און געמאַכט אַ פליטה אין אַ הינטערגעסיל, וואָס אַ הינצו איז אויך סענדעריל באַלד צוגעקומען.

— אָט האָסט-דו דיר אַ גרויסע שטאָדט! — האָט סענדעריל געזאָגט און אָבגעווישט מיט דער פאָלע דעם שוויים פון זיין פּנים, — דאָ געה נישט, דאָ שטעה נישט, דאָ רוה נישט, ווייסט זיי אַלע דער שוואַרץ-יאָהר!

— דאָס ציהט זיך נאָך אַלץ פונים דור-הפלגה, — האָט געענטפערט בנימין, וואָס האָט געסאָפּעט ווי אַ גאַנז, — דאס אַלסדינג, וואָס די זעהסט דאָ, איז אַלץ דור-הפלגה, מיט זיין בייזער מהומה, מיט זיין געטימעל, גנבה, גזלה און רציחה!

— אַי, אין דער ערד אַריין מיט'ן קאָפּ! האָט סענדעריל אַ מאַך

געטאָן, — קום, בנימין, לאָמיר זיך אויסרוהען! דו וועהסט עפּים שרעקליך אוים, עס פייערט דיר עפּים אַבאַק, אַ רוח אין דער חצופה'ס טאַטען אריין! וויש נאָר אָב, זיי מוחל, דעם פנים, די חצופה האָט, אַ פנים, בשעת מעשה דיך אויסגעשמירט מיט געלכען פון אייער!

דאס זיבעטע קאַפּיטעל.

װי צוליב בנימינ'ן װערט אַ איבערקעהרעניש אין דער פּאָליטיקע.

אין איינעם פון די טעטעריװקער קלייזלעך האָט שטאַרק געקאָכט פון דער דענסטמאָליגער קרימער מלחמה, דער אונטעראױװען איז צו־פאַלען אויף פאַרשידענע כּתּות, איטליכע כּתּה מיט איהר פּרעזידענט און מיט איהר גאַנג אין דער פּאָליטיקע.

חייקיל בעל־מוח און זיין קאָמפּאַניע איז זעהר בעשעפטיגט געװען מיט דער מומע װיטען, פלעגט זי צולייגען אויף טעלערלעך און בעװייזען די הסברות אי די שפּיצלעך, װאָס אין איהר שטעקט.

הייקעל איז געװען אַ מאָל אַ שטיקעל זייגערמאַכער, ער האָט געהאַט אַ גרינגע האַנד צו מצה־רעדלען, קיינער האָט נישט געקענט אַזױ װי ער אַ סוכּה מאַכען, דאָס לאָקשענברעט, די לאָפּעטע, די מילכעדיגע באַנק, דאָס טשאָלענטברעטיל און די צובראָכענע שטייג פון עופות זענען אין קיינעמס סוכּה נישט געװען אַזױ גוט צוגעפּאַסט װי אין זיינער, דעריבער, װען עס פלעגט נאָר אויסקומען עפּיס אַ רייד אין מאַשינען־זאַכען, פלעגט דער עולם האָבען פאַר איהם אָבשיי און זאָגען:

— דאָס געהער זיך אָן מיט חייקלען, חייקעל װייסט.

חייקעל פלעגט אַלץ דערצעהלען װאונדערליכע זאַכען פון משונה־װילדע ענגעלשע מאַשינעס, אז די האָר פלעגען זיך שטעלען פּשוט קאַפּויר הערענדיג, און אַז איינער האָט איהם אַ מאָל מפסיק געװיזי די רייד מיט

עפּים אַ קשיאָ און איהם געפרעגט דעם שכל דערפון, פלעגט חייקעל דערקלערען דאָס אינגאַנצען קורץ און פראָסט מיט עפּים אַזאַ מין שפּרינזשינקעלע און דערבּיי מאַכען אַזאַ מינע מיט אַ זים שמייכעלע, גלייך ווי ער וואָלט פאַרענטפערט אַ קלאָץ=קשיאָ און יענעם געעפענט די אויגען. הכלל, מיט אַ שפּרינזשינע האָט חייקיל דערקלערט אַלסדינג, אי דעם זייגער, אי דעם טעלעגראַף; אי אַ שפּילפּושקעלע און אַנדערע מיני המצאות אויף דער וועלט. איציק=פּשטן אָבער איז קיינמאָל נישט צופרידען געווען מיט חייקילס שפּרינזשינקעס. ער פלעגט קוקען דערויף עפּים ווי אויף אַפּיקורסות און מאַכען מיט אַ געשפּעט:

— באַלד וועט שוין חייקיל זאָגען, אַז אַ גולם וכדומה אַזעלכע מופתים זענען אויך דורך אַ שפּרינזשינקעלע... פּע, פּע. כ'לעבען! זיינע אַלע זאַכענישען זענען, פּשוט איז פּשוט, איך בעט אַייך איבער, גאָרנישט, טאַקע אמתע נאַרישקייטען.

און ווייל חייקיל בעל מוח איז געווען פערקאָכט אין וויטען, דריבער האָט איציק=פּשטן, חייקילס בעשטענדיגער מתנגד אין אַלע זאַכען,. זיך אָנגעטשעפּעט אין דער מוהמע ראָסיע און זיך אַרויסגעשטעלט פאַר איהר מיט אַלע קרעפטען. איטליכער פוןביידע צדדים האָט שטאַרק געאַרבּייט צובייגען אויף זיין זייט די איבעריגע קאָמפּאַניעם. איז חייקיל שוין געשטאַנען אויף אַ שטיקעל שטייגער מיט שמואליק באָקסער, דער פּרעזידענט פון'ם פּעטער ישמעאלס כנופיאָ און האָט שוין כמעט ווי האַלב זיך אויסגעגלייכט מיט בעריל פּראַנצויז, נאַפּאָלעאָנס אַ הייסער חסיד, האָט איציק אָנגעמאַכט אַ האַרמידער און צוגעצויגען צו זיך טוביה מאָק, קירה'ס מענש, פּאָטשטען זענען געפלויגען פון אַלע זייטען, איטליכער האָט געלאָזט זיינע ראַציעס, די וועלט האָט זיך געקעהרט און דאָס קלייזעל האָט זיך פּשוט געוויגט!

אָט אין דער דאָזיגער צייט בשעת דער גרויסער מהומה זענען אונזערע פאַרשוינען אָנגעקומען קיין טעטעריווקע און זיך אָבגעשטעלט אין דעם דאָזיגען קלייזעל אויף סטאַנציע.

סענדעריל מיט זיין כאַראַקטער איטליכען נאָכצוגעבען האָט אין די עניני הפּאָליטיקע אויך זיך נישט איינגעשפּאַרט און איטליכען צוליב געטאָן אַזוי ווי ער וויל. דו ווילסט אַזוי, פלעגט ער זאָגען, וואָס פאַר אַ דאַגה איך האָב, זאָל זיין אַזוי. און דריבער טאַקי האָט ער שטאַרק נושא=חן געווען און איז באַלד איטליכען געפעלען. ביים ערשטען שלום=עליכם איז ביי דעם עולם געבליבען, אַז סענדעריל איז אָהן אַ גאַל, אַ יי-

אָהן חכמות, וואָס האָט אין זיך נישט די מדה פון עקשנות. און ווען סענדעריל איז געווען אויפגעטראָגען מיט אַלע גלייך גאָר אָהן אַ שום חלוק, אַקעגען זשע איז בנימין געווען אַ איבערקלייבער און גאָר צום ערשטען איז איהם מעהר פון אַלע עפּיס געפעלען שמואליק באָקסער, צו וועלכען ער האָט ביסלעכווייז זיך צוגעלאָזט, ביז ער איז מיט איהם געוואָרען שטאַרק חבר. בנימין האָט איהם מגלה געווען דעם גאַנצען פּלאַן פון זיין נסיעה און שמואליק'ן איז די זאַך זעהר שטאַרק געפעלען, ער האָט מכח דעם איבערגעשמיעסט מיט חייקלען. חייקיל האָט דאָס גענומען אויף זיין מוח; און הגם די זאַך איז איהם אויסגעקומען אַביסיל שווערליך, דאָך איז דאָס איהם געגאַנגען אין קאָפּ, ער האָט באַלד טאַקי אין אַ סעסיע מיט בעריל פּראַנצוויז און טוביה מאָק אַפּירגענומען דעם דאָזיגען ענין און זיי האָבען זיך דערויף שטאַרק פאַרחידושט.

— בנימין, — האָבען זיי געזאָגט, — זעהט טאַקי עפּיס ניט אויס־ ווי אַ געוועהנטליכער מענש, ער איז עפּיס ווי צוטראָגען, נישט אויף דעם עולם, אַז ער רעדט, איז שווער צופאַרשטעהן, וואָס ער מיינט, ער פאַר־ טראַכט זיך אַ מאָל, שטעלט אויס אַ פּאָר גלעזערנע אויגען און שמייכעלט, זיין הילוך און זיינע אַלע פּאָסטעמקעס זענען עפּיס משונה. דאָס אַלסדינג בעווייזט, אַז ער איז העט, העט גאָר פון אַ אַנדערער מדרגה, נישט גלאַט אַ מענש, אין איהם מוז בוודאי עפּיס שטעקען, גלאַט פּשוט קען עס לגמרי נישט זיין, ווער ווייסט, אפשר איז דער בנימין גאָר נישט קיין בנימין, אַ קשיאָ אויף אַ מעשה!...

אַז בנימין און סענדעריל זענען פאַרסאָפּעט אַריינגעקומען אין קלייזעל נאָך דער מעשה מיט דער יודינע פון די אייער, איז דאָרט געווען אַ שרעקליכער געפּילדער. די סעסיע פון אונזערע פּאָליטיקער האָט שטאַרק זיך מפלפל געווען מיט איציק פּשטן, וואָס ער האָט זיך געריסען אויפ'ן גאָרגעל און איטליכען אַריבערגעשריגען.

— נאַט זעהט, וואָס שטעהט אין יוסיפון, — האָט איציק געשריגען אין איין אָטהעם און געטייט מיט'ן פינגער אין אַ ספר'ל, — אין יוסיפון שטעהט, אַז אַלכסנדר מוקדון האָט געוואָלט געהן צו די קינדער יונדב בן רכב, איז ער דערגאַנגען ביז צו די הרי חושך און ער מיט זיינע גבורים האָבען דאָרט נישט געקענט לחלוטין געהן, זייערע פיס זענען געזונקען אין בלאָטע ביז איבער די קניע. מחמת די זון שיינט דאָרט נישט, איז די ערד אין יענעם אָרט שטאַרק זומפּיג. היינט פאַרשטעהט איהר שוין, אַלכסנדר מוקדון, דער גרויסער אַלכסנדר מוקדון וואָס אי

געפֿלדרגען אויף אַ אָדלער און וואָס איז שוין געווען ביי די טירען פֿונ׳ם גן־עדן, ער האָט נישט געקענט אַריבער די הרי-חושך, מכּל-שכּן אייער פֿאַרשוין, אַזאַ נפש ווי ער! עס וועט איהם נישט העלפֿען דערצו אַפילו חייקל מיט אַלע זיינע שפּרינזשינקעס.

— דו גראָבע קאָפּ אײנער! — האָט חייקיל זיך צולאָזט אויף אַ קול און געטיטשעט איציקן מיט׳ן גראָבען פֿינגער, — וואו זענען דיינע אויגען? אדרבה זעה טאַקי וואָס דאָ שטעהט יווייטער, ער זאָגט: אַז אַלכּסנדר מוקדון האָט דאָרט געהערט עופות, פֿייגלעך, ריידען יונית, איין פֿויגעל האָט איהם געזאָגט בזה הלשון: דיין מיה איז אומזיסט, וויל דו ווילסט קומען אין גאָטעס הויז און אין דעם הויז פֿון זיינע קנעכט, די בני אברהם יצחק ויעקב, — היינט פֿאַרשטעהסט־דו שוין, גראָבע קאָפּ אײנער, פֿאַר וואָס אַלכּסנדר מוקדון האָט אַהינצו נישט געקענט געהן?

— מילאָ וואָס וועסט־דו אָבער טאָן, מיין גרויסער בעל מוח, אויב עס קומט גאָר אויס ווי די יש אומרים דאָרט, אַז די עשרת השבטים מיט די רויטע יודלעך אָדער די בני משה וואוינען גאָר דאָרט ערגיץ נעבען דעם לאַנד פֿונ׳ם פּריסטער יאָן? נו, היינט לאָז דיין נפש מוחל זיין געפֿינען ערגיץ דאָס לאַנד פֿונ׳ם פּריסטער יאָן! מאָרגען נאָכ׳ן קאַלטען קוגעל!

— עט, נאַרישקייטען, איציק! כ׳לעבען, נאַרישקייטען.

— וואַרט נאָר, וואַרט, מיין בעל־מוח! עס איז עפּיס נאָך דאָ אַ סמבטיון אויך! וואָס וועט ער טאָן מיט דעם סמבטיון, וואָס ער שלויּדערט אַ גאַנצע וואָך שטיינער? לאָמיר שוין אָננעהמען אין דער סברא, אַז ער איז שוין אַריבער די הרי חושך, ער האָט שוין געפֿונען דאָס לאַנד פֿונ׳ם פּריסטער יאָן. נו קומט ער צו צום סמבטיון, טפּררו! עס רעגענט מיט שטײנער, אוממעגליך צושטעלען אַ פֿוס, דאָס דאָ וועט דאָך איהם נישט העלפֿען אַפילו דיין וויטע, זי זאָל זיך אַפילו שטעלען מיט׳ן קאָפּ אַראָב און מיט די פֿיס אַרויף.

— העע, העע, דו טשעפּעסט שוין זיך אין ווייטען! אָט וואָהין דו ביסט פֿאַרקראָכען.

— וואָס איז דאָס אין־אמת׳ן פֿאַר אַ גאַנג, איציק, אומזיסט־אומנישט שפּעטען פֿון די מלכיות, — האָט בעריל פּראַנצויז זיך אַריינגעמישט מיט פֿאַרדראָס, — מיר רעדען דאָך איצט פֿון בנימינ׳ן, זידעל דיר בנימינ׳ן און מיש ניט אַריין די מלכיות, איך בעט דיך!

— פֿאַר וואָס זידלען בנימינ׳ן? האָט זיך אָנגערופֿען טוביה מאַק,

בנימין געהט, דאכט זיך, אויף א דרך, דורך איהם קען נצמח ווערען יודען א ישועה.

— אי, מאַק, מאַק! — האָט איציק געמאַכט מיט תרעומות און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, — אויף דיר, מאַקוניו, האָב איך מיך, כ'לעבען, נישט געריכט; אז דו זאָלסט האַלטען מיט זיי און מאַכען אזא פירוש פון בנימינ'ן. וואָס האָסט-דו אין איהם אַזוינס דערזעהן?

— הערט נאָר, איך בעט אייך, א גאַנג פון א מענשען: וואָס האָסט-דו אין איהם אַזוינס דערזעהן?! — האָט שמואליק באָקסאָר זיך נאָכגעקרימט מיט א געשפּעט, — משוגע ביסט-דו היינט, איציק, צו וואָס? זיין אָבגע-לאָזענקייט, זיין צוטראָגענקייט, זיין קוקען, זיין ריידען מיט זיין גאַנץ בענעהמען בעוויזען, דאַכט זיך, זעהר גוט, ווער ער איז אַזוינס, דאָס פּנים איז דער בעסטער שפּיגעל. אויב דאָס אַלסדינג איז ביי דיר קיין בעוויז נישט, ווייס איך שוין ניט, וואָס הייסט ביי דיר אַזוינס א מענש. אדרבה איך בעט דיך, אָט איז ער איצט אליין אָנגעקומען, קום איהם, זיי מוחל, אָן און זאָג, אויב דו ביסט נישט משוגע, טאַקי ריין חסר דעה... איהר זעהט, עפּיס פלאָמט איהם דאָרט א באַק אין דריי געלע פּאַסקעלעך ציהען זיך איהם ווי א שיז אויפ'ן פּנים! נו, איציק, וואָס פאַר א פּנים האָסט-דו איצט?

איציק איז צוגעגאַנגען נעהענטער צו בנימינ'ן, האָט איהם אָנגע-קוקט פון קאָפּ ביז די פיס, איהם א שפּיי געטאָן כמעט אין פּנים אריין און איז אוועקגעגאַנגען אין איין כעס.

פון דעם דאָזיגען שמיעס אָן וועגען בנימינ'ן האָט בעקומען די פּאָ-ליטיקע א אַנדער פּנים, שמואליק באָקסאָר מיט בעריל פראַנצויז האָבען געשלאָסען בלאַט מיט חייקלען, וויטע האָט אַרויסגעשיקט אין-ים טוי'ענט גרויסע אָקרענטינן, מיט שרעקליך ווילדע מאַשינעס, דער פעטער ישמעאל איז אַריבער דעם פּרוט און נאַפּאָלעאָן האָט געשאָסען מיט באָמבעס אויף סעוואַסטאָפּעל, טוביה מאַק איז געשטאַנען אויף משקולת, נישט אַהין — נישט אַהער, געדרעהט מיט דער צונג נישט צו-וויסען, משטיינס-געזאָגט, אויף וועלכער וועלט ער איז, און איציק פּשטן איז געבליבען איינער אַליין ווי אויפ'ן וואַסער, ער האָט, נעבעך, געאַרבייט אויף אַלע כלים און שיער נישט געשפּרונגען אַרוים פון דער הויט. א קאַטאָוועס איינער א קעגען אזא חברה! דערפאַר האָט ער זיך פאַרעסען אויף בנימינ'ן, ער האָט פון יענער צייט אָן זיך אַלץ צו איהם געזוכט און איהם געטאָן אין דער גאַל אַריין.

„גאָט איז מיין עדות, דערצעהלט בנימין אין אַ אָרט, אַז איך האָב מיך נישט געמישט אין דער פּאָליטיקע, וואָרום איינמאָל צו וואָס טויג עס? צווייטענס, וואָס געהער זיך עס מיט אַ יודען אָן? פון־מיינטוועגען האָט געמעגט זיין אַזוי אָדער אַזוי, אַלץ גלייך. סענדעריל מיינער האָט אין אַזעלכע זאַכענישען זיך אויך, אָסור, נישט געמישט און פונדעסטוועגען האָט מיך איציק נישט געלאָזט רוהען, איך האָב פון איהם נישט געהאַט קיין טאָג און קיין נאַכט. אַ מאָל פלעגט ער מיך אַרומשטעקען הינטען מיט פעדערען, אָדער וואַרפען אויף מיר שטילערהייט אַ קישעלע, אָדער פערשליידערן ערגיץ מיינס אַ שוך, אַז איך האָב מיר דעם קאָפּ פאַרדרעהט זוכענדיג; בין איך ביי דער נאַכט אַנשלאָפען געוואָרען אויף מיין געלעגער, פלעגט ער מיט אַ שטרייעלע מיר קיצלען די פּיאַטעס, אַז איך פלעג אַזש אונטערשפּרינגען, אָדער ער פלעגט מיר לאָזען אַ פּאַמפּע אונטער דער נאָז, איך פלעג זיך אויפחאַפּען נישט טויט — נישט לעבעדיג און קייכען־הוסטען מחמת דעם רויך אפשר אַ שעה כסדר, גלייך ווי איך בין שולדיג געווען אין דעם, וואָס די דריי קומפּאַניעס האָבען געמאַכט יד אחת״.

דאס אכטע קאפּיטעל.

ווי אונזערע פאַרשוינען זענען ארומגעגאנגען איבער די הייזער;

דעם גרעסטען טייל טאָג זענען אונזערע פאַרשוינען טרוד געווען מיט דער פרנסה, זיי האָבען געמאַכט וויזיטען אין די טעטעריוקער הייזער און האָבען אין אַ קורצער צייט קונה שם געווען אַזוי, אַז מען פלעגט אויף זיי נאָכטייטען מיט די פינגער און בעגעגענען זיי דער מיט אַ גלייך־ווערטיל, דער מיט אַ שמייכעלע. אַ אַנדערער אויף זייער אָרט וואָלט זיך שטאַרק איבערגענומען פון אַזאַ כבוד און צופּייקט אומעטום פון זיין גרויסקייט, אָהן עין הרע, אין דער וועלט, ווי מען האָט זיך געשמאָלצען פּשוט אָנקוקענדיג איהם, ווי מען האָט זיך געלאָבט מיט איטליך זיינם אַ וואָרט און מיט וואָס פאַר אַ שמייכעלע מען פלעגט איהם אויפנעהמען און אַרויסבעלייטען פון דער טיר. נאָר אונזערע פאַרשוינען אָבער זענען ביי זיך געווען פּראָסטע מענשלעך און האָבען פון אַזאַ כבוד זיך גאָר נישט געמאַכט. בנימין איז געווען פאַרטראָגען אין זיינע זאַכען און סענדערלען איז געלעגען אין זינען, די טאָרבע זאָל זיין פול און אין דער קעשעניע זאָל זיין עטליכע גראָשען אויף הוצאות. צי גיסט־דו מיט אַ שמייבעלע, צי מיט אַ קרים, וואָס מאַכט עס אַ יודען אוים, אַבי גיב.

היינט איז פּורים מאָרגען איז אוים,
גיב מיר אַ גראָשען און טרייב מיך אַרוים!

אָט דאָס איז דאָס בעקאַנטע יודישע לידעל, וואָס שילדערט זעהר

גוט זייער פּראַסטקייט, זייער עניוות און וואָס סענדעריל פלעגט עס געהעריג אויפ'ן וועג זעהר אָפט שטילערהייט אונטערזינגען.

אַ-גוט מאָרגען, גאָט העלף! פלעגט סענדעריל זאָגען ביים אַריינקומען ערגיץ אין אַ שטוב. נאָכשלעפּענדיג הינטער זיך בנימינ'ן פאַר דער פּאָלע, דערנאָך פלעגט ער איהם דערלאַנגען אַ שטופּ פאָראויס, איהם איינרוימען אין אויער, ער זאָל זיך ניט שעהמען און אַליין אַנידערשטעלען זיך אין דער זייט מיט גרויס דרך ארץ.

אַרומגעהענדיג אויף אַזאַ שטייגער, זענען אונזערע פאַרשוינען איינמאָל אַריין אין אַ שטוב, אין וועלכער זיי האָבען געטראָפען עפּיס אַ יונגען-מאַן טענה'נדיג מיט דעם בעל-הב'ת. עס האָט אויסגעזעהן פון די רייד, ווי דער יונגער-מאַן גיט דעם בעל-הבית צופאַרשטעהן די וויכטיגקייט פון עפּיס אַ ענין, וואָס דורכדעם קלינגט מיט איהם איצט די וועלט. ווי ער לויבט זיך פאַר איהם אָב, ווייזט פּאַפּירען און פערלאַנגט פון איהם עפּיס אַ זאַך, נאָר דער בעל-הבית קרימט זיך אָבער, טענה'ט ווי ער קען און צאַפּעלט פשוט זיך אויסצודרעהען פונ'ם יונגען-מאַנס הענד. דער בעל-הבית האָט זיך אָנגעחאַפּט אין אונזערע פאַרשוינען אַזוי ווי אַ דערטרונקענער אין אַ שטרוי. ער האָט געשווינט זיך צוגעלאָזט צו זיי אין דער האָפנונג, אפשר האָבען זיי צו איהם אַ נייטיג געשעפט און וועלען איהם דערוויל בעפרייען פון דער נויט. נאָר קוים אָבער האָט ער דערהערט, ווער זיי זענען און וואָס זיי ווילען, איז ער געבליבען שטעהן צומישט, שטאַרק פערוואונדערט, ווי איינער בשעת דאָס אָנשיקעניש טרעט איהם פלוצלים צו פון אַלע זייטען.

— אָט האָט איהר נאָך נוסעים! — האָט דער בעל-הבית זיך אָנגערופען נאָכדעם אַז ער איז צו זיך געקומען און זיך געווענדט צו דעם יונגען-מאַן, — די דאָזיגע יודען, זעהט איהר, זענען אויך נוסעים! נאָט אייך נייס, נוסעים אויף אונזער קאָפּ!

דער יונגער-מאַן מיט אונזערע פאַרשוינען האָבען איינער דעם אַנדערען זיך אָנגעקוקט.

— הערסט-דו, — האָט סענדעריל אַ ציה געטאָן בנימינ'ן פאַר דער פּאָלע און איהם אַיינגערו'מט אין אויער, — מעגליך, אַז דער דאָזיגער יונגער מאַן וואַנדרעוועט אויך אַהינצו. . ער קען נאָך, חלילה, פאַרלויפען פריהער און אונז אָבטאָן אויף טערקיש.

— אפשר זייט איהר טאַקי אַלע איין קאָמפּאַניע? — האָט דער בעל-הבית זיך ווייטער אָנגערופען.

— חלילה, חלילה! האָט בנימין מיט סענדערלען ביידע אין איין קול געשריגען, — מיר געהען בעזונדער, געהען מיר!

— געהט אייך געזונטערהייט בעזונדער, ביי מיר אָבער הייסט איהר אין קאָמפּאַניע, — האָט דער בעל הבית געזאָגט און אַרויסגענומען אַ מטבע פון דער קעשעניע.

— גיט, זייט מוחל, אונז, אונז גיט, — האָט סענדעריל געבעטען און אויסגעשטרעקט די האַנד, — מיר וועלען שוין דעם יונגען-מאַן אַרויסגעבען זיין חלק. קומט, יונגער-מאַן, מיר וועלען אייך אַרויסגעבען, איך האב מינץ.

אין-מיטען-דרינען האָט זיך געעפענט די טיר פון דער קיך און אַ שרעקליכער קול האָט זיך געלאָזט פון דאָרט הערען משונה ווילד:

— דאָס איז ער, ער! אָט דער, וואָס שטעהט נעבען דעם קליינעם דאַרען יודעל, זיי האָבען דענסטמאָל אויך ביידע זיך אַרומגעשלעפּט. איך האָב איהם דערקענט, דעם שענעם נפש, אין זיין פּנימיל, אין זיין געל בערדיל, אויסגעצופּט זאָל עס איהם ווערען! אין זיין צוחראַשטעט הערצעלע, אַ פּאַרחאַפּט, רבונו של עולם, לאָז ער ווערען, לאָז עס מיט איהם קייקלען, מאָרדעווען און אויסרינען דאָס מאַרך פון זיינע טרפה'נע ביינער, אויסרינען!

— קום, בנימין, אוועק! — האָט סענדעריל געזאָגט שלעפּענדיג בנימינ'ן פאַר דער פּאָלע, אַ רוח אין דער חצופה'ס טאַטן אַריין, זי האָט גאָך אַלץ צוטאָן מיט די צובראָכענע אייער!

דאס ניינטע קאַפּיטעל.

ווי זכות־אבות האבען פאר אונזערע פארשוינען זיך געלעגט:

זיפצען און קרעכצען מוז מען, אז מען לייענט די געשיכטען פון די גרויסע בעריהמטע קאָפּ־מענשען, ווי זיי האָבען, נעבעך, געליטען שטאַרק זייער גאַנץ לעבען פון דער וועלט, פאַר וועלכער זיי האָבען מקריב געווען זייערע טעג און יאָהרען און זי בעגליקט מיט זעהר נוצליכע זאכען, וואָס זיי האָבען מיט זייער שכל דערגאַנגען. די וועלט איז בטבע אַ קינד, וואָס האָט ליב זיך צו האַלטען נאָר אין דער מאַמעס פאַרטוך, נישט אָבצוטרעטען פון איהר אויף אַ האָר; וואָס האָט ליב אַלץ די אַלטע נאַרישע מעשיות, וועלכע די ניאַנקעס און אַלטע באָבעס חזר'ען זיי איהם איבער הונדערט מאָל אין טאָג; וואָס מיינט, אַז בעסערס פון זייַנע שפּילכלעך איז טאַקע גאָר נישטאָ, אין דרינען שטעקט די גאַנצע חכמות, וואָס קען נאָר זיין, און אַז דער בעהעלפער קומט איהם נעהמען אין חדר אַריין, אויסצולעהרנען איהם עפּיס, שרייעט ער גיוואַלד, גלייך ווי מען וואָלט איהם געקוילעט. די וועלט האָט ליב צו לעבען אַזוי ווי זי איז געוועהנט, עפּיס אַ נייס קומט איהר אוים משונה ווילד, זי שרייעט דערויף מעשים און זידעלט, מאַכט מיט דער בלאָטע גלייך דעם, וואָס טראַכט אַזוינס אויס. ערשט דערנאָך, אַז דאָס נייס איז שוין נולד נע־וואָרען, עס האָט זיך איינגעלעבט און וויזט בעשיינפערליך אַרוים דעם גרויסען נוצען וואָס אין איהם ליגט, ערשט דענסטמאָל חאַפּט מען זיך

אין דעם שמאַרק אָן, מען האָט דערפֿון גרוים הנאה און פאַרגעסט כלל יענעם, נעבעך, וואָס האָט עס מיט נויטשוויים ממציא געווען. נאָך זעהר שען פון דער וועלט, אַז זי האָט זיך זיינער דערמאָנט איהם צומאַכען האָטשע אַ מלא און צושטעלען איהם אַ מצבה. מיליאָנען מענשען לעבען היינט גליקליך און עטהמען פריי אין אַמעריקאַ, און קאָלומבוס בשעת איהם איז אַריין דער געדאַנק צו ענטדעקען אמעריקאַ האָט, נעבעך, שטאַרק געליטען, די וועלט האָט איהם געהאַלטען פאַר משוגע און אוים איהם חוזק געמאַכט.

דעסגלייכען איז אויך געווען מיט אונזער בנימינ׳ן פון טונעיאַדעווקע. נאָר אָנקוקענדיג איהם האָט מען איהם געהאַלטען פאַר אַ משוגענעם און הערענדיג זיינע רייד איבער דער נסיעה האָט מען זיך געשטיקט פאַר געלעכטער, מען האָט מיט איהם געטריבען קאַטאָוועס, איטליכער האָט מיט איהם געהאַט צוטאָן און אוים איהם געמאַכט אַ קאָטער. אַ נס, וואָס בנימין האָט עס אַזויפיל נישט פערשטאַנען. זיסט וואָ״ט ער זיך פאַר=עסען, חס ושלום, קראַנק געוואָרען און אַ שפּיי געטאָן אויף דער גאַנצער נסיעה!

מיר הי̇פערען איבער אַ כך זאַכען פון דעם עולמ׳ס המצאות׳לעך איבער בנימינ׳ן, בכדי דאָס זאָל אויף אונז אַלע נישט פאַלען פאַר קיין אייביגען פלעק און דאָס זאָל אונז נישט זיין צו קיין חרפה, צו קיין בושה אין דער געשיכטע פאַר די שפּעטערדיגע דורות. מיר מאַכען זיך נישט וויסענדיג פון די אַלע זאַכען, האַטע פאָקרישקע, און נעהמען זיך וויַטער צו אונזער דערצעהלונג.

„אין טעטעריווקע, זאָגט בנימין, איז דאָ אַ גרויסע קהלה יודען, זאָלען זיך פרובפּערן און מעהרען. ווער זיי זענען, וואָס פאַר אַ מיני מענשען זיי זענען און פון=וואַנען זיי האָבען זיך גענומען, דאָס, פרעגט זיי בחרם, ווייסען זיי אַליין נישט, זיי האָבען נאָר בקבלה פון טאַטעס, זיידעס און עלטער=עלטער-זיידעס, אַז זיי וואַקסען פון יודען, און ווי עס זעהט אוים פון אַ טייל זייערע מנהגים, פון זייער הלבשה, פון זייער לשון און פון זייער האַנדעל וכדומה זענען זיי, אַ פּנים, טאַקי מחויב צו זיין יודען, נאָר צונויפגעלאָפענע, אָבגעריסענע פון פערשיעדענע שבטים, וואָרום איינער מיט דעם אַנדערען געהר זיך כּמעט נישט אָן. לאָז, אַ שטיי=נער, איינער פאַלען, וועט דער אַנדערער איהם נישט אויפהייבען, האָטש ער זאָל, נא=ציון, די כפּרה ווערען, די מיתה=משונה איינגעהמען דאָ אויפ׳ן אָרט...
צוויי״ן זיי ״יי דאָ אַ טייל, וואָס פאַרשטעהען זעהר גוט מאַניפאַרגע-

לשון. מאַניפּאַרגע איז מאַני=פּאַרגיסימו״ז, דאָס הייסט מאַני—לשון, פּאַרגי—ציניינעריש. מאַניפּאַרגע=יודען קענען חכמת היד, קוקען יענעם אין דער האַנד אַריין און ציהען געוועהנטליך דערפון זייער פּרנסה, דערצו נאָך קענען זיי אַנדערע מלאכות, לעמפּלעכמאַכערס און טאָקערס זענען זיי טאַקי איינע אין דער וועלט. חידושין נאָר מוז מען זיך, ווי זיי מאַכען אַ מאָל יענעם אַ לעמפּעל און טאָקען=אָב זאַכען עפּים גאָר שלא כדרך הטבע. אויך האָבען זיי אַ מתנה פון זיין ליבען נאָמען אָבצוזאָגען אַ מאָל אַ פּזמון, און דווקא שטילערהייט, מיט אַזעלכע מיני תנועות, אַזש טרערען שטעלען זיך דורכדעם אין די אויגען און זיי נעהמען דערמיט ביי יענעם פּשוט צו דאָס חיות... מען זאָגט, יאַקבי זיי שטאַמען פון די ערב רב פון דער גזע כפתורים.

בכלל, זאָגט בנימין, זענען די איינוואוינער דאָרט עהרליכע לייט, גוטע מענשען, זיי פּלעגען מיך אויפנעהמען תמיד מיט אַ שמייכעלע און משונה הנאה האָבען מיט מיר זיך אָבצוגעבען, מען האָט געזעהן בע=שיינפּערליך, אַז זיי זענען מיט מיר שטאַרק צופרידען. איך ווינש זיי פּונ׳ם גאַנצען הארץ, אַז גאָט און לייט זאָלען פון זיי אייביג אויך אַזוי צופרידען זיין, אָמן.

אַ חידוש נפלא, דערצעהלט ווייטער בנימין, דאָרט אין דער סביבה בעגעגענט מען אַ מאָל פּאַרשוינען, וואָס זענען אַביסיל ווי חזירוואַטע, מען דערקענט עס זיי באַלד אין דעם אַנבליק. אַ טייל זאָגען, אַז דאָס איז אַזאַ פּאַראָדע, ווידער אַ טייל ווילען האָבען, אַז דער אָרט איז דערצו מסוגל. בנימין וויל דרינען נישט מכריע זיין, דאָס געהער זיך אָן מיט די געלעהרענטע, זיי זאָלען די זאַך פאָרשען און אונז דערקלערען אַקוראַט וואָס דאָס בעטייט. נאָר ווי די מעשה איז, זאָגט בנימין, אַזוי צי אַזוי, די זאַך אַליין איז קיין נייס נישט אויף דער וועלט. נאָך דער אַלטער מתתיהו דעלעקאַרטי. העט-העט אין די פריהערדיגע יאָהרען בריינגט אין זיין ספר „צל עולם״ בזה הלשון:

„אין בריטאַניה איז דאָ אַ פאָלק מיט אַ עק פון הינטען ווי ביי בהמות, אויך זענען נאָך דאָ ווייבער, הויכע, גרויסע ווי די ריזען און זיי זענען בעוואַקסען מיט שטשעטינעס (חזיר=האָר) ווי די חזירים. אין צרפת האָט זיך געוויזען אַ פאָלק מיט הערנער. אויף יענע בערג זענען דאָ קרומע ווייבער און די וואָס איז מעהר קרום איז אַלץ שענער״: „טאַקי ממש ווי מען בעגעגענט נאָך ביי אונז, היינטיגע צייטען, זעהר פיל ווייבער, וואָס קומען אויס קרום, שטאַרק בולט, מחילה, פון הינטען,

מיט אַ לאַנגען עק, וואָס באָמבעלט זיך און שלעפּט זיך זיי נאָך איף דער ערד. דאָס וואָס איז געווען, זאָגט דער פּסוק, דאָס וועט אויך זיין און ס'איז נישטאָ קיין נייס אונטער דער זון"!

טעטעריווקע, זאָגט בנימין, איז גרויס מיט שענע מויערן און לאַנגע גאַסען, אָנקוקענדיג זי ביים ערשטען מאָל, דאַכט זיך אויס, זי לעבט, עס קאָכט דאָרט און רוישט, נאָר דערנאָך אַז מען ווערט אַביסיל איינגעוועהנט, זעהט מען, אַז זי איז אין תוך אַריין אַ מין גרויסע טונעיאַדעווקע. די איינוואוינער דאָרט עסען, לעגען זיך שלאָפען, שטעהען-אויף ווי געוועהנליך אַלע טאָג אין איין צייט. די צייט ווערט גערעכענט דאָרט נאָך דעם עסען, פונים אָנבייסען, אַ שטייגער, ביז וואַרעמס און פון וואַרמעס ביז וועטשערע, מחמת אָנבייסען, וואַרמעס און וועטשערע זענען דריי קרעטשמעס אין זייער לעבען, וואָס אַהינצו גאַרט מען זיך צודערשלעפען אויף אַ פּאָפּאַס און עפּיס טאָן נאָכדעם אַז מען האָט פערבראַכט אַ שטיק צייט מיט גאָרנישט אין אַ פוסטען סטעפּ. מען זאָגט, יאַקבי טעטעריווקער לופט מאַכט בטבע פויל, אָבהענדיג און שלעפעריג. ווען עס פאַלט אַהינצו אַריין עפּיס אַ מענש מיט קוראַזש, מיט אַ חשק עפּיס צו ווירקען, נעהמט עס אין אַ קורצער צייט ביי איהם צו אי דעם קוראַזש, אי דעם חשק, און עס בלייבט איהם מעהר נישט איבער ווי דער חשק צועסען, צושלאָפען און אויפצושטעהן בכדי ווייטער צועסען און צושלאָפען.

בנימין האָט דאָרט געזעהן די סטאַנציעס פון די קליין-שטעטעלדיגע סבאָרשטשיקעס און פּאָוויערענעס. אַוועקפאָהרענדיג פון דער היים האָבען זיי אַרויסגעוויזען קוראַזש און שטאַרקייט נאָך פיעל מעהר ווי מען בעדאַרף. מען מוז פאָהרען, האָבען זיי אַלץ גערדונגען און איינגעשמיעסט דעם עולם, מען מוז פאָהרען, זיך סטאַרען אַרביימען און איינלאַדעווען מכה דעם געלד אויף געוויסע קהלשע הצטרכות און מכח נאָך אַנדערע שטעדטישע זאַכען, חאָטש זייער סטאַרען-זיך, אַ־ביימען און טאָן וועגען דעם איז אינגאַנצען אַ איבעריגע זאַך, טאַקי נאָר ווי אַ פינפטע ראָד צום וואָגען, ווייל דערויף איז דאָ אַ סמעטע, און אַלסדינג וועט געמאַכט ווערען גאָר אָהן זייער הילף. נאָר זיי האָבען אָבער פאָרט בעקומען שטאַרק חשק, עס האָט זיך זיי משונה פאַרגעלוסט, האָבען זיי גענומען ביים עולם געלד פאַר זייערע ווייבער און קינדער אי פאַר זיך אויף הוצאות אין מאַרש אין וועג אַריין אין אַ גוטער, אין אַ מזלדיגער שעה. אין טעטעריווקע קומענדיג איז זיי, מעשה שטן, באַלד פערגאַנגען דער חשק, —

וואו בריהשקייט, ווען בריהשקייט! האָבען זיך אַנידערגעזעצט אויף דער סטאַנציע פויל, אָבהענדיג, נאָר געגעסען, געבעך, געטרונקען און גע־שלאָפען, גלייך מען האָט זיי אַ כּשוף אָנגעטאָן. אין דעם צושטאַנד פאַר־ברייננגען זיי, נעבעך, דאָרט זייערע טעג און יאָהרען, דער עולם שיקט זיי אַלץ צו, אויף דער בקשה, געלד און ווייטער געלד און זיי הינען מאַקע אַלץ, געניצען, עסען, שלאָפען, נעבעך, ווי די פאַרצויבערטע פרינצען, און ס'איז פּשוט אוממעגליך זיי פון דאָרט אַרויסצורייסען, אפילו קיין בעל שם און קיין טאָטער קענען דערצו אויך נישט העלפען.

בנימין'ן האָט אָנגענומען אַ יצר הרע זיך צובקענען מיט די בע־ריהמטע געלעהרנטע און שריפטענשטעלער וואָס אין פעטערריוּוקע. עפּיס איז ער דאָך אויך אַ שטיקעל קענער, אַ חקרן, וואָס קוקט אַריין אין די קליינע אותיות'לעך און ווייסט, וואָס איז אַזוינס אַ יודישער חקירה־ספר, פון וואַנען די דאָזיגע לייט האָבען געשעפּט זייער תורה, זייער ידיעה אין די שבע חכמות. היינט ווי שיקט זיך עס, קומען אַהער און זיך נישט זעהן מיט זיין סאָרט מענשען?! חוץ דעם האָט זיך איהם געוואָלט טאַקי איבערשמיעסען מיט זיי וועגען זיין נסיעה, אַזעלכע לייט וועלען איהם דאָך פאַרשטעהן און קענען אָבשאַצען דעם ווערטה זיינעם. ער האָט גע־האָפט, זיי וועלען איהם נאָך געבען הסכמות און איהם הייבען ווי אויף דרוקעם, זיי האָבען דאָך ליעב אַרויסצוגעהן מיט זייערע הסכמות אויף קלייניגקייטען, שמאָכטעלייען, בפרט נאָך אויף אַזאַ זאַך, אויף אַזאַ וויכ־טיגע זאַך, דאָ וועט דאָך די פען זייערע זיך צולאָזען גאַלאָפּ, גאַלאָפּ ווי אַ פערד.

נאָר צו וועלכען פון זיי בנימין איז געקומען, האָט ער איהם אַלץ געטראָפען אָדער ער עסט, אָדער ער שלאָפט! איינמאָל איז איהם געראָטען צוטרעפען איינעם פון די לייט — אַ ווילדער שרייבער, משונה אַ בעריהמטער בריה — ווי ער איז געזעסען אָנגעלעהענט אויף אַ באַנקבע־טעל אין אַ אָבגעזונדערט חדריל.

— גוט מאָרגען!

— גוט יאָהר! וואָס וויל אַ יוד?

— עט, אַזוי, אַ ביסיל שמיעסען!

דער בריה איז עפּיס אַהין־אַהער, עפּיס פלאַטשיק דער עסק. ער קוים וואָס ער ריהרט מיט די ליפּען, די נשמה ליגט איהם ווי צוקראָכען, קלעפען זיך איהם די אויגען. בנימין בּינטערט אויף דעם שפּיץ נאָז און עם איהם, רעדט איבער איהם ווי ער קען, נאָר אומזיסט די מיה. ער איז

קאַלט ווי אייז. ערשט דערנאָך האָט ער זיך אַביסיל אויסגעטשוכעט
אַ שטאַרקען געניץ געטאָן און אַריינגערופען דאָס ווייב.

— ווען וועט מען שוין געהן עסען? — האָט ער זי אַ פרעג געגעבען און אויסגעקנאַקט די ביינער מיט אַ געשמאַקען געניץ, — לאָז מען שוין געבען עסען, וואָרום איך וויל, האָט ער געזאָגט, איך וויל אַביסיל צו־לעגען מיך שלאָפען....

הכלל, טעטעריוווקע איז אַ גוטע ספּאַלניע, אַלסדינג שלאָפט דאָרט רוהיג: אי דאָס געלערענטקייט, אי דער האַנדעל, אי די בענק, אי די פּראָצעסען (לאָדענישען) און אַלע מיני געשעפטען. ווי מען זאָל זיי נישט פּריוועו וועקען, קען מען זיי אַלץ נישט דערוועקען. אַפילו ווען עטליכע מענשען פּערקלייבען זיך אַ מאָל אינאיינעם, נעהמט זיי באַלד אָב דאָס לשון, זיצען, געניצען און קוקען איינער דעם אַנדערען אָן ווי די גולם׳ס, און די גאַנצע געזעלשאַפט ווערען אַנשלאָפען. ערשט ווען מען דערלאַנגט די וועטשערע, ריהרט זיך אין זיי אַ אבר, זיי ווערען לעבעדיג, נעהמען זיך געשמאַק צו דער אַבילה, עסען אָב — און אַ גוטע נאַכט! זיי געהען אַ היים שלאָפען...

אונזער בנימין האָט עס געפיהלט שפּעטער אויף זיך אַליין, ער האָט דערנאָך אין טעטעריוווקע נישט מעהר געטאָן ווי געגעסען און גע־שלאָפען און דער חשק פון דער נסיעה איז איהם עפּיס ווי פּערגאַנגען. ער איז געווען אין אַ גרויסער סכנה פּערפאַלען צו ווערען דאָרט, אַזוי ווי אַ שיף, וואָס חאַפּט זיך אַריין אין דעם שטילען ים, און אָבשלאָפען דאָרט זיין לעבען ביז איצונד, ווען מיט איהם זאָל זיך נישט געווען מאַכען אַ מעשה, וואָס האָט ווי אַ שטורעמווינד, אויף זיין גליק און אויף דער וועלטס גליק, איהם מיט גוואַלד אַרויסגעטריבען פון דאַנען ווייטער צו זיין נסיעה.

די שנאה פון איציק פשטן צו בנימינ׳ן האָט וואָס אַ טאָג אַלץ מעהר געוואַקסען. ער האָט די לעצטע צייט ווי אַ זלודניע זיך איינגעגעסען און בנימינ׳ן און זיך גענומען שטאַרק מפלפל צו זיין מיט איהם איבער זיין נסיעה, איהם לעגען שטיינער אויפ׳ן האַרץ, אַז דענסטמאָל, ווען דאָ אויף די דאַלאָניע וועט וואַקסען האָר, וועט ער קומען צום סמבטיון, און עהן די רויטע יודלעך ווי ער זעהט זיין אויער.

בנימין אָבער האָט זיך נישט געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע און אויסגעדרונגען, אַז ס׳איז דאָ אין דער וועלט אַ בורא, וואָס פּאַרלאָזט נישט די, וואָס האָבען אין איהם אַ בטחון. נישקשה, ער וועט, אם ירצה

השם, מיט גאַנץ כח דערגעהן אַהינצו, שונאים אויף צושפּרינגעניש, און אַז בנימין פּלעגט טענה׳נדיג זיך צושפּילען די געבליטען פּלעגט ער זוערען פלאַם־פייער און אין־דערמיט שמיעס אַריינוואַרפען אויף אַ קול: פּיפּערנאָטער, לינדענוואָרם, אייזעל, מוילאייזעל וכדומה! דאָס האָט גע־היסען אַזוי פיל ווי: בילט אויף די ציין, אָט בין איך שוין העט ווייט, אָט בין איך שוין דאָרט אין דער מדבר און געה און געה און געה!...

איציק פּלעגט דריי מאָל אויסשפּייען און זאָגען: ער איז פּשוט משוגע, חסר דעה, מען בעדאַרף איהם פיהרען צום טאַטער. און האָט צום סוף אַזוי ווייט געבראַכט, אַז קוים האָט בנימין זיך געוויזען אויף דער גאַס, זענען איהם ווייסע־חברה נאָכגעלאָפען ווי נאָך אַ משוגענעם מיט שטיינער, איהם געמאַכט אַ אורא און געשריגען: פּיפּערנאָטער, לינדענוואָרם!

איינמאָל, אַז בנימין מיט סענדערלען זענען פאַרנאַכט געגאַנגען ביידע אין גאַס, איז חברה זיי בעפאַלען ווי די היישערקען און זיי שטאַרק דעקוטשעט, אַזוי אַז זיי האָבען געמוזט אַנטלויפען מיט הינטער־געסלעך. אין איינעם פון די ענגע געסלעך, האָבען זיי לויפענדיג באַרג־אַראָב איבער אַ לאַנגער, שמאָלער קלאַטקע איבער אַ טייך זיך בעגעגענט דאָרט סאַמע אויפדערמיט מיט אַ מענשען, וואָס איז זיי געקומען אַקעגען. אויסמיידען זיך דאָרט איז נישט געווען קיין שום מעגליכקייט, סיידען אַראָבשפּרינגען און צושלאָגען דעם קאָפּ, אָדער וויינינגסטענס זיך אויסברעכען אַ פוס. די ביידע זאַכען אָבער האָבען אונזערע פּאַרשוינען בעדאַרפט האָבען נייטיג אין לעבען אַריין. אָהן אַ קאָפּ אָדער אָהן אַ פוס וואָלט דאָך קיין סברא נישט געווען צומאַכען זייער נסיעה. און בנימין מיט סענדערלען זענען געבליבען שטעהן מיט אַראָבגעלאָזענע נעזער.

— אַ־אַ, שלום עליכם, בנימין! — האָט יענער פאַרשוין, וואָס איז געקומען אַקעגען. אַ זאָג געגעבען מיט אַ פאַרדראָס אי מיט אַ געלעכטער, איגאַיינעם. — אַ גוטע בעגעגעניש. כ׳לעבען, אַזוי ווי געוואונשען!

— שלום עליכם, עליכם שלום, רב אייזיק דוד! — האָט בנימין געענטפערט נישט מיט זיין קול שטאַרק צומישט.

דער דאָזיגער פאַרשוין איז געווען רב אייזיק־דוד רב אהרן יוסילים שרה־זלאַטעס, דער חכם פון טונעיאַדעווקע.

— שענע מענשען! — האָט רב אייזיק־דוד געמאַכט מיט תרעומות. —

מען פאהרט אוועק פון דער היים בגנבה, גלאט אוועק פאר וואס, פאר ווען? ווייס איך? אלסדינג מוז דאך זיין עפּיס מיט א גאנג, מיט א דרך הטבע. וואס הייסט גלאט אוועק און מאכען ווייבער, נעבעך, אהן א שום גאנג, פאר וויסטע עגונות, מאכען ווייבער! ווייס איך, ס׳טייטש, אדרבה, שוין אוועקגעשטעלט אלסדינג אין דער זייט, פרעג איך אייך נישט מעהר, נאך א מאל טאקי, אדרבה, סטייטש, סטייטש?! פארקעהרט זאגט, וואס טהוט איהר דא? איך מיין טאקי דיך אויך, סענדעריל, נישקשה, איך זעה דיך ווי דו שטעהסט פון הינטען, דיין ווייב, סענדעריל, וועט דיר, נישקשה, געבען, גוט מכבד זיין וועט זי דיך דיין ווייב, ווי א הערינג, אזוי אין כעס איז זי, וואלט זי דיך צוריסען דיין ווייב, דאס הארץ אבער האט איהר געזאגט, אז דא מוזט איהר אוודאי זיין, האט איהר געזאגט דאס הארץ, דיין ווייב, און זי האט געוואלט נישט אנדערש פאהרען נאר אהער, האט זי געוואלט גאר מיט מיר, דיין ווייב.

— הא, ער איז דא! — האט א געשריי געטאן א יודענע, וואס איז אונטערגעקומען פון הינטען צו רב אייזיק-דוד׳ן.

סענדעריל האט אין קול דערקענט זיין בחור׳טע, ער איז געווארען טויט ווי די וואנד און געבליבען אהן א נשמה פאר שרעק, ער האט מיט ביידע הענד זיך אנגעהאפט אין בנימינס פאלע, ער זאל נישט אראבפאלען פון דער קלאטקע, אזוי האט איהם זיך דער קאפ פארדרעהט. עס האט איהם זיך געדאכט, אט נעהמט איהם שוין אן זיין ווייב און פעטש שיטען זיך איהם ווי האלץ.

— קוקט נאר אן די נפשות, די שענע נפשות, א, די כפרה זאלען זיי ביידע ווערען! הא, וואו איז ער דארט ערגיץ, מיין ימח-שמוניק? לאזט מיך נאר צו איהם צו א ביסל, לאזט מיך, איך וועל אוהם ווייזען וואס פאר א גאט מיר האבען!

אזוי האט אין איין אטהעם געשריגען סענדערילס ווייב און געשטופט רב אייזיק-דוד׳ן.

— נאר אהן געשריי, אהן רעש! — האט רב אייזיק-דוד זי געבעטען. — האט נאר צייט, אז איהר האט אזוי פיל געווארט,ווארטשע נאך אביסיל, קיין עגונה, מיט גאטס הילף, וועט איהר דאך שוין קיין עגונה נישט זיין, און ווייטער, ווי זאגט מען עפּיס, הא? אויך די

איינענע מעשה, א יודענע בלייבט טאקי א יודענע. דאכט זיך, א קלוגע, און פארט א יודענע. לאמיר שטיעסען די איינענע זאך פארקעהרט. מילא מה רעש? ס'איז נישט מעהר גלאט פארדראסיג: גלאט אוועק, פאר וואס, פאר ווען? אלסדינג מוז דאך זיין עפיס מיט א גאנג. פארשטעהט איהר מיך? נאר אז ס'איז שוין אזוי, איז דאך שוין טאקי אזוי, היינט ווי באלד ס'איז אזוי, איז דאך טאקי די קשיא, צו וואס נאך שרייען? דער תירוץ איז אבער, איך בעט אייך איבער, ווי א איינענע סומער: א יודענע, מחילה, בלייבט טאקי א יודענע.

רב אייזיק-דוד האט זיך ערשט צו-ווינט און געוואלט, חי זיין שטיינער אין, דעם שמיעס זיינעם איבערשמיעסען ווידער פארקעהרט, דערנאך ווייטער א מאל פארקעהרט און ארייננעבען דרינען א ביסיל פעפער מיט ציבעלע, נאר פוןביידע זייטען קלאטקע זענען געשטאנען א סך מענשען, וואס זענען דערוויל אנגעקומען. זיי האבען פונדערוויימען זיך שטארק געבייזערט דערויף, וואס יודען האבען זיך אנידערגעשטעלט דא שמיעסען, גלייך ווי עס געהט זיי נישט אן די גאנצע וועלט, און לאזען קיינעם נישט אריבערגעהן.

די קלאטקע איז אזוי שמאל געווען, אז צוויי מענשען האבען דארט זיך נישט געקענט מיידען. די וואס פון איין זייט האבען תמיד געמוזט ווארטען ביז יענע פון דער אנדערער זייט וועלען פריהער אריבער. דריבער האט סענדערילם וויב מיט רב אייזיק-דוד'ן געמוזט צוריק געהן צו יענער זייט קלאטקע, פון-וואנען זיי זענען אנגעקומען, דעסגלייכען סענדעריל מיט בנימינ'ן האבען אויך צוריקגעקעהרט זיך צו דער אנדערער זייט און ערשט דערנאך האט, פון דער דאזיגער זייט טאקי, דער עולם אנגעהויבען איבערצוגעהן די קלאטקע.

— איך בעט דיך, סענדעריל, וואס שטעהען מיר דא אזוי, און ווארטען? — האט זיך אנגערופען בנימין, וואס איז פריהער צו זיך געקומען. — עפיס שטעהען מיר דא, אזוי גלייך ווי מען בינדט צו א יונגעל מיט א עק פאדים אין מויל און מיט דעם אנדערען צום פיסיל פון טיש. נארעלע, איצט האבען מיר צייט ניצול צו ווערען.

— גערעכט, ווי איך בין א יוד! האט סענדעריל א זאג געטאן פרעהליך, ווי איינער וואס רייסט זיך ארויס פון דער קלעהם. — ניכער, ניכער, בנימין! אויב דו ווילסט, איך זאל נישט אריינפאלען אין איהרע הענד. דאס איז נישט קיין קלאטקע, נאר זכות-אבות האבען דא פאר אונז זיך געלעגט.

אונזערע פאַרשוינען האָבען געמאַכט. געשווינד אַ פליטה און אין עטליכע מינוט זענען זיי שוין געווען ווייט ערגיץ אין אַ אנדער עק שטאָדט. זיי האָבען נישט געמאַכט לאַנג שיהות, פאַרנומען באַלד זייערע פעקלעך און זיך געזעגענט מיט טעטעריוקע.

דאָס צעהנטע קאַפּיטעל.

אורא, רויטע יודלעך!

— היי, וויאָ, וויאָ! — האָט אויף דער קעלניע פון אַ בויד הייזערית געשריגען אַ שמייסער אין איז שיער מיט'ן דישעל נישט אַרויפגעפאָהרען אויף צוויי ווייבלעך, וואָס זענען געשטאַנען אין־דערמיט גאַס, סאַמע די לעבעדיגסטע פון גלופּסקער גאַסען,ביידע מיט טאָרבעלעך שפּייז: פלייש, רעטעכלעך, ציבעלע, קנאָבעל, אונטערען אָרם, און האָבען איינע דער אַנדערער אַיינגערוימט סודות אי אויסגעגאָסען דאָס האַרץ שרייענדיג אויף אַ קולכיל, אַז מען האָט איהם געקענט הערען ווייט פאַר אַ מייל.

די ווייבלעך זענען אין מיטען שמיעס זיך צולויפען, איטליכע אין אַ אַנדער זייט גאַס, און זיך געשטעלט פונדערווייטענס צוענדיגען זייער שמיעס אַריבערשרייענדיג מיט אַ ניגון איבער בוידען, דראָזשקעס, טעלינעס און פוהרלעך האָלץ, וואָס האָבען זיך געצויגען איינע הינטער דער אַנדערער אין אַ גאַנץ לאַנגער שורה, אַזוי אַז אַ היבשע צייט איז ריין אוממעגליך געווען די גאַס איבערצוגעהן.

— חסיאָ־ביילע! נו וועסט-דו היינט ביי דער נאַכט קומען אַהינצו — צו דער קאָרטענוואָרפערין? איך וועל דאָרט זיין מיט מיינעם... דיינער וועט אויך אַהינצו קומען, ער האָט מיך געבעטען, איך זאָל דיר זאָגען, עס וועט דאָרט זיין פרעהליך. קום, נאַרעלע, וועסט, כ'לעבען, הנאה האָבען! נו, חסיא־ביילע, וועסט דו קומען?

— מיין בעל-הבית׳טע, ברענען זאָל זי, וויל מיך היינט מכבד זיין מיט ראָשטשינען ברויט און איבערדרייבען גרייפלעך. איך וועל מיך אָבער אויסדרעהען און קומען. נאָר איך בעט דיך, דאָבריש, לאָז עס זיין בסוד, זאָג נישט קיינעם.

— וואַרט נאָר, חסיאָ-ביילע, וואַרט! דער רוח וועט דיין בעל-הבית׳טע נישט נעהמען, אַז דער וואָרמעס וועט שפּעטער מיט אַ שעה אַרויסקומען. זי וויל פרעסען? ני, לאָז זי עסען וועדעס, קריינק! איך האָב גאָר פאַרגעסען, חסיאָ-ביילע! זיפ נישט איבער אַזוי די מעהל. די מעהלערקע איז ניט צופרידען פון דיינע קלייען. וויפיל איז דיר געבליבען היינט פוג׳ם אָנקויפען?

— שייגעץ, שייגעץ! חאַפּט איהם נאָר דעם שייגעץ! וואָס איז עס פאַר אַ מאָדע חאַפּען? אַ. פאַרחאַפּט זאָל ער ווערען!

— וואָס איז דאָרט, חאַסיאָ-ביילע? וואָס שרייעסט-דו אַזוי?

— אַ קאַרמאַנשטשיק, דאָבריש, ער האָט ביי מיר שיער-שיער נישט אַרויסגעשלעפּט דאָס טאָרבעלע שפּייז פון אונטער׳ן אָרם. אַ מערכה וואָס איך האָב בעצייטען מיך אַרומגעקוקט.

— זעה נאָר, זעה, חסיאָ-ביילע! וואָס איז דאָרט אַזאַ צונויפלויפעניש? עס מוז שוין ווייטער ערגיץ ברענען, ס׳איז שוין היינט די צווייטע שרפה. ביז נאַכט קען זיין נאָך עטליכע שרפות.

— מען הערט נישט קלינגען, דאָבריש, אַ שרפה וואָלט מען דאָך געקלונגען.

— שאַ, אָט געהט די מעקלערין. איך וועל זי אַ פרעג טאָן. סימע-דוואָכיע! סימע-דוואָסיע! וואָס לויפט מען דאָרט עפּיס אַזוי?

— איך וויים נישט, קיין צער! אפשר ווייסט נחמה-גיסע. נחמה-גיסע! וואָס איז דאָרט פאַר אַ רעדיל, סערדצע? אייערע קאַטשקעס שרייען עפּיס, אַז מען הערט נישט וואָס מען רעדט. האָדיל איז היינט געלעגען געוואָרען, זי וועט ביי אייך צונעהמען די קאַטשקעס, היהנער האָט איהר אויך? זעהר פעטע קאַטשקעס, אייער איז היינט נישט געוועזן זיך צודערקויפען. וואָס איז דאָרט אַזאַ מהומה?

— ווייס איך? עפּיס רויטע יודלעך. עפּיס האָב איך געהערט שרייענדיג: רויטע יודלעך.

— וואָס, עס זענען אָנגעקומען רויטע יודלעך! אַי-אַי-אַי! מען מוז דאָך געהן אָנקוקען אויף חידושים, — האָבען אַלע מיט אַ מאָל אַ געשריי געטאָן און זיך געלאָזט לויפען הענדום-פּענדום צום רעדיל מענשען.

— אורא, פיפערנאטער, לינדענוואָרם! אורא, רויטע יודלעך! האָבען צווישען דעם רעדעל מענשען געשריען א גאַנצע חאָפּטע ווייסע-חברה.

די דאָזיגע רויטע יודלעך — דאָס זענען געווען אונזערע פאַרשוינען בנימין מיט סענדערלען, וואָס אין א קורצער צייט נאָך יענער מעשה, וועלכע עס האָט מיט זיי זיך געטראָפען אויף דער קלאָטקע, זענען זיי אָנגעקומען קיין גלופּסק און האָבען דאָרט במשך פון א פּאָר וואָכען שטאַרק קונה-שם געווען. עס האָבען זיך געפונען א סך עהרליכע יודען, וואָס האָבען פון זיי פשוט אָנגעקוואָלען, ממש אַזוי ווי פון דעם שוסטעריל, וואָס ער איז אין יענער צייט דורך זיינע מופתים אין גלופּסק פלוצלים נתגלה געוואָרען.

טאָלצע און טריינע, צוויי געוויסע אַלטע יודענעס, כשר'ע נשמות, וואָס פלעגען, ווי איטליכען איז בעקאַנט, אַלע טאָג פאַרנאַכט שבת'דיג זיך אָנטאָן מיט דער יופּע אי מיט דעם שטערענטיכעל און אַרויסגעהן אונטער דער שטאָדט בעגעגענען משיח'ן, — אָט זיי זענען דאָס געווען די גליקליכע אין איין פאַרנאַכט צו-בעגעגענען אויף יענער זייט ראָגאָטקע אונזערע פאַרשוינען בי'ם אָנקומען איירען פון טעטעריוועקע און אין א גוטע שעה אַריינצופיהרען זיי אין גלופּסק. באַלד טאַקי ביי דעם ערשטען בע-געגעניש האָבען שוין די ביידע ייפעס זיך דערוואוסט אַלסדינג, וועמען גאָט האָט זיי דאָ בעשעהרט. טאָלצע מיט טריינען האָבען פאַרוואונדערט זיך אָנגעקוקט, איינע די אַנדערע זיך געשטאַרכעט: נו, טריינע? — נו טאָלצע? האָבען זיי זיך געשושקעט, דאָס הארץ אָבער האָט אונז גלייך געזאָגט, אז דאָס זענען עפּיס ניט גלאָט קיין מענשען. טאָלצע און טריינע האָבען זיך געשמאָלצען אין אונזערע פאַרשוינען, זיי זענען עפּיס ווי יונגער געוואָרען, עס האָט זיי זיך געפרעהט דאָס הארץ הערענדיג פון דער נסיעה, זיי האָבען געקוקט אויף זייערע בעשעהרטע און זיך אַלץ געשטור-כעט מיט א שמייכעלע: נו, טריינע? — נו, טאָלצע?.... טאָלצע האָט זיי אונטערגעאַרבייט זאָקען, טריינע האָט זיי פּערלאָטעס העמדער, צוגע-נעהט בענדלעך און זענען געווען גליקליך, איבערגליקליך, אַקוראַט ווי כלה-ווייז, אַמאָל אין די יונגע יאָהרען. הכלל, אונזערע פאַרשוינען האָבען אין גלופּסק אויף זיך געפונען מבינים. אַזעלכע לייט ווי זיי קען טאַקי נאָר איין גלופּסק שאַצען און פאַרשטעהן זייער טייערען ווערטה.

אַהין אין גלופּסק אַריין, איהר יודישע קינדער! וואָס וואַלגערט איהר זיך, נפשות, שענע מענשען, און ווערט חי בטלגים פערפאַלען אין

די קליינע שטעדטלעך אונטערין אויווען ? ! אין גלופסק אריין, צו אלדע שווארצע יאהר ! דארט וועט איהר געפינען אייער גלייכען, דארט ווארטען אויף אייך אייערע טאלצעס, אייערע טרייגעס און כשר׳ע נשמות, דארט קענט איהר וואקסען, דארט קענט איהר אויפגעריכט ווערען, דארט קענט איהר געפעלען, שטארק גילטען, א פנים האבען און ערשט לעבען ! . .

אין גלופסק, א רוח אין אייער טאטען אריין;

אט ווי אזוי אונזער בנימין שילדערט די שטאדט גלופסק:

אז איהר קומט אן קיין גלופסק דורך דער טעטעריוועקער גאס, זאלט איהר מוחל זיין איבערשפרינגען דארט איין בלאטע, וויטער אביסיל די צווייטע, נאך ווייטער אביסיל די דריטע, סאמע די גרעסטע, וואס אהינצו לויפען אריין, מחילה, רינשטעקלעך אי בעלי-בתּישע פאמויניצעס און ברענגען מיט זיך אן פון כל טוב. איטליכען טאג עפים א אנדער מין סחורה, אנדערע סארטען חפצים פון אלערליי קאלירען און פארשיעדענע מיני ריחות, ווי עס פאסט צום ענין, און דורכדעם איז זעהר גרינג צו טרעפען דעם טאג. גיסען זיך אהין, א שטייגער, געלע לוזשקעלעך פון זאמד, מיט וועלכען מען וואשט די פאלען, און טראגען מיט זיך אן לישקעס פון פיש, דרויב פיסלעך, קעפלעך פון היהנער, אביסיל האר מיט פארברענטע שטיקלעך קאפיטעס, — זאלט איהר האבען א סימן: היינט איז פרייטאג, געהמט א בעזעם, מיט א ראשקע און לויפט, זייט מוחל, אין מרחץ אריין. טראגען זיך אהינצו אן שאלעכץ פון אייער, פון ציבעלעס, פון עטיך, סובעזשילעס פון לצבער מיט עקען פון הערינג און גרויכע אויסגעהוילטע מארכביינער, — אהא, גוט שבת אייך, יודישע קינדער ! זאל אייך וואויל בעקומען נאכין קוגעל. זעהט איהר אבער די רינשטעקלעך קוים-קוים וואס זיי ריהרען זיך, עס שלעפען זיך דארט פארברענטע שטיקלעך קאשע, פערדארטע שטיקלעך טייג, א צעריטענע שמאטע מיט א צופאלענעם וויכעטש, איז א סימן: דאס איז היינט זונטאג. דער וואספיהרער האט נאך נישט געבראכט קיין וואסער, קוים וואס מען האט אויסגעזויגען אביסעל פון דער פאס און אויסצו-וואשען ווי-ס׳איז האטש די טשאלענטעפ מיט די מאקעטערס. און אזוי אין אלע איבעריגע טעג פון דער וואך האט איטליכע לוזשע איהר בעזונדער פנים, איהר בעזונדער געשטאלט מיט איהר בעזונדער ריח.

און אז איהר זייט בשלום איבערגעקומען אי די דאזיגע בלאטע אייך, וועט איהר, רבותים, געהן פארביי א היבשען בערגיל מיסט, דאס

איז אַ איבערגעבליבען זכר פון אַ אָבגעברענט הייזיל, וואָס אויבען שטעהט געוועהנטליך אַ בהמה, גלייך ווי אַ קעלבייער מגיד, איז גאַנץ רוהיג זיך מעלה גרה, מאַכט מיט דעם מויל און קוקט תמיעוואַטע אויף דעם גאַנצען עולם יודען, וואָס לויפען אומטען ווי די פער׳סמ׳טע מיט אַלערהאַנד שטעקענס, שטעקלעך אי פאַראַסאָנען. טהוט דערביי אַ מאָל אַ סאָפּע, אָדער אַ קיהישען זיפץ, מאַכט נאָר גלייך ווי זי וואָלט געזיפצט און געקרעכצט, משטיינס=געזאָגט, אויף דעם דאָזיגען עולם, אויך אויף איהר שלימזול, וואָס זי איז, נעבעך, אַריינגעפאַלען אין יודישע הענד.... איבערקומענדיג אי דעם בערגיל, וועט איהר געהן גלייך, גלייך, אַלץ גלייך. אפשר וועט איהר, לא יעלה ולא יבוא, זיך אַ זעץ געבען אין די שפּיצעבדיגע שטיינער פונים ברוק, וואָס ליגען צוזייעט, צושפּרייעט משונה=ווילד, און, חס ושלום, פאַלען, זאָלט איהר מוחל זיין אויפשטעהן, אויב איהר וועט קענען, און אַלץ מאַכט געהן, געהן, באַם איהר האָט נאָר נישט אויסגעבראָכען קיין פוס, חלילה, ביז איהר וועט קומען אויף עפּיס אַ מין פלאַץ. דאָרט אויף דעם פלאַץ וועט איהר געפינען דעם תמצית פון גלופּסק.

און ווען ס׳איז נאָר אַ סבראָ טעטעריווקער גאַס אָנצורופען דעם מאָגען פון גלופּסק, קען מען נאָכדעם שוין מיט רעכט זאָגען, אַז דער דאָזיגער פלאַץ איז איהר הארץ, וואָס דאָרט קלאַפּט זיך תמיד טאָג אי נאַכט און וואָס דאָרט איז איהר חיות, דאָס גאַנצע לעבען. דאָרט שטעהען קלייטען, קלייטעלעך, שאַפקעס און די בעקאַנטע גנבה=שאַפּקעלעך, וואו בעלי=מלאבות זעצען דאָרט אָב דעם יתור: שטיקלעך מאַטעריע, מאַסמעס, בענדלעך, סאַמעט און שטיקלעך פעלץ. דאָרט רודעוועט זיך זעהר שטאַרק, עס שוויבעלט און גריבעלט, אַ געדיכטער עולם אָהן עין הרע: יודען שטופּען זיך און האַפּען, נעבעך, פון איטליכער זייט דישלעס פון וואָגענס און פאַרקעס. דאָקטורים זאָגען, באַשר אַז מען פאַלמעסט אַ גלופּסקער יודען, געפינט מען דאָס רוב ביי איהם אין לייב שטעקט אַ דישעל. נאָר אויף גלופּסקער דאָקטורים קען מען זיך נאָך נישט סומך זיין, די רופאים שפּילען דאָרט אַ סך אַ גרעסערע ראָליע. דאָרט הערט מען תמיד אַ קול: „הייסע באַבקעס, יודעלעך! אהער, הייסע רעטשאַניקעס! קנאָבעל, ציבעלעס, יודישע קינדער! פון אָבגעריסענע יונגלעך, וואָס געהען אַרום און שרייען מיט עפּיס אַ משונה ניגון. דאָרט חאַפּט מען אַ מאָל פאַרנאַכט אַ דאַווען, מען איז מחדש גאַנץ הויך די לבנה און מען שרייעט דערביי צו איטליכען, וואָס געהט נאָר פאַרביי: שלום עליכם, פעטער! דאָרט

שטעהען טרעגערס ארומגעגארטעלט מיט גראָבע שטריק, אויסגעדינטע סאָלדאַטען מיט אַלטע חאַלאַוועס און אויסגעריבענע שינעלען, טאַנדעטני-קעס מיט אַלטע תחתונים, קאַפּטענס, לייבלעך און נאָך אַלערליי שמאַ-טעס. אין מיטען שטעהט דער פּאַני סטאָראָזש און עסט געשמאַק אַ שטיק יודישען קילעטש, וואָס ער בעקומט שבת פאַר די ליכט אָבשנייצען, און היט זיך, להבדיל, ווי אַ שמורה'ניק, בשעת ער גיט אַ ביס, עס זאָל, חלילה, קיין ברעקיל נישט אַראָבפאַלען. קעשענע-גנבים דרעהען זיך דאָרט ארום צומאַכען די קונץ. עפּיס אַ פערשמירט מיידעל מיט צושויבערטע, צופּאַטעלטע האָר שפּרינגט פלוצלים פון דער העלער הויט אַרויס, רעוועט, בעט אַ נדבה אויף אַ צוריפּעטען קול, חאַפּט אָן פאַר דער פּאָלע און שרייעט, האָרחעלט וויינענדיג, גלייך ווי איהר וואָלט זי געקוילעט און צו-גענומען ביי איהר געלד. אַ פּעקיל ווייסע-חברה לויפט דאָרט מיט אַ אורא נאָך עפּיס אַ משוגענעם. וואָס זינגט טרויערדיגע לידלעך, האַלב יודיש, האַלב פּויליש, און טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַ צוקנייטשט קאַפּעלישעל. דאָרט שטעהט אַ בחור מיט עפּיס אַ מין קעסטעלע, יודען קוקען אַהינצו אין לאַך און ער רעדט דערביי מיט פּיסקעס זיין געוועהנטליכען פּזמון: דאָס איז לאָנדאָן, דער פּייפּס פאָהרט דאָ רייטענדיג אין רויטע הויזען און אַלע שטעהען פאַר איהם אָהן אַ היטעל! איצט זעהט איהר, ווי נאַפּאָלעאָן מיט זיינע פראַנצויזלעך שלאָגען זיך מיט דעם פּרייס און די פּרייסען צולויפען זיך ווי די טאַראַקאַנעס! אָט אַצונד קומט פּיר, ווי איינע פאָהרט אינאיינעם מיט דעם תוגר אין איין קאַרעטע, דער גראָספּעציר האַלט די בייטש און טרייבט אָן. די פּערד האָבען זיך איבערגעשראָקען, אויסגע-קעהרט די קאַרעטע, דער תוגר, נעבעך. איז געפאַלען, זיך אַ גוטען זעץ געטאָן, און זי זוכט אין איילעניש ווי זיך אויסצודרעהען! נו אַ סוף, גענוג שוין צוקוקען פאַר אַ האַרטען גראָשען. דאָרט זיצען שורות-ווייז אויסגע-זעצט יודענעס מיט מולטערס, פול אָנגעלעגט מיט בינדלעך קנאָבעל, מיט אוגערקעס, קאַרשען, אַגרעסען, וויימפּערלעך, ארץ-ישראל-עפּעלעך, כל-נדרי-באַרלעך און מיט נאָך אַנדערע זאַכען. אין דער זייט שטעהט אויף היהנערשע פיסלעך אַ אַלטע איינגעהייקערטע בודקע, אָהן טיר און פענסטער, וואָס כפּי אַלטע גרייז-גרויע יודען דערצעהלען, איז אַ מאָל דאָרט געשטאַנען אַ בודאָטשניק און די גאַנצע שטאָדט איז דענסטמאָל גע-לאָפען אָנקוקען די בודקע מיט דעם סאָלדאַט אויף חידושים. נעבען דער אַלטער בודקע, מיט וועלכער גאַנץ גלופּסק איז זיך מיחס ווי מיט עפּיס אַ אַלטען קרעפּאָסט, דאָרט אונטער עפּיס אַ קליין דעכיל בעדעקט מיט

עטליכע פאַרשימעלטע ברעכלעך, מיט איבערגעפוילטע שטרוי און ראָ-גאָזשעס, אָנגעשפּאַרט אויף פּיער קרומע אויסגעבויגענע סלופּעס, זיצט דוואָסיע די סעדעכע, אַרומגערינגעלט פון אַלע זייטן מיט מולטערס. ביי איהר געפינט זיך תמיד איהר גרויסער פייערטאָפּ, וואָס ווינטער זיצט זי אויף איהם, ווי אַ קוואָטשקע אויף די אייער, דעם גאַנצען טאָג כסדר, נאָר וואָס זי חאַפּט איהם אַ מאָל פון אונטער איהר אַרוים אונטערצובלאָזען די קוילען און אַרויסצונעהמען פונ׳ם אַש געבראָטענע קאַרטאָפּלעס.

פון יענע יודען, אַזוי געהט אַרום צווישען עולם אַ גאַנץ אַלטע אגדתא, פון יענע יודען, וואָס שלמה המלך האָט געשיקט אויף שיפען קיין אופיר נאָך גאָלד און אַנדערע מיני אויסלענדישע סחורות, זענען אַ סך, מחמת כמה טעמים, איבערגעבליבען דאָרט. זיי האָבען מיט דער צייט געעפענט אין אינדיען זעהר טייערע קלייטען אי גרויסע קאַנטאָרען. האָבען געהייבען ביי די דאָרטיגע דייטשען שטאַרקע הקפות און אַלערליי קאָ-מיסיעס און דאָס מזל האָט זיי אַ לאַנגע צייט שטאַרק געדינט. דערנאָך אָבער האָט זיך איבערגעדרעהט דאָס רעדיל און אונזערע סוחרים האָבען זיך געשטעלט און געמוזט עוקר זיין. אַ טייל פון זיי זענען פערפאַלען געוואָרען אין דער מדבר, אַ טייל זענען בשלום אַריבער די גרעניץ, האָבען זיך געזעצט אין אָקרענטען און געזעגעלט אויף דער פּיאַטיגנילעווקע, וואָס איז אין יענער צייט אַריינגעפאַלען גלייך אין ים אַריין. אַזוי האָבען זיי געזעגעלט, גע-זעגעלט ביז פּלוצלים איז אויפגעשטאַנען אַ שרעקליכער שטורמווינד, די חוואַליעס האָבען זיך אויפגעהייבען ביז דעם הימעל, האָבען צושלאָגען די אָקרענטען און אַרויפגעוואָרפען די מענשען אויפ׳ן ברעג. דאָרט האָבען זיי אויסגעבויעט אַ שטאָדט און זי אַ נאָמען געגעבען גלופּסק.

די חוקרי קדמוניות, וואָס קענען מיט זייער גרויס חכמה מאַכען פון אַ גאָרנישט אַ מושקאַטקויל, האָבען פון דער דאָזיגער אַגדתא געמאַכט אַ גאַנצען פּירוש און אויסגעדרונגען מיט טויזענטער שאַרפע שפּיצלעך, ווי זייער שטייגער איז, אַז דרינען ליגט אַ שטיק אמת. די ראיות, וואָס זיי ברענגען דערויף, זענען: ערשטענס, דער פּאַסאָן פון די הייזער, וואָס איז עפּיס משונה-ווילד, גאָר אויף דעם אַלטען שניט, ווי מיט טויזענטער יאָהר צוריק, אַז מענשען זענען נאָך געזעסען אין געצעלטען און זיך גע-וואַלגערט אין לעכער. פּיעל הייזער זענען דאָ אין גלופּסק, וואָס זעהען באמת אויס נאָר ווי לעכער און אַ סך האָבען אַ פּנים ווי די געצעלטען פונ׳ם טאַטער; פון זייער אָנבליק און פון זייער שטעהן זעהט אויס, ווי זיי, זענען איינער מיט דעם אַנדערען עפּיס נישט שוה בשוה. די שטעהסט

אריינגערוקט, ווייל איך מיר שטעהן, דיר אויף צו להכעים, ארויסגערוקט;
דו שטעהסט פאפערעק, איך וויל מיר שטעהן קאפויר; דו ווילסט
אין דרויסען א טרעפיל און איך דווקא א לייטעריל, ווער עס בעדארף,
וועט נישט קראנק זיין קלעטערן. און אז דו האסט שוין יא עפים
משונה הויך פארריסען דיין פערלאטעט דעכעל, נו האלט איך
מיר מיין דעכעל דווקא אראבגערוקט. געשמאיע דיר פארפאל!
ווערען עס געפעלט נישט, לאז זיך צומאכען די אויגען... קורץ, דאס
אלסדינג איז מרמז אויף אלטע, גאנץ אלטע צייטען. — צווייטענס די
מנהגים פון די איינוואוינער. צווישען זיי זעהט מען נאך עד היום אזעלכע
מנהגים, וואס קומען ארויס פון די היידען, צווישען וועלכע זיי האבען
אין פריהערדיגע צייטען זיך אויפגעהאלטען. דער כתב און חכמת החשבון
איז דארט נישט שכיח, אזוי אז אלע עניני הקהלה און אלע חברות דארט
ווערען געפיהרט אהן ביכער און די פיהרער גיבען קיינעם נישט אב קיין
חשבון. — דריטענס, די כתות, די מענשען טיילען זיך דא אויך אין פארשידענע
כתות, ווי א מאל ביי די אינדיאנער: ווי א שטייגער, די כתה חאפלאפער,
כאטע דער צימעס, וואס נעוועלטיגען ביד רמה; די כתה בלאטהאלטער,
זאשטשיטניקעס, וואס האלטען שטאל און אייזען, קריגען און שלאגען זיך
פאר די חאפלאפער מיט דעם שונא און נעהמען דערפאר ביי זיי געוויסע
ושאלאוואניעס און אומזיסט פלייש. די כתה וחלקלקער, ארויפפיהרער
אויף א גליטש און וואס אליין דרעהען זיי זיך אוים גלאט ווי אויף
א טעלער. די דאזיגע לייט צופאלען אויף קוממיות=זאגער, וועלטליכע
מענשען, וואס האבען צוזאגען אין עניני המסחר, און אויף צבועקאנער,
כלי=קודש, וואס האבען צוזאגען אין עניני האמונה; די כתה גלופא=
טרוסא=בעזיאזיקא=קאבצאנער, דער פראסטער ארעמער עולם, וואס איז
שטארק נכנע די אלע איבעריגע כתות און בעקומט פאר זיי דאס ניינ-
יעהריגע קרחת. — היינט, פערטענס, די מטבע, וואס מען האט א מאל
בשעת גראבענדיג די גרעבליע, דארט געפונען. פון איין זייט איז זי גע=
ווען שטארק אבגעריבען, קוים=קוים וואס מען האט ארויסגעזעהן עפים ווי
א שטיקעל פארטוך צוגעטשעפעט צו א שטעקען, אונטען עפים עהנליך
אויף א מגלטעריל, פון וואנען עס האבען ארויסגעשטעקט שטיקלעך קעפ.
פון דער אנדערער זייט איז די מטבע געווען כמעט גלאט, נאר אז מען
האט זיך גוט צוגעקוקט, האט מען דערקענט אלטמאדישע כתיבה'טע
אותיות יאשלג ועגפ. די געלעהרענטע האבען אויף דער דאזיגער אויפ-
שריפט זיך געבראכען די קעפ און אריינגעלעגט דרינען פשטים, איטליכער

אַ ף זיין נאַגג. אַ טייל האָבען געהאַלטען אין דער סברא, אַז די י׳ און די ג׳ ביים אָנהייב און סוף וואָרט יאשלג זענען גאָר נישט קיין אותיות, נאָר שטיקלעך פון טשאַטשקעלעך, וואָס זענען פון דער צייט אָבגעריבען געוואָרען. בכן מאַכט עס אשל אַבוים וענפ און אַ צווייג און דאָס איז דער שטעקען מיט דעם פאַרטוך. ווידער אַ טייל האָבען עס דערקלערט נאָר אַנדעריש און די געלעהרענטע האָבען דערמיט מרעיש עולם געווען, ביז דערנאָך איז געקומען איינער מיט אָפענע אויגען, און האָט דרינען דערזעהען נאָר ראשי תיבות, וואָס זיי מאַכען יהודי אופיר (אָדער אינדיאַה) שבאו לכאַן (אָדער לק״ק) גלופסק ונתישבו על נהר פיאַטיגנילעווקע. דער שטעקען מיט דעם פאַרטוך און מולטעריל מיט די קעפ, דאָס בעטייט אַ אָקרענט מיט׳ן זעגעל און מיט פאַ־שווינען. דער דאָזיגער געלעהרנטער האָט איבער דעם געמאַכט זעהר אַ דיקען ספר און װענדעט זיך דאָרט צום עולם מיט אַ בקשה, אַז מען זאָל רייניגען דעם טייך, וועט מען דאָרט זיכער געפינען אַ סך אַלטע זאַכען, וואָס וואָלטען געעפענט די אויגען אין דער חקירה מכח גלופסקער יודען. נאָר די דאָרטיגע איינוואוינער שייען זיך אָבער אויסצוריינינגען די בלאָטע און זאָגען, דאָס וואָס מען האָט פון אַלטע צייטען אָנגעמאַכט, דאָס מוז בלייבען, קיין מענשענס אויג טאָר אין דעם פאַרבאָרגעניש נישט אַריינקוקען...

אין דער שטאָט אַליין געפינען זיך אַקעגען אַ דרייסיג־פערציג לוזשעס, שוין מיט לעוואַרעס אינאיינעם, זיי פעראייניגען זיך דורך היילען מיט די אָבגרונטען פון דער פיאַטיגנילעווקע און אין געוויסע צייטען, בפרט נאָך פאַר אַ פאַר־פסח, צושפּילען זיי זיך שרעקליך שטאַרק און פאַרפלייצען די גאַסען מיט אַזאַ טיפער, שיטערער בלאָטע, אַז ביי די הויך געוואַקסענע מענשען אפילו ווערט געהענדיג פאַרשלומפערט דאָס היטעל. גלופסק ווערט אין די פינסטערע נעכט בעלייכט פון איין קליינער לאַמטערנע, זי ווערט אויך בעוואַכט פון אַ פאָר בודאָטשניקעס. פונ־דעסטוועגען פאַלט מען דאָרטען פאָרט ביי דער נאַכט און מען ברעכט האַלז אי לייב, און גנבות טרעפען זיך דאָרט אויך זעהר אָפט, חאָטש ס׳איז דאָ אַזא שמירה. דערפון איז טאַקי געדרונגען, אַז מען קען זיך כלל נישט איינהיטען, מען קען זיך נישט בעוואָהרענען, וואָס ס׳איז בעשעהרט דאָס איז בעוועהרט, עס העלפען גאָר נישט דעם מענשענס חכמות מיט זיינע אַלע התחבולות. דרום, זאָגט בנימין, בעדאַרפען מיר צומאַכען די אויגען און געהן תמיד אויף גאָטס בעראָטשע מיט דעם בטחון, מסתמא וועט ער זיינע מלאכים געביטען אונז צו היטען און אויף די הענד אונז צו טראָגען. עס

פאַלט נישט דער שפּאַן ביז ס'איז עפּים דראָן. בעדאַרף מען מעָחר, זאָגט ער, ווי איך האָב בעוואָהרעָנט מיין טלית-און-תפילין-זאַק, איך האָב איהם אנידערגעלעגט אין בית המדרש אויף דער פּאָלעָצע, וואָס קאָן שוין דאַכט זיך, זיין מעהר א זיכער אָרט ווי דאָ? פונדעסטוועָגען, אז גאָט האָט נישט געוואָלט אָבהיטען, האָט מען איהם אינאיינעם מיט די איבעריגע אונזערע זאכען פון דאַנען אויך אוועקגעָגנב'עט!

דאס עלפטע קאפיטעל.

חידושים ונפלאות אויף דער פיאטיגנילעווקע.

אויף דעם טייך פּיאַטיגנילעווקע אַז אונזערע פאַרשווינען האָבען דאָס ערשטע מאָל אַ קוק געגעבען, זענען זיי נבהל ומשתומם געוואָרען. זיי האָבען אַזאַ מין טייך נאָך קיינמאָל אין די אויגען נישט געזעהן. סענדעריל האָט געזאָגט, דאָס מוז אַוודאַי זיין דער גרעסטער טייך אין דער גאַנצער וועלט. וואָרום אַנדערש האָט איהם גאָר אין קאָפּ זיך נישט געלעגט. אַ קאַטאָוועס אַזאַ טייך, וואָס איז אפשר אַ הונדערט מאָל גרעסער פון טונעיאַדעווקער. נאָר סענדעריל איז געווען אַ פראָסטע מענשיל, מעהר פין טונעיאַדעווקע האָט ער נישט געוואוסט, אין די קליינע אותיות׳לעך אַריינקוקען האָט ער נישט געקענט, דריבער איז אַלסדינג, וואָס נאָר עפּיס נישט אַזוי ווי אין טונעיאַדעווקע, ביי איהם געווען אַ חידוש נפלא און פלעגט מיינען, אַז דערמיט עקט זיך שוין טאַקי די וועלט. בנימין אָבער, וואָס פיל געלערענטער פון איהם, וואָס האָט אַזעלכע מיני הקירה-ספרים׳לעך שוין געחאַפּט, ווי מען זאָגט, אַ לעק פון די שבע חכמות, וואָס האָט געוואוסט אַ ביסעל די בעשרייבונג פון דעם גן-עדן התחתון, פון די משונה-ווילדע בעשעפעניש אין הינדיא״ה וכדומה נאָך אַזעלכע מיני זאַכען, הגם ער פלעגט ביים ערשטען מאָל אַנקוקענדיג עפּיס גיים זיך אויך שטאַרק חידושען אין הארץ, נאָר ער פלעגט דערביי מאַכען אַזאַ מינע מיט אַ שמייכעלע, גלייך ווי אַיינער רעדט: עט, גאַ-

רישקייטען, דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקעגען יענץ, וואָס איז נאָך דאָ...
ער האָט סענדערלען בעוויזען, אַז די פּיאַטיגנילעווקע איז פּשוט בלאָטע,
איך בעט אייך איבער, טינוף אַקעגען דעם ירדן, וואָס איז פיל כ׳אַל
גרעסער פון איהר, זי וואָלט דעם שור הבר נישט געקלעקט אַפילו אויף
איין צאָהן, און פונ׳ם נאָמען ירדן טאַקי איז אויך אַזוי די משמעות,
וואָרום ירדן איז דאָך דער טייטש: אַ גוזמאָ, אַ סך, אַ ירדן!

— ווייסט-דו, סענדעריל, וואָס מיר איז איינגעפאלען?—האָט בנימין געזאָגט נאָכדעם אַז ער איז געשטאַנען איינמאָל שטאַרק פערטראַכט נעבען דער פּיאַטיגנילעווקע,— מיר איז איינגעפאלען צו לאָזען זיך פון דאַנען מיט דעם וואַסער.

— גאָט איז מיט דיר! — האָט סענדעריל זיך אַ חאַפּ געטאָן פאַר גרויס שרעק,— דערמאָן זיך נאָר, בנימין, אַז אונזער טייך נעהמט אַלע יאָהר צו אַ מענשען; הייגט מי יודע וויפיל מענשען מוז דער דאָזיגער טייך אַ יאָהר צונעהמען. האָב רחמנות אויף אונזער לעבען, אויף דיין ווייב און קינדער, בנימין!

— בטחון, בטחון, סענדעריל! בטחון איז אַ יודישע זאַך, מיט בטחון איז יעקב אָבינו מיט זיין שטעקיל דעם ירדן איבערגעגאַנגען, מיט בטחון, זעהסט-דו, עפּענען דאָ אידישע קינדער אויף גרויסע געוועלבען. אַלסדינג, וואָס דו זעהסט דאָ, איז אַלץ לויטער בטחון. אַפילו טרעפ און סטעליעס, ווי אויך פיל גרויסע הייזער, האַלטען זיך דאָ נאָר אויף בטחון...

— נאָר פאַר וואָס ווילסט-דו דווקא מיט דעם וואַסער,— האָט סענדעריל געפרעגט,— אַז מיר קענען דאָס אייגענע אויך מיט דער יבשה?

— איך האָב דאַרויף אַ סך טעמים,— האָט בנימין געענטפערט,— איינמאָל וועט, ווי מיר דאַכט זיך, די נסיעה מיט דעם וואַסער זיין אי נעהענטער, אי גיכער. מיר בעדאַרפען זעהן אָנקומען אהין ווי צום גיכסטען. וואָס פריהער איז אַלץ בעסער. פאַר וואָס? דאָס ווייס איך שוין, דאָס איז שוין מיין זאַך! מיך קוועטשט, סענדעריל, מיך קוועטשט זעהר שטאַרק, עס פּיקט מיר אָט דאָ, דאָ אין קאָפּ, איך וואָלט שוין געוואָלט דאָרט זיין מיט לייב און לעבען. ווען עס וואָל מעגליך זיין, וואָלט איך ווי אַ פייגעל אין דער לופט אהינצו געפלויגען... צווייטענס, אַז בנימין פון טודעלאָ האָט בימיו זיך געלאָזט אויף זיין נסיעה, איז ער תחלת אויך געפאָהרען מיט דעם טייך עבראָ, אַזוי שטעהט בפירוש געשריבען אין זיין ספר. מסתמא אַז ער איז פאַר-

צייטען געפאָהרען מיט דעם טייך און נישט מיט דער יבשה, בעראַף דאָך מאַקי זיין דווקא אַזוי און נישט אַנדערש, מסתמא האָט ער געוואוסט וואָס ער טהוט און איז אַזוי פיל קלוג געווען ווי מיר אַלע, כ'לעבעז. רב בנימין איז אַ קדמון, אַ פריהערדיגער פאַר אונז, מוזען מיר איהם הערען גאָר אָהן קשיות...

— אויב אַזוי, — האָט סענדעריל געמאַכט, — איז שוין מאַקי רעכט. ביי מיין יודישקייט, בנימין! נישט נאָר אויפ'ן טייך, אַפילו ווען רב בנימין וואָלט פאַרצייטען געפאָהרען רייטענדיג אויף אַ קאָטשערע, וואָלטען מיר דאָ נישט בעדאַרפט לאַנג טראַכטען, זיך גענומען אויפגעזעצט און אויך געפאָהרען אויף אַ קאָטשערע.

— און דריטענס, — איז בנימין אַריינגעפאַלען סענדערלע אין די רייד, — שאָדט מאַקי כלל נישט, מיר זאָלען זיך געוועהנען צופאָהרען מיט דעם וואַסער איידער נאָך עס ווערט אונז שפעטער אויסקומען צופאָהרען אויפ'ן ים אוקיינוס. איך וואָלט נאָך אַפילו געזאָגט, אַז איידער מיר וועלען זיך אָבפאַרטיגען דאָ אין גלופסק, וואָלט, אָסור, גאָר נישט קרום געווען צופריווען גלאַט אַזוי דורכצופאָהרען זיך אַביסיל אויפ'ן טייך. דאָרטען, דאָרטען, זעהסט־דו, שטעהט איינער מיט אַ שיפעל, אָט, כ'ילעבען, לאָמיר צו־געהן און איהם עפּיס געבען, וועט ער מיט אונז אַביסיל פאָהרען.

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע וואַנדרעווער בעהאַרצט אַריין אין אַ שיפעל און האָבען זיך געשיפט איבער די פיאַטיגנילעווקע. תחלת האָבען זיי אַפילו זיך געשראָקען, סענדערלען האָט זיך פאַרדרעהט דער קאָפ און ער האָט געצאַפעלט מיט הענד און פיס, צאָט, אָט, האָט ער געמיינט, קעהרט זיך דאָס שיפעל אום און ער פאַלט אַריין אין די טיפע אָבגרונטען פונ'ם טייך, ס'איז אַ עק פון זיין לעבען און זיין ווייב בלייבט אַ אייביגע עגונה. נאָר דערנאָך איז איהם געוואָרען אַביסיל בעסער.

— נישקשה, סענדעריל, — האָט בנימין איהם געטרייסט, אַז זיי זענען אַרויס אויפ'ן ברעג, — זאָל דיך נישט אַרען וואָס דער קאָפ דרעהט זיך און עס ווערט עפּיס נישט גוט. דאָס איז די ים־קראַנקהייט, וואָס איטליכער מוז זי ליידען, אז ער פאָהרט דעם ערשטען מאָל אויפ'ן ים. דעם צווייטען מאָל, וועסט דו זעהן, וועט זיין בעסער און דו וועסט שוין גאָרנישט פיהלען.

פון יענער צייט אָן פלעגען אונזערע פאַרשוינען זעהר אָפט פאָהרען אויפ'ן טייך און דערפון גרויס תענוג געהאַט. זיי זענען ביי זיך געוואָרען

אזוי שטאַרק, אז איבערשיפען זיך דעם ים, האָט זיך זיי געדאַכט איז אַ שפּיל.

בנימין פלעגט דורך סענדערלען זיך אַריינלאָזען אין אַ שמיעס מיט דעם לאָדאָמשניק און איהם פערוואַרפען מיט שאלות, ווי אַ שטייגער: פרעג נאָר, סענדעריל, דעם קאַפּיטאַן, וויפיל מייל האָבען מיר פון דאַנען ביז דעם ים? פרעג איהם, אויב ס'איז דאָ עפּיס וויכפעס? וואָס פאַר אַ מיני לייט וואוינען דאָרט? צו וואוינען צווישען זיי יודען? ווען צאָהלען זיי מס און צי ווייסען זיי פון אַ גלות? אָדער, אַ שטייגער, אַזוי פרעג, סענדעריל, אויף אַ צ'קאַוועשטש, דעם ערל וועגען די בערג ניסבון און דעם כופר אַל טור"ך? צי ווייסט ער עפּיס מכּח די עשרת השבטים? אַ קשיאָ אויף אַ מעשה, אפשר האָט ער עפּיס געהערט. וכדומה נאָך און נאָך אַזעלכע שאלות פלעגט אַלץ בנימין הייסען פרעגען.

נאָר דאָס ביסיל גויאיש, וואָס סענדעריל האָט זיך אויסגע'ערענט ריידען געהענדיג מיט זיין ווייב תמיד אויפ'ן מאַרק, איז קאַרג געווען פאַר אַזעלכע הויכע ענינים. דינגען זיך פאַר אייער, ציבעלעס, קאַרטאָפל דאָס האָט ער נאָך ווי־ס'איז געקענט, אָבער אויסטענהן זיך מיט אַ קאַפּיטאַן איבער געלערענטע זאַכען, דאָס האָט ער לחלוטין נישט געקענט. ס'איז געווען אַ צער בעלי חיים, ווי סענדעריל, נעבעך, פלעגט זיך מוטשען אין אַזאַ שמיעס, ער פלעגט ריידען מיט הענד און מיט פיס. אַרבייטען אויף אַלע כלים און אָבגעהן מיט שוויים, אַז איין גאָט דאָס געזעגט אויף איהם רחמנות האָבען. זיין קאַפּיטאַן פלעגט שפייען, טענה'ן, אָנקוקען איהם בייז פון איין זייט, און בנימין פלעגט איהם דורען אַ קריזש, שטורכען און קוקען איהם אין מויל אַריין פון דער אנדערער זייט.

— ווין טשערוואָני זשידקי ווין פיטאַיע, — פלעגט סענדעריל ארויסגעהן מיט אַזאַ שפּראַכע, אַ שטייגער, ווינקענדיג מיט דער האַנד אויף בנימינ'ען.

— איז טשערוואָני זשידקאָוו יאַ זנאַ לייבקו, שמולקו באָגאַטיע זשידקי. — אַזאַ תשובה פלעגט סענדעריל בעקומען פון זיין קאַפּיטאַן.

— ני לייבקאָ, ני, ני! ווין טשערוואָני זשידקי פיטאַיע פאַמאָטשקאַ, ווי זאָגט מען עפּיס, ני, טאַמאָטשקאַ, נעבען בערגעלע ניסבון.

— ניסבאָנאַ, זשידקאָ ניסבאָנאַ?

— זאָג איהם, ס נדעריל, פלעגט בנימין שרייען, זאָגען זאָלסט דו איהם אַ בארג! מאָל איהם אוים ווי דו קענסט.

סענדעריל פלעגט צונויפשטעלען הויך די הענד, אויסצומאָלען דעם אַ בערגעלע און שרייען דערביי: העט, העט וויסאָקאָ! —

— טפו! פלעגט דער ערל אויסשפייען, אויסבטלען אויף סענדערלען חלומות און איהם אָבשיקען צו אַלדי שווארצע יאָהר.

פון זיינע נסיעות אויף דער פּיאַטינגילעווקע דערצעהלט בנימין חידושים, וואונדערליכע זאַכען, וואָס האָבען אין דער וועלט אַ רעש אָנגעמאַכט. מיר וועלען דערפון דאָ נאָר אַ מקצת אַרויסשטעלען.

שיפענדיג זיך איינמאָל אויף דער פּיאַטינגילעווקע, האָט בנימין דאָרט דערזעהן אין־דערמיט טייך אַ גאַנץ גרויסען אָרט, וואָס איז געווען גרין בעוואַקסען און מיט זיין גרינקייט די אויגען פאַרנומען. ער האָט געמיינט, דאָס איז אַ וויספּע בעוואַקסען מיט גראָז אי מיט שמעקענדיגע קרייטעכצער. אז ער האָט אַרויכגעשטעלט אַ פוס און שוין געוואָלט אַ שפּרונג געבען אויף דער וויספּע, האָט דער קאַפּיטאַן פון דער לאָדקע איהם פלוצלים אַ האַפּ געטאָן פון הינטען מיט אַ געשריי און אַ שלײדער געגעבען איהם צוריק אין דעם שיפעלע מיט דעם גאַנצען כח אַזוי, אַז ער איז אַ היבשע צייט געבליבען ליגען שטאַרק פאַרדולט. ער האָט מעהר נישט געהערט, ווי אַרום דעם שיפעלע קאַכט, רעשט זיך, גלייך ווי עס ראַנגעלט זיך מיט עמיס, און עס געהט מיט גרויס מיה זיין וועג. און אַז ער איז שפּעטער צו זיך געקומען, האָט איהם דער ערל געזאָגט, ער איז געווען אין אַ גרויסער סכנה דערטרונקען צו ווערען אין דעם גרינקייט, וואָרום דאָס גרינקייט איז נישט קיין וויספּע, ווי ער האָט געמיינט, נאָר דאָס איז נאָר דער צוויט, וואָס די פּיאַטינגילעווקע צוויטעט אַלע יאָהר.

איך אָבער, אַזוי שרייבט בנימין, האָב מיך נישט געקענט לאָזע איינריידען, אז דאָס זאָל זיין צוויט. אמת טאַקי, אַ ריח עפּיס האָט עס געהאַט, נאָר זינט איך לעב האָב איך נישט געהערט און אויך אין מיינע ספרים נישט בעגעגענט, אז וואַסער זאָל צוויטען. ווען עס זאָל צוויטען, וואָלט דאַך דאַרויף בעדאַרפט וואַקסען דערנאָך עפּיס אַ מין פרי, וואָס מען מאַכט דאַרויף אַ ברכה בורא פרי המים! איך האַלט נאָר אין דער סברא, אז דאָס איז דער משונה גרויסער ים-פיש כלייג"א, פון וועלכען ס'איז דאָ זעהר אַ שעָנער שמיעס אין דעם ספר „צל עולם" מיט די דאָזיגע ווערטער: „דער שרעקליך גרויסער פיש בעדעקט זיך מיט גראָז און

מיט ערד. ביז ער זעהט אוים ווי אַ גרויסע וויספּע, און אַמאָל מיינען די וואָס זעגלען אין יב, אַז דאָס איז אַ שענער באַרג, זיי שטעלען זיך דאַרויף, טהוען וואָס זיי בעדאַרפען, קאָכען מאכלים, און אַז דעם פיש ווערט וואַרעם פונ'ם פייער, טוקט ער זיך אונטער אין די אָבגרונטען און אַלע וואָס האָבען אויף איהם געלאַגערט ווערען דערטרונקען". דערמיט טאַקי איז אַ שטאַרקע אייזערנע ראיה צו יענע ווילדע חקרנים, וואָס האַלטען, אַז די גלופּסקער איינוואוינער וואַקסען פון הינדיא"ה. זעגלענדיג פון דאָרט איבער דער פּיאַטיגנילעווקע אין די אַלטע יאָהרען, האָבען זיי מיט זיך פאַרשלעפּט דעם כליינ"א, וואָס האַלט זיך אויף באמת אין אינדיא"ה און וואָס זיין טבע איז נאָכצולויפען נאָך די שיפען.

אַז בנימין האָט איינמאָל אַריינגעקוקט אין טייך, האָט ער דאָרט דערזעהן טיף אין וואַסער עפּים מיני בעשעפעניש, אַקוראַט גלייך צו די געשטאַלטען פון ווייבער.

נאָך גאַנץ לאַנג, זאָגט בנימין, האָב איך געלייענט אין ספרים, אַז אין וואַסער זעגען דאָ ים־מענשען, און דער מחבר פון „צל עולם" זאָגט דערויף בתורת עדות אַזוי: דער קאָפּ, דער גוף, דאָס פנים און די בריסט זעהען אויס ווי אַ בתולה און זינגען זעהר שען און זיי הייסען שריינ"א. פון אַלטע אמתע מענשען, וואָס מען מעג זיי גלויבען אויפ'ן וואָרט, האָב איך אויך געהערט דערצעהלענדיג, אַז זיי האָבען אַליין געזעהן אַזעלכע ים־מענשען ביי קאָמעדיאַנטען, וואָס פלעגען געוועהנטליך נאָך דער קאָמעדיע זיי ווייזען יעדערען פאַר עטליכע גראָשען, נאָר היינט האָב איך עם דערלעבט צוזעהן מיט מיינע אייגענע אויגען. איך האָב מיט גרוים וואונדער געוויזען אויף די בתולות דעם ערל און ער האָט מיר געוויזען אויף עפּים וועשינם, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם ברעג טייך און געוואַשען גרעט. איך וויז איהם אונטען אין וואַסער, און ער ווייזט מיר אויבען אויפ'ן ברעג. און וויל מיר האָבען איינער דעם אַנדערענם לשון נישט פערשטאַנען, האָט ער ניט געוואוסט, וואָס איך וויז איהם, און איך האָב ניט געוואוסט, וואָס ער ווייזט מיר, און איך האָב פון איהם מכח דעם גאָרנישט געקענט דערגעהן".

נישט ווייט פונ'ם ברעג נעבען דער שטאָדט האָט בנימין געזעהן אַ ים אין טייך, וואו דאָס וואַסער איז משונה געדיכט, ערטערווייז איז דאָס פערגליווערט עפּים נאָר ווי דרילעם און ערטערווייז איז דאָס וואַסער נאָך געדיכטער. פון דעם דאָזיגען וואַסער פיהרען די וואַסער־פיהרער צו די בעל הבתים אין די הייזער. דאָרט ווערען די געדיכטע דרילעם

צופידרט מיט פראכט וואסער אין דער פאס און מען קאנט דערכיט אַלע מאכלים.

איך אַליין, זאָגט בנימין, האָב דאָס געקעכטס פון אזא וואסער גענאָסען, איך זאָל אזוי עסען פון דער סעודה של לויתן, עס האָט געהאַט דעם זיבעטען טעם. אַ ראָסעל־פלייש דערפון איז אַ מאכל מלכים. איך האָב צוגעלעגט מיט דעם וואסער פולע קעשענעס און געהייסען מעני דערלען מאַכען דערפון אַ פעקיל, מחמת אויף אונזער ווייטער נסיעה אין ימים און אין מדבריות קען עס זעהר גוט צונוץ קומען.

לוסטיג און פרעהליך זענען איינמאָל נאָכמיטאָג אונזערע פאַרשוינען געגאַנגען נישט ווייט פון דער שטאָדט, האָבען געלאַכט, געשפּאַסט, געקוקט איינער דעם אַנדערען אין די אויגען אַריין און עפּיס זעהר שטאַרק הנאה געהאַט. עס האָט אויסגעזעהן נאָר ווי אַ פאַרליבט פאָר־פאָלק באַלד נאָך דער חתונה. וואָס שפּאַצירט זיך פריי אויף דעם גרינעם גראָז און קוויקט זיך מיט איטליכס וואָרט, מיט איטליכען קוק. נאָר וואָס זשע איז מיט אונזערע פאַרשוינען עפּיס אזוי די שמחה געווען? פאָרט וואָס האָט זיי עפּיס אזוינס משונה הנאה געטאָן אַזש זיי זענען געשפּרונגען, האָבען אונטערגעוונגען און געמאַכט אָנשטעלען ווי די ריינע משוגענע? אָט וואָס, רבותים, בלי נדר, מאָרגען איז ביי זיי ביידע געבליבען צופאַרלאָזען גלופסק און אין אַ גוטער שעה צוזעגלען העט אַהין...

און ווי זיי געהען זיך דאָ אזוי לעבעדיג־פרעהליך, קומט זיי אונטער פלוצלים אַ פוהריל, אויפין וואָגען זיצען צוויי יודלעך, איינער טרייבט און דער אַנדערער זיצט אָנגעבויגען אויף דער זייט, דאָס היטעל איז איהם פאַררוקט און ער האַלט אין מויל אַ שטרייעלע. — זעהר גוטע סימנים, אז דאָס יודישע קעפּיל טראַכט דערנסטמאָל עפּיס אַ איבער־הסברה׳לע און דרעהט זיך משונה שטאַרק.

די צוויי יודען האָבען אָנגעקוקט אונזערע לוסטיגע פאַרשוינען, זיי בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס און זיך אַריינגעלאָזט דערנאָך מיט זיי אין אַ שמיעס. די ערשטע שאלה איז, ווי דער שטייגער איז געווען: כון וואַנען זענען עס יודען? דערנאָך — מה שמכם? און דערנאָך דאָס איבעריגע צעטעל שאלות, וואָס יודען פרעגען געוועהנטליך איינער דעם אַנדערען ביים ערשטען בעגעגעניש. מעהר האָבען אונזערע פאַרשוינען נישט בעדאַרפט, זיי האָבען געעפענט אַ מויל און זיך גענומען דערציילען אַלסדינג, ווי מען זאָגט, וואָס אויף דער לונג — דאָס אויף דער צונג. די יודען האָבען זיך אָנגעקוקט מיט אַ שמייכעלע, זיך געשושקעט אַביסל

אין דער יוד מיט'ן פאררוקט היטעל אי מיט דעם שטרייעל אין מויל האט דערביי געמאכט, — עט, נישקשה. עס וועט אבלויפען, נאר אין ערגסטען פאל איז נאך עטליכע ממתקים...

— ווייסט איהר וואס? — האבען די יודען צום סוף זיך אנגערופען — אונזער שטאדט מעג, כ'לעבען, אויך די זכיה האבען צווען ביי זיך אזעלכע צוויי פיינע מענשען. מיר בעטען אייך זעהר שען, אט, כ'לעבען, טהוט אונז אן דעם כבוד און זעצט זיך. זייט מוחל, באלד טאקי מיט אינז אויף, נישט לאנג געטענה'ט, מיר זענען אייך ערב, אז מען וועט אייך ביי אונז זעהר שען צונעהמען מיט עסען, מיט טרינקען און מיט וואס נאר מענליך.

— מיר וואלטען עס אייך בנאמנות צוליב געטאן, האט בנימין געענטפערט, נאר ביי אונז איז געבליבען מארגען בלי נדר פון דאנען זיך צולאזען מיט דעם וואסער.

— האט נישט קיין פאראיבעל, האבען די יודען געזאגט, איהר רעדט, כ'לעבען, נארישקייטען, אויך מיר א וואסער די פיאטינגילעווקע! יי איז, מחילה, א פישגריבעל, א טינוף, א פערשטונקענע בלאטע, א פארצוויטעטע, פארשימעלטע לוזשע. ביי אונז האט איהר דעם דנעפר, וואס פאלט גלייך אין ים אריין. פון אונז וועט איהר טאקי, אם ירצה השם, גיך אין געשווינד קומען אהין אין אייער רוהע אריין. עקשנט זיך נישט, כ'לעבען, היידא ארויף אויפ'ן וואגען.

— וואס זאגסט-דו, סענדעריל? — האט בנימין זיך אנגערופען, — לאמיר אפשר טאקי די יודען צוליב טאן און פאהרען.

— וואס פאר א דאגה איך האב, — האט סענדעריל געענטפערט, — אז דו ווילסט פאהרען, זאל זיין פאהרען.

עס האט נישט געדויערט לאנג, זענען אונזערע פארשוינען געזעסען אין וואגען שטארק צופרידען אויף דעם כבוד, וואס מען פארבעט זיי צוגאסט, און האבען זיך פירגעשטעלט גדולות. א וועג האבען זיי געהאט זעהר א פרעהליכען. די יודען האבען אויף זיי געהאט א אויג און פשוט געהי'ט זייער טריט, האבען זיי צוגעפילעוועט מיט עסען און טרינקען אזוי ווי א קינפעטערין. אונזערע פארשוינען האט זיך אזוינס אין זייער לעבען נישט געחלומט.

אויף דעם צווייטען טאג פארנאכט זענען זיי אנגעקומען בשלום קיין דנעפראוויץ. די יודען זענען מיט זיי פארפאהרען אויף א סטאנציע און געמאכט פאר זיי א גוטע וועטשערע

— היינט זייט איהר פון א וועג מיד, שלעפעריג, — האבען די יודען געזאגט, — בבן איז גלייכער, איהר זאלט זיך לעגען פאר פריה אויסרוהען. מארגען, אם ירצה השם, אז איהר וועט אויפשטעהן געזונט פריש און שטארק, וועלען מיר אייך פיהרען צו עטליכע גרויסע לייט, פערוואַרפען פאר אייך א גוט ווארט, און אז זיי וועלען אייך אויפגעהמען, זייט איהר שוין פארזארגט מיט אלע אייערע הצטרכות און וועט קענען גיך און באלד מאכען אייער ווייטע נסיעה. א גוטע נאכט!

— א גוטע, נאכט, א גוט יאהר! האבען אונזערע פארשוינען געענט־פערט, באלד טאקי האבען זיי אבגעלייענט קריאת־שמע, זיך געגלעט א ביסיל דעם בייכעל, געגענעצט, געקראצט זיך, ווי דער שטייגער איז, און זיך געלעגט מיט א פרעהליך געמיטה שלאפען.

דאס צוועלפטע קאפיטעל.

ווי מען פירט אונזערע פארשוינען אין באד.

— גוואלד ווידוי, חאטש אבזאגען ווידוי! — האט סענדעריל פונים שלאף נישט מיט זיין קול געשריגען און אויפגעוועקט מיט זיין געשריי בנימינ'ען.

בנימין איז נישט טויט — נישט לעבעדיג אראב געשפרונגען פון זיין געלעגער, האט אין דער גיך אבגעגאסען נעגעלוואסער און איז צוגעלופען צו סענדערלען זעהן, וואס טהוט זיך מיט איהם אזוינס.

אין דרויסען האט אנגעהויבען צוגרויען אויף טאג און אומעטום איז געווען שטיל, מען האט נאר געהערט א חראפען פון שלאפעדיגע מענשען אין דעם גאנצען שטוב. איטליכער האט געחראפעט אויף זיין שטייגער: דער אויף א קול פון א באנדורע, יענער אויף פרומייט, איינער האט עס געטאקט שטיל בקיצור, דער אנדערער האט עס געצויגען העכער, העכער אויף דריי גארען, דערנאך אויסגעלאזט מיט א דרעה, מיט א בייזער ווי איינער פרעגט א שטארקע קשיא, און צוגעפויקט מיט די באקען. אינאיינעם איז עס געווען א גאנצענקאנצערט, און ווערלבען די נעזער האבען געטריי געארבייט אויף אלע כלים און צוגעשפילט לכבוד די בעריהמטע זשאוויצער וואנצען, בשעת זיי האבען געשמאק געגעסען די שלאפענדיגע און געטרונקען זייער בלוט — יודיש בלוט!

דנעפראוויץ האט א לאנגע צייט געפאסעט איהרע וואנצען, איהרע מענשענפרעסער דארט אין דעם שרעקליכען איינפאהרהויז, אין דער

וויסטער אָבגעזונדערטער יודישער אכסניא וואו אַ וואַנץ אין עפּיס אַ קוואַרטאַל איז אַלץ אַהינצו געקראָכען און געזויגען, געצאַפּט יודיש בלוט. . . קומענדיג קיין דנעפּראָוויץ איז שוין אַ יוד מוכן ומזומן געווען, אַז ס׳וועט איהם קאָסטען אַביסיל בלוט און אָהן אַזאַ האַבאַר איז גאָר קיין סבראָ נישט זיך אויסצודרעהען. בייס שוין, בייס, דו „דנעפּראָוועצק״, שטינק שוין, שטינק, דו ווענצעלע, שרייב שוין, שרייב דיינע בלוטיגע צייכענס און טראָג זיך, געה צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! —

— וואָס שרייעסט דו אַזוי סענדעריל? — האָט בנימין איהם געפרעגט צוגעהעדיג צו זיין געלעגער, — אוודאי אַ וואַנץ האָט דיך געמוזט שטאַרק אַ בים טאָן? אַ שרעק, וויפיל דאָ איז וואַנצען, זיי האָבען אַ גאַנצע נאַכט מיך נישט געלאָזט אַ אויג צוטאָן, ערשט נישט לאַנג וואָס איך בין אַנשלאָפען געוואָרען.

— אַי — אַי, גיכער, לאָמיר גיכער אַנטלויפען! — האָט סענדעריל געשריגען נאָך אַלץ פערדולט.

— גאָט איז מיט דיר, סענדעריל! וואָס רעדסט-דו? מילא מה רעש, אַז אַ וואַנץ גיט אַ ביס; דאַרויף איז זי דאָך אַ וואַנץ און דו ביסט אַ מענש. . .

סענדעריל האָט אַקעגען אַ פּאָר מינוט אָנגעקוקט בנימינ׳ן ווי צומישט, דערנאָך זיך אויסגעריבען די אויגען און געזאָגט מיט אַ זיפץ.

— אוי, עס האָט מיר זיך געחלומט זעהר אַ שרעקליכער חלום הלוואי דערפון זאָל זיך גאָרנישט אויסלאָזען.

— עט, מאַלי וואָס אַ מענשען חלומט זיך אַ מאָל,—האָט בנימין געמאַכט, — מיך האָט זיך היינט אויך געחלומט — עפּיס אַ פּיפּערנאָטער קומט צו מיר געשווינד צו, קוקט מיך שטאַרק אָן און זאָגט צו מיר: איהר זייט עס רב בנימין פון טונעיאַדעווקע? קומט, זייט מוחל, מיט מיר אַהין, אַהין, אַלכסנדר מוקדון שטעהט דאָרט מיט זיין חיל און חלשט מיט אייך זיך צובעקענען. איך גיב מיך אַ לאָז, דער פּיפּערנאָטער לויפט פאָראויס, איך נאָך איהם. „איהר לויפט, אָהן עין הרע, געשווינד ווי אַ פייל אויסען בויגען, איך קען אייך גאָר נישט אָניאָגען״ הער איך עמיצען שרייענדיג הינטער מיר. איך קעהר מיך אום און דערזעה אַלכסנדר מוקדון. אדוני מלך! שריי איך, חאַפּ איהם ביי דער האַנד, קוועטש און קוועטש, עס פאַרגעהט מיר אָבער פּלוצלים אין דער נאָז עפּיס אַ מין שרעקליכער געשטאַנק טאַקי נאָר צום חלשען. איך חאַפּ מיך אויף און

פיהל אין דער האַנד אַ צוקוועטשטע וואַנץ... טפו זאָל עס ווערען! טאַ שפיי, כילעבען, דריי מאָל אויס, סענדעריל, און פאַרגעס דיין חלום. וואָס האָט דיר אַזעלכעס זיך געחלומט?

— טפו, טפו, טפו! האָט סענדעריל בתמימות דריי מאָל אויס־געשפיגען און דערצעהלט זיין חלום:

— מיר האָט זיך געחלומט, ווי איך געה מיר גלאַט אַזוי אויף דער גאַס אין פאַרגעה מיר העט ווייט. פלוצלים גיט מען מיך פון הינטען אַ חאַפּ און מען וואַרפט מיך אין אַ זאַק אַריין, מען טראָגט מיך אַזוי אין דעם זאַק, מען טראָגט מיך, טראָגט, ביז מען האָט מיך ערגיץ ערפּ׳ס פאַרטראָגען. איך פיהל, ווי עמיצער בינדט דעם זאַק אויף און דערלאַנגט מיר אַ פּאַטש, טאַקי וואָס אַ פּאַטש הייסט, אַז צוויי ציינער זענען מיר אַרויסגעפאַלען. „דאָס האָסט־דו דיר ערשט איין אַראָרויף, העד איך ווי מען זאָגט, אינגאַנצען וועל איך דיר סיליקען שפּעטער". איך גיב אַ בליק, מיין ווייב אין אַ ספּאָדיק שטעהט מיר אַקעגען שטאַרק אין כעס, די אויגען ברענען איהר ווי אַ העליש פייער און פונ׳ם מויל זעצט איהר אַרויס אַ שוים. „וואַרט נאָר אַביסיל, וואַרט, תכשיט מיינער, זאָגט זי מיט אַ בייזען געלעכטער, איך וועל געהן נעהמען די קאָטשערע און דיר ווייזען, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען". ווי זי געהט נעהמען די קאָ־טשערע, אַז מיינער חאַפּט די פיס אויף די פּלייצעס און אַוועק, אַוועק, אַוועק, איך לויף, איך לויף און קום צולויפען אין עפּיס אַ קרעטשמע. אין דער קרעטשמע איז פינסטער, גליטשיג, נישטאָ קיין נפש. איך לעג מיך אין אַ ווינקעל, מאַך צו די אויגען און שלאָף. ווי איך שלאָף, קומט דער זיידע רב סענדעריל, עליו השלום, צו מיר צוגעהן, זעהר אומעטיג, מיט פאַרוויינטע אויגען און זאָגט: „סענדעריל מיין קינד, שלאָף נישט, ווי גאָט איז דיר ליב, סענדעריל, שטעה אויף, שטעה אויף, סענ־דעריל, סענדעריל, און לויף פון דאַנען אַוועק! אַוועק, סענדעריל. וואָהין די אויגען טראָגען, דו ביסט אין אַ סכּנה!" איך וויל אויפשטעהן, אָבער איך קען מיך נישט ריהרען, גלייך ווי מען האַלט מיך צו. איך נעהם מיך צום קאָפּ און טאַפּ אויף מיר אָן עפּיס אַ קאָפּקע. הע — הע, איך בין גאָר נישט סענדעריל, איך בין, מחילה, גאָר אַ יודענע, אָהן אַ סימן באָרד, טראָג עפּיס אַ מין ייפּע אין מיין בויך, מיין בויך, נישט פאַר קיין יודען געדאַכט, טהוט מיר שרעקליך וועה! נישקשה, רופט איינער עפּיס זיך אָן, ביי אַ ערשטלינג געהט עס תמיד אַביסיל שווער צו. איי, פעטער, פעטער! שריי איך אין איין אָטעם. ס'איז גאָר ניט פאַר מיינע

בחות, אָט, אָט פאַל איך חלשות „אַ קולאַק אין דער פּאַטיליצע איז דערצו זעהר אַ גוטע סגולה, דערמיט קען איך דיך מינטערן, זאָגט דער פּעטער, און לאָזט מיר טאַקי אַראָב עטליכע קולאַקעס. נאַ דיר פאַר פריהער, פאַר איצונד, אי פאַר שפּעטער".—מאַכט ער דערביי, דרעהט זיך אוים און ווערט פאַרשווינדען. איך ליג אין איינע צרות, ליג און ליג, ביז גאָט העלפט מיר, איך גיב מיך אַ ריס מיט גוואַלד און שטעה אויף. איך לויף־צו גיך צו דער טיר. זי איז פאַרשפּאַרט, איך קלאַפּ, קלאַפּ און קלאַפּ, אומזיסט די מיה. פּלוצלים שפּרינגט די טהיר זיך אויף און ווי איך שטעל אַרוים אַ פוס, חאַפּען מיך גזלנים און פיהרען מיך אַוועק עפּים אין אַ הייל. דאָרט נעהמען זיי אַרוים אַ חלף און ווילען מיך קוילען. ווי זיי האַלטען דעם חלף מיר אויפ׳ן האַלז, שריי איך: גוואַלד! לאָזט מיך חאָטש אָבזאָגען ווידוי! אָט דאָס האָסט־דו דיר, בנימין, מיין חלום, הלוואי ער זאָל זיין צו גוטען.

— שפּיי אוים, סענדעריל, נאָך דריי מאָל, — האָט בנימין איהם אַ עצה געגעבען, — און שלאָג דיר דיין חלום פונ׳ם קאָפּ אַרוים, איבערינגעם. אויב דו ווילסט, שטעה אויף, ס׳איז שוין טאָג, און זאָג עטליכע קאַפּיטעל תהלים.

סענדעריל איז מיט אַ זיפץ אַראָב פון זיין געלעגער, האָט אָבגענאָסען נעגעלוואַסער, אָנגעטאָן זיין חאַלאַטעל און אַרויסבעקומען זיין תהלים עברי־טייטש. עס האָט זיך אויפגעמישט דאָס צעהנטע קאַפּיטעל, ביי וועלכם ער האָט געהאַלטען און ער האָט מיט אַ אומעטיגען ניגון אָנגעהויבען:

וואָס שטעהסט־דו, גאָט פון ווייטען,
פאַרבאַרגסט־זיך אין שלעכטע צייטען?

זיין ניגונדיל איז געוואָרען טרויעריגער און ריהרענדיגער ווייטער אַביסיל ביי די דאָזיגע פסוקים:

ער זיצט אין ערגיץ אַ פּערטאַיעט ארט
אין שטילען טויט ער דעם עהרליכען דאָרט
די אויגען דרעהען איהם זיך הין אי צוריק
אויפ׳ן ארמען האָבען זיי אַ שטאַרקען קיק,
ווי אַ לייב אין זיין נאָרע לויערט אויך ער
ער לויערט צו חאַפּען דעם ארמען אהער.

דערלאנגט דעם ארמען שוין מאקי א חאפ אבי מיט זיין נעץ א ציה נאר. א קלאפ:

אז סענדעריל האט אבגעזאגט תהלים, איז שוין געווארען רעכט טאג, אלע מענשען אין שטוב זענען שוין אויפגעשטאנען. א גרויסער סאמאוואר ווי א קעסיל האט שטארק געקאכט אויפ'ן טיש און דער עולם האט געטרונקען טהע. בנימינ'ן און סענדערלען האט מען אויך געגעבען צו גלעזלעך ווארעמס. זיי האבען אביסיל זיך דערפרישט און פרעהליכער געווארען.

י שטוב, וואס פריהער אביסיל איז זי געוועזן א ספאלניע, דערנאך א משאיניע, איז פלוצלים געווארען א קלייזעל. עס האבען זיך פערקאטשעט ארבעל, זיך ענטפלעקט נאקעטע יודישע ארעמס: רויכיגע, גלאטע, דארע, פעטע, שווארצע, ווייסע, טונקעלע פון אלערליי קאלירען און געשטאלטען. איטליכער איז אריין אין טלית און תפילין און געגעבען א דאווען.

אונזערע צוויי יודען האבען געדאווענט געשמאק, זיך געפיעסטעט, געקרימט, געמאכט חנדלעך און פיסקעלעך, ווי אמת צובראכענע יודען, זיי האבען אוועקגעטענה'עט מיט'ן רבונו של עולם אלץ: טאטעניו! פאטערוניו! און שיהות געמאכט אין דאווענען מעהר פון אלע אנדערע. נאכ'ן דאווענען האבען זיי גענומען צו קעלעשקעלעך שליש, א זופ געטאן פריהער, זיך פאסמאקעוועט און אויף דער נאז זענען ארויסגעטרעטען רויטגלאנצענדיגע ווייפערלעך, דערנאך האבען זיי געמאכט צום גאנצען עולם: לחיים, לחיים! און צוגעווינשעוועט: דער אויבערשטער זאל שוין רחמנות האבען אויפ'ן גאנצען כלל ישראל, נעבעך! האבען פארגלאצט דערביי די אויגען, געטאן א שטילען זיפץ און אריינגעגאסען אין זיך דאס קעלעשעקיל. א סימן, דאס זענען געוועזן נישט קיין פראסטע יודען, נאר פרומע, כשרע, שענע יודען.

איינער פון די דאזיגע שענע יודען איז דערווייל אוועקגעגאנגען אין דער שטאדט און האט זיך דארט פערזאמט אקעגען א פאר שעה, אז ער איז צוריק געקומען, האט דער חבר זיינער איהם אריינגעקוקט אין פנים, וואס האט בעשיינפערליך געלויכט, און ביידע זענען געוועזן זעהר צופרידען. זיי האבען געהייסען גרייטען צום טיש, זיך גענאנגען וואשען און איבערגעקוקט פריהער די קווארט, ווי דער שטייגער איז פון שענע יודען, האבען געבעטען אונזערע פארשוינען, זאלען אויך זיך וואשען און מוחל זיין זעצען זיך מיט זיי אינאיינעם עפיס איבערצובייסען. ביים טיש

זענען זיי געווען לוסטיג, האָבען געלויבט די בעל-הבית׳טע פאַר איהרע גוטע מאכלים און משונה פון איהר הנאה געהאַט. זיי האָבען זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס, גערעדט מכּח דעם כּלל יודען, ווי ס׳איז שוין טאַקי ציים זיי זאָלען, נעבעך, אויפגעריכט ווערען, פאַרוואָס קומט אַזאַ פאָלק, אַזאַ טייער פאָלק זאָל, נעבעך, אַזוי פערשוואַרצט ווערען? זיי האָבען זיך צולאָזט אין די שבחים פון די כּנסת ישראל, געלויבט אין טאָג אַריין דאָס יודיש קעפּיל.

— וואָס קענען דען יודען נישט? אַלע חכמות פון דער וועלט, ווי דער טעלעגראַף, אַייזענבאַנד און נאָך אַזעלכע זאַכענישען געפינט מען נאָך גאַנץ לאַנג ביי יודען. נאָר דאָס אַלסדינג אָבער איז נאָך פון די קליינינ־קייטען. דער עיקר איז גאָר עפּיס אַנדערש, דאָס פינטעלע, דאָס פּינ־טעלע—אַט וואָס דער עיקר איז...

זיי האָבען זיך אַרויפגעהאַפּט אויף די אַפּיקורסים, אויף די היינטיגע מאָדנע געלערענטע, פאַרשאָלטען זיי דאָס געביין, געשפּיגען קלעק אויף זיי אינגאַנצען און אויף די שקאָלעס, וואָס מען לערענט דאָרט טרפה־פסול אָהן אַ היטעל.

— באַלד וועט טאַקי זיין אַ פּרק משניות אַ רענדיל און אַ פּראַ־שעניע אָנשרייבען אַ גילדען. אוי, איז היינט אַ וועלט, אַ שענע וועלט, כ׳לעבען!...

אַזוי האָבען זיי אַלץ גערעדט און זענען איבערגעגאַנגען דערפון אויף אַ שמועס מכּח דער נסיעה פון אונזערע פאַרשווינגען.

— מיר ווינשען אַייך, האָבען זיי געזאָגט, השם־יתברך זאָל הסד טאָן און ממלא זיין דאָס אַלסדינג, וואָס מיר בעגעהרען אין אייך צוזעהען.

בנימין איז געווען אויף דעם זיבעטען הימעל פון אַזאַ ברכה, דער־צו איז ער נאָך געווען, ווי זאָגט מען עפּיס, אביסיל פאַרלעקט. ער האט געפּעפּענט אַ מויל און גערעדט פאַר פייער אי פאַר וואַסער.

— ווייסט איהר וואָס, רב בנימין, רב סענדעריל? — האָבען די יודען געזאָגט צוצווינגען, נאָכדעם אַז זיי האָבען זיך אויפגעהייבען פונ׳ם טיש, — מיר וועלען זיך נוהג זיין כּפשטות ווי פּראָסטע יודען. אַזוי ווי אונזערע עלטערען האָבען זיך נוהג געווען. נאָך אַ וועג וועלען מיר זיך אַלע געהן אין מרחץ אַריין, צופאַרען די ביינער. איהר וועט זיך מעגען דאָרט אָבשערען אָדער אָבגאָלען, איהר וועט, כ׳לעבען, ווערען גאָר אַנ־דערע מענשען. און נאָכ׳ן מרחץ וועלען מיר זיך נעהמען צו אונזערע

עסקים, אזוי טאקי, בנאמנות, אזוי וועט בפשטות טאקי זיין גוט. ס'איז אפשר אביסיל נישט היינטמאָדיש, ביי די אפיקורסים מעג זיך א מרחץ אויסקימען עפּיס ניט שען, נאר מיר זענען אבער נישט קיין געבוילבעטע, אט לאמיר זיך נוהג זיין ווי אונזערע זיידעס פארצייטען.

פון א מרחץ זאגט זיך א יוד קיינמאל נישט אָב. דאס וואס א שענק פאר די פויערען, א טייכעל פאר גענז אין קאטשקעס, דאס איז אין הונ־דע־ט גראדען נאך מעהר די באד פאר א יודען. דעם טעם, וואס א יוד פיהלט אין א באד, קען עס קיין אומה ולשון נאר נישט פיהלען. די באד האט ביי איהם א גרויס שייכות מיט זיין רעליגיע, מיט זיינע אינווענדיגסטע געפיהלען און מיט זיין פאמיליען־לעבען. קיין יודישע נשמה ריהרט זיך נישט פונ'ם הימעל אריינצוקריכען ערגיץ אין א בייך, מען קען זי נישט נעהמען, איינבעטען דורך קיין שום זאך, סיידען נאר דורך א באָד. דא איז די הויפט־אגענטור, די צענטראלע קאנטאר צווישען דעם הימעל מיט דער ערד. איידער א יוד ווערט נאך געבוירען, איידער נאך עס וואַרפט זיך אין איהם א אבר, ווייסט מען שוין פון איהם אין דער דאזיגער קאנ־טאָר פונ'ם בעדער מיט דער בעדערקע ביז דער טוקע־קע אין דער ביי טעלמאכערין. די נשמה יתרה שבת און יום טוב פיהלט אין זיך נישט אזוי א יוד, ווען ער שווינקט זיך פריהער נישט אָב אין באָד. אהן דעם איז ער עפּיס אלטגעבאקען, נישט פריש. קוקט אן א יודען פרייטאג קימענ־דיג פונ'ם מרחץ, ער בליהט, ער איז יונגער מיט עטליכע יאהר, דער יודישער פונק ברענט אין איהם און לייכט ארויס פון זיינע אויגען, אלע זיינע געפיהלען זענען עפּיס שארפער, פרישער, דער ריח פון די געפילטע פיש און פון דעם איינגעפלעטען צימעס פארגעהט איהם ווי קטורת אין דער נאז, זי שמעקט, שמארעט און איז מקבל תענוג. עס זינגט זיך איהם עפּיס אויפ'ן הארץ, ער גיט קאנצערט אין טראָפּ, קנאקט ווי א סאלאוויי שיר השירים, צופיעסטעט זיך דארט ווי א קינד, צופלאקערט זיך, צוהיצט זיך און איז האלב אויף יענעם עולם... אין באד קומט א יוד ווי אין א פאטערלאנד, ווי אין א פרייער מדינה, וואו איטליכער האט א גלייכע דעה, וואו עס שטעהט פאר איהם פריי צו דערגרייכען גלייך מיט אנ־דערע א הויכע שטופע—ארויפקריכען אויף דער אויבערשטער באַנק, דערמינטערן זיין פערזומערטע נשמה, חאטש אויף א שעה אויסגלייכען זיינע ביינער און אראָבגעווארפען פון זיך זיין פעקיל דאגות און יסורים. אט וואָס א באד איז ביי יודען!

דעריבער איז דער פלאן פון אין־מרחץ־געהן אונזערע פארשיינען

געוועז שטארק לרצון. זיי האָבען נישט געמאַכט קיין גרויסע הביות און אין עטליכע מינוט אַרום זענען זיי שוין געגאַנגען מיט די צווי שענע יודען.

אונזערע פאַרשוינען האָבען זיך פאַרגעשטעלט אַ באָד, ווי געוועהנט-ליך אַ מרחץ איז אין די יודישע שטעדטלעך, עפּיס אַ מין בנין, שוואַרץ, פערשמירט פון דרויסען, באַרג אַראָב ערגיץ אין אַ העק מיט אַ שווערען צוטריט אַהינצו אויף שמאָלע צובראָכענע קלאָטקעס: און אַז די יודען זענען צוגעקומען צו אַ שענער דריי-גאָרענדיגער מויער, סאַמע אין דער מיט גאַס, און געזאָגט: „אָט דאָס איז די באָד", האָבען זיי פעררייסען די אויגען און געקוקט שרעקליך פערוואונדערט.

— איהר זענט נאָך טאַקי גאָר אמתע פריצען, — האָבען די יודען פון זיי געשפּאַסט, — קומט, זייט מוחל אַריין, אינווענינ, וועט איהר נאָך עפּעס שענערעס זעהן.

אריינקומענדיג אין דער פאַרצימער האָט אונזערע פאַרשוינען פער-שיינט אין די אויגען דער געמאָלטער פּאָל מיט די אויסגעשפּרייטע סטעזשקעס. עס האָט זיי זיך אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען אין דעם פער-צויבערטען שלאָס, וואָס אין בבא-מעשה און אין טויזענט מיט איין נאַכט, באַלד וועלען פּרינצעסינס, בת-מלכות זיי מקבל פנים זיין. זיי וועלען זיך דאָ וואויל טאָן און לעבען אויף וואָס די וועלט שטעהט. נאָר אנשטאט די בת-מלכות איז צוגעגאַנגען צו זיי אַ סאָלדאַט מיט אויבעלעך און האָט שען-פיין זיי געלאָזט בעטען זיך אויסצוטאָן.

— טהוט זיך, זייט מוחל, אויס,—האָבען די שענע יודען צו זיי געזאָגט, — מיר וועלען דערווייל אריינגיין אהין בעצאָהלען באָד-געלד. נישקשה, איהר וועט דאָ האָבען אַ גוט שוויצבעדעל.

אַז אונזערע פאַרשוינען האָבען זיך אויסגעטאָן, האָבען זיי פערנו-מען זייער פּעקיל זאַכען, ווי דער שטייגער איז, אויסצופּרודזען עס. קיין טוץ העמדער האָט אין זייער גאַרדעראָבע זיך נישט געפונען, זיי האָבען אַוועקגעטראָגען אַ העמד עטליכע וואָכען. עס פאַרשטעהט זיך, אַז עס האָט זיי, נעבעך, געביסען און דאָס פּרודזען איז זיי געווען טאַקי נייטיג אין לעבען אַריין. נאָר דער סאָלדאַט האָט ביי זיי אַוועקגענומען די זאַ-כען און זיי אַריינגעפיהרט אין אַ חדר אַריין. דער חדר איז געווען אויס-געמעבעלט מיט ביינקלעך, אַרום אַ גרויסען טיש זענען דאָרט אויף שטולען ועזעסען מענשען פיין אָנגעטאָן. אונזערע פאַרשוינען האָבען זיך אַרומגע-

קוקט אין אַלע זייטען, זיי איז שטאַרק קשה געווען, וואו גיסט מען דאָ אויפ׳ן שטיין און וואו וועלען זיי דאָ שוויצען?

— צי טוט זשידאָווסקי באַניאַ? — האָט סענדעריל אַ פרעג געטאָן נאָכדעם, אַז בנימין האָט איהם אַ שטורך געגעבען און איהם געהייסען נישט מאַכען דאָ קיין פיל שיחות און פרעגען.

איינער פון די לייט, וואָס אַרום טיש איז צוגעגאַנגען, האָט אָנגעקוקט אונזערע נאַקעטע פאַרשוינען, וואָס זענען, נעבעך, געווען דאַר, אויסגעדייוועט. אָהן אַ לויט פלייש. נאַר הויט און ביין, און געמאַכט מיט זיי עפיס אַ שמועס אויף מאָסקאָוויטערש.

— האַ, וואָס זאָגט ער דאָ עפיס, סענדעריל? — האָט בנימין געפרעגט.

— איך זאָל דאָס אָנהויבען פאַרשטעהן אַ וואָרט! — האָט סענדעריל געענטפערט און געמאַכט מיט די אַקסלען, — נאַט אייך, שטיינס-געזאָגט, אַ לשון! עפיס זאָגט ער אַלץ: בילעט, בילעט.

— אַ — אַ, נאַרעלע, — האָט בנימין זיך אָנגערופען, — וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ נישט, נאַרעלע? דאָס איז דער בעדער, ער פאָדערט ביי אונז אַ בילעט, וואָרום אין אַזאַ באָד מוז מען געהן אויף בילעטען. זאָג איהם, אַז די יודען האָבען שוין דאָך דאָ פריהער בעצאָהלט פאַר אונזערע בילעטען.

— יאַק-זשע, פאַני, טייע זשידקי אָוושע דאַלי טוטעטשקאַ זאַ... — האָט סענדעריל אַ רעד געגעבען און איז פלוצלים געבליבען ווי דערוואָרגען, נישט געקענט אויספיהרען וואָס ער האָט געוואָלט זאָגען.

— אַ בילעט, פאַני, ס׳טייטש, זשידקי, להבדיל, פאַני, זאַפלאַטיל! — איז בנימין אַרויס אויף זיין לשון און האָט דערקלערט די זאַך גאַנץ קלאָר, קורץ און שאַרף.

דער דאָזיגער מענש, וואָס איז פריהער צוגעגאַנגען צו אונזערע פאַרשוינען, האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד און מען האָט זיי באַלד אַריינגעפיהרט ווייטער אין אַ חדר, וואָס דאָרט איז מען, כפי זייער מיינונג, מחויב געווען, אַ פנים, צושוויצען געשמאַק...

אַז מען האָט בנימין און סענדערלען שפעטער אַביסיל מיט אַ צייט אַרויסגעלאָזט אויף דער גאַס, איז שווער געווען זיי צודערקענען, אַזוי פאַרענדערט זענען זיי, נעבעך, געוואָרען: אָבגעגאָלט פון פאָרענט, אָהן

בערד, אהן פאות, די אויגען פארדרעהט, נאר גלעזערנע, אויף דעם שטערען קאלטע גרויסע טראפען שווייס, א וואלקען, א חמארע אויף'ן גאנצען פנים, איינגענורעט, איינגעהויקערט, מיט א ציטער איבער דעם גאנצען לייב, און ארום זיי סאלדאטען.

אויפ'ן הימעל האט זיך אנגערוקט א שווארצע פינסטערע חמארע. א בליץ האט מיט אמאל בעלייכטעט די דאזיגע קאמפאניע, באלד דארויף האט א דונער געגעבען שרעקליך שטארק, אז אלע זענען פערציטערט גע-ווארען. עס האט זיך אויפגעהויבען א שטורעמווינד, רעדלעך שטויב האבען זיך געטראגען ווי די רוחות, פערחאפט אויפ'ן וועג מיסט, שטרוי, בלעט-לעך אי שטיקלעך פאפיר, אלע אינאיינעם האבען געטאנצט עפים א משוגע'נעם טאנץ און זיך געדרעהט, געדרעהט אלץ אין דער הויך ארויף-ארויף... די טשערעדע פונ'ם פעלד איז געלויפען אומרוהיג מיט א גע-שריי און א רעווען, ווי א סטאיע הונגעריגע וועלף וואלטען זי נאכגעיאגט. עס האט געשטורעמט, געבליצט, געדונערט גלייך ווי דער אויבערשטער אין שטארק אויפגעבראכט געווארען אויף דער זינדיגער ערד און אויף אלסדינג וואס דא געהט פיר, ער האט זיך אנגעהאפט ביים קאפ, גע-בליצט מיט זיינע צארנדיגע אויגען, געהילכט און געשריגען, אי, אי! מיט זיין דונערדיגען קול. עס האט צום-לעצט א זעץ געטאן משונה א שרעקליכער דונער, פון הימעל האט אראבגעקאפעט ווי טרעהרען גרויסע טראפענס רעגען, וואס אין זיי האבען זיך אויסגעמישט טראפען נויט-שווייס און בלוטיגע טרעהרען פון אונזערע בידנע, אומגליקליכע פארשוינען...

אך, בנימין און סענדעריל האבען גאר נישט געוואוסט, אז נישט דווקא אין דער מדבר איז א סכנה צו רייזען מחמת די ווילדע שלעק, עקדישען, פיפערנאטערען און חיות-רעות וואס דארט, נאר דא אין די מקומות, דא איז ערשט די גרעסטע סכנה! יענע צייט, ווען אונזערע פארשוינען האבען געוואנדערעדעט, איז געווען די שווערע, פינסטערע-ביטערע צייט — די צייט, ווען איין יוד האט געזוכט צו דערטאפען דעם אנדערען און

חי א לייב אין זיין נארע געלויערט האט אויך ער

געלויערט צוחאפען דעם בעזאספארטנע אהער

און איהם אבגעבען פאר א פוטענע, א קרבן פאר זיינע, אדער

פאר יענעמס קינדער! אך, אונזערע פארשוינען, נעבעך, האָבען נישט געוואוסט, אז זיי געפינען זיך שוין טאקי אין דער מדבר, צווישען ווילדע בעשעפעניש אי חיות רעות. און די צוויי שענע, כשרע יודען זענען גאָר פיפערנאָטערען!

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל:

זילנער זענען, נעבעך, אונזערע נוסעים געווארען.

אימליכער קען זיך משער זיין די שלעכטע לאגע פון אונזערע
בידנע פארשוינען, ווי פינסטער און ביטער זיי איז, נעבעך, געווען, כ'ור
פערשפארען עס צו שילדערן.

די ערשטע צייט זענען זיי געווען ווי צומישט און האבען להלוטין
נישט פערשטאנען, וואס מיט זיי טהוט זיך אזוינס. אלסדינג איז פאר
זיי געווען פרעמד, אי די סבארנע, אי די סאלדאטען, אי דער לשון און
די אלע זאכען, וואס מען האט זיי געהייסען טאן. דער שינעל איז איף
זיי געאנגען ווי א מארבע. ער האט אויסגעזעהן טאקי נאר ווי א ייפע.
און דאס היטעל, משטיינס-געזאגט, איז געלעגען אויף זייער קאפ נאר
ווי א קאפקע. אנקוקענדיג זיי האט זיך געדאכט. עפיס איז עס אינגא ען
נאר א אנשטעל, עפיס האבען צוויי יודען זיך פארשטעלט און מאכען חוזק
פון די אלע זעלנער, קרימען זיי זיך נאך און ווייזען פאר איטליכע נאנץ
פריי, חי נאריש, משטיינס-געזאגט, זיי אלע זענען מיט זייער אלץ-ומ-
איינאנדער. אז-אך-און-וועה צום ביקס, נעבעך, וואס ער איז אריינגעפא-
לען צו אונזערע פארשוינען. ביי זיי אין די הענד האט ער גאר נים גע-
האט דאס פנים, אקוראט ווי א קאטשערע אין די הענד פון א מאנסביל,
וואס פארעט זיך אין קיך ביים פריפעטשעק. ביי דער אומשעניע פלעגען
זיי אבארביימען אזעלכע שטוקעס מיט די הענטלעך און די פיסלעך, אז
ס'איז געווען נאר א ריינע קאמעדיע.

אין קלעפּ, פאַרשטעהט זיך, זענען זיי נישט זשעדנע געווען, נאָר וואו איז דען, זאָגט מען, אין דער וועלט עפּיס אַ צרה, וואָס דער מענש זאָל מיט איהר נישט געוועהנט ווערען? נישט נאָר דער מענש, אפילו אַנדערע בעשעפעניש ווערען אויך געוועהנט. בעדאַרף מען מעהר פריי ווי אַ פויגעל איז, פונדעסטוועגען אַז מען פאַנגט איהם און מען זעצט איהם אַריין אין אַ שטייגעלע, געוועהנט ער זיך צו ביסליך, הייבט אָן צופּיקען קערנער מיט אַפּעטיט, שפּריינגט און זינגט פרעהליכע לידער, גלייך ווי די גאַנצע וועלט מיט איהרע פעלדער און וועלדער איז פאַר איהם דאָ אין דעם ענגען שטייגעלע. אונזער סענדעריל האָט ווייטער, ווייטער טאַקי אָנגעהויבען מיט זיין לאַגע זיך צוגעוועהנען. פלעגט זיך גוט צוקוקען צום מושטיר פון די זעלנער און פריוועז נאָכמאַכען זייערע אַלע שטוקעס אויף זיין שטייגער. ס'איז געווען אַ פרייד צו-צוזעהן, ווי סענדעריל פלעגט אָפט פאַר זיך אַליין איבער-חזר'ן דעם מושטיר, זיי אויסציהען גלייך ווי אַ סטרונקע, פעררייסען דאָס קעפּיל, אָנבלאָזען די פּיסקלעך ווי אַ גבור, הייבען פיסלעך און געהן אַ מאַרש נאָר טאַקי ווי אַ אָנגעבלאָזענער אינדיק, פלעגט זיך דרעהען, דרעהען און לסוף פאַרפּלאָנטען די פיסלעך און פאַלען. נאָר אַקעגען זשע בנימין אָבער — ער האָט מיט אַזעלכע זאַכען בשום אופן נישט געקענט זיך געוועהנען, ער איז געווען בטבע איינער פון יענע מיני פייגעל, וואָס הייסען וואַנדער-פייגעל, דאָס הייסט אַזעלכע, וואָס זייער טבע איז אַלע יאָהר סוף זומער אַוועקצופליהען און איבערווינטערן דאָרט אין די ווייטע וואַרעמע מקומות. די טבע צו וואַנדרעווען מאָנט אַזאַ מין פויגעל אַזוי שטאַרק, אַז באַם מען האַלט איהם דענסטמאָל געפאַנגען אין אַ שטייגעל, איז איהם נישט ניחא דאָס לעבען, ער עסט נישט, טרינקט נישט, ער דראַפּעט זיך אויף די גלייכע ווענט און זוכט ערגיץ עפּיס אַ שפּאַלט אַנטרונען צו ווערען. די נסיעה אַהין אין יענע ווייטע מקומות, וואָס האָט ווי אַ זלידנע זיך איינגעגעסען אין בנימינס קאָפּ, וואָס איז איהם געוואָרען די צווייטע נאַטור, וואָס צוליב איר האָט ער אַוועקגעוואָרפען ווייב און קינדער — די דאָזיגע נסיעה האָט איהם נישט געלאָזט רוהען קיין רגע, האָט איהם געבויערט, געפּיקט דעם קאָפּ, זי האָט אין איהם געבורטשעט און אַלץ געשריגען: בנימין, געה ווייטער! געה ווייטער, ווייטער!

דערווייל איז אַוועקגעגאַנגען אַזוי דער ווינטער און אונזער בנימין, נעבעך, האָט זיך שטאַרק געמוטשעט.

איינמאָל אין אַ שענעם טאָג נאָך פּסח, אַז סענדעריל האָט

בינו-לבין עצמו זיך געמושטירט, איז בנימין צו איהם צוגעגאנגען מיט אזא שמועס:

— כ'לעבען, סענדעריל, דו ביסט א יונגעל! דו שפּילסט זיך און מאכסט עפּיס אזעלכע קונצען ווי א קונדעס. וואס קען דערפון, איך בעט דיך, דער תכלית זיין? פארגעס גאר נישט, אז דו ביסט, ברוך השם, א בעווייבטער, דערצו נאך אויך עפּיס א יוד, היינט צו וואס פאר-נעהמסט-דו זיך מיט אזעלכע זאכענישן און לעגסט דרינען דעם גאנצען קאפּ דיינעם אריין? למאי נפקא מינה, צי מיט דער לינקע צי מיט דער רעכטע פוס קרוגאם, ווי זיי רופען עס דארט עפּיס, וואס מאכט עס אויס?

— ווייס איך? — האט סענדעריל געענטפערט, — מען הייסט קרוגאם, זאל זיין קרוגאם, וואס פאר א דאגה איך האב.

—און אונזער נסיעה, זאג נאר, האסט-דו שוין פארגעסען? גוואלד, אונזער נסיעה, אונזער נסיעה אהין,... לינדעגוווארעם, מוילאייזעל, פיפערנאטער! — האט בנימין גערעדט צוקאכט.

— מארש, מארש, מארש! — האט סענדעריל געמאכט און געהויבען פיסלעך.

— אז אך און וועה צו דיר, סענדעריל, און צו דיין מארש! פע, מעגסט זיך, כ'לעבען, שעמען! זאג מיר נאר בעסער, קונדעס איינער, וועלען מיר מאכען אונזער נסיעה?

— פון מיינעטוועגען אך! — האט סענדעריל געענטפערט, — אבי מען וועט אונז נאר לאזען.

— וואס טויגען מיר זיי און וואס בעדארפען זיי אונז האבען?— האט בנימין זיך אנגערופען. — אדרבה, סענדעריל, זאג אליין ביי דיין יודישקייט, אז באם דער שונא זאל, חס ושלום, קומען, וועלען דען אזעלכע צוויי איהרע ווי מיר זיך קענען שטעלען איהם אקעגען? און אז דו וועסט איהם טויזענט מאל זאגען, „געה דיר אוועק, אלא נישט מאך איך פוי, פוי! וועט ער דען דיך הערען? פארקעהרט, ער וועט דיך נאר אנחאפּען און דיין גליק וועט זיין, אז דו וועסט לעבעדיג פון זיינע הענד ארויס. גלויב מיר, כ'לעבען, ווי איך זעה, זענען מיר דא אינ-גאנצען איבעריג, זיי וואלטען גערן געוועזען אונזערער פטור צו ווערען. איך האב אליין געהערט, ווי דער עלטסטער האט זיך איינמאל אויסגעדריקט, אז מיר זענען טאקי נאר א אנשיקעניש, ווען עס זאל אין איהם געווענדט זיין, וואלט ער אונז שוין לאנג ארויסגעטריבען צו אלדי שווארצע יאהר און באמת טאקי, וואס טויגען מיר זיי? איך זאג דיר, סענדעריל, בפירוש,

אז דאָס איז גאָר לכתחלה געווען אַ קרומע זאַך, נישט קיין גלייכער שידוך. מיר טויגען זיי נישט און זיי טויגען אונז נישט. די יודען, וואָס האָבען אונז אין זייערע הענד אַריינגעגעבען, האָבען זיכער געמוזט זיי דערצעהלען אויף אונז, אַז מיר זענען ווילדע גבורים און קענען טכסיסי מלחמה, טאַקי וואָס קענען הייסט. מילא וואָס זענען מיר שולדיג, אַז די יודען האָבען זיי אָבגענאַרט? למאי אונז האָבען די יודען אויך מיאוס אָבגענאַרט. מיר זענען דאָך נאָר מיט דער דעה אהער געקומען עפּיס צונויפצמאַכען און לאָזען זיך ווייטער אין וועג אַריין. פון טכסיסי מלחמה איז כלל קיין מדובר נישט געווען, איך וועל שווערען אַפילו אין טלית און קיטעל, אַז דערפון האָט מען אַפילו נישט מזכיר געווען. גלאַט חאַפּעניש-גילטניש איז דאָך פּשוט שוין קיין יושר נישט, הערט דאָך שוין טאַקי אויף אַלסדינג!—קורץ, זיי זענען נישט שולדיג, וואָס מען האָט אונז אָבגענאַרט, און מיר זענען אויך נישט שולדיג, וואָס מען האָט זיי אָבגענאַרט,—שולדיג זענען דאָ נאָר די יודען, די ליגנער, די כלבוניקעס, וואָס האָבען ביידע צדדים אָבגעליגנערט. די יודען, סענדעריל, די יודען, זיי אַליין זענען דאָ טאַקי אינגאַנצען שולדיג, קיינעם בעדאַרף מען אין דער זאַך ניט בעשולדיגען, נאָר די יודען, די יודען און נאָך אַ מאָל די יודען!...

— מילא וואָס ווילסט-דו, בנימין, זאָלען מיר טאָן? — האָט סענדעריל געפרעגט.

— איך וויל, האָט בנימין געענטפערט, מיר זאָלען זיך לאָזען ווייטער אויף אונזער נסיעה. אויס כלה און ווייטער אַ מויד! מיר דאַכט זיך, אַז קיינער וועט אונז דאָס נישט פאַרוועהרען, הן על פּי דין והן על פּי יושר טאָהר קיינער נישט אונז פאַרהאַלטען. אַי וואָס, דו האָסט מורא, טאָמער וועט מען אונז פּאָרט נישט לאָזען איז דערצו אַ פּראָסטע תרופה, מיר זאָלען פונדאַנגען שטילערהייט אַוועקגעהן. וועמענס עסק איז דאָס ביי אונז צו וויסען? געזעגענען זיך בעדאַרפען מיר מיט קיינעם נישט.

— איך מיין אויך אַזוי, אַז געזעגענען זיך איז אַ איבעריגע זאַך. האָט סענדעריל געמאַכט, להי אַז מיר זענען פאַר-אַ-יאָהרען אַוועקגעגאַנגען פון דער היים און קיינעם נישט, אַפילו ווייב און קינדער נישט געזאָגט האָטש נאָ... טעבי!

פון דעם דאָזיגען שמיעס אָן האָבען אונזערע פאַרשוינען אָנגעהויבען טראַכטען ווידער פון זייער נסיעה און זיך אַלץ מישב געווען, ווי צו מאַכען פליטה. און בינימינ'ן האָבען זיך שטאַרק צושפּילט די געבליטען, ער איז געווען שרעקליך אומרוהיג און אַרומגעפּאַדעט צוקאָכט, ווי אַ הוהן

וואָס וויל אין ווּעסנע זך זעצען אויף אייער: ער איז געווען אַזוי פאַר־טיפט אין זיינע געדאַנקען, אַז ער האָט נישט געהערט, נישט געזעהן, וואָס אַרום איהם טהוט זיך. איז פאַרביי איהם דורכגעגאַנגען עפּיס אַ עלטער, האָט ער מחמת צוטראַגענקייט נישט אָראָבגענומען דאָס היטעל; האָט ער געחאַפּט אַ פּאַטש אַ זעץ אין דער פּאָטיליצע, האָט ער אפילו זיך נישט פאַרקרימט, גלייך ווי נישט איהם מיינט מען; האָט מען צו איהם גערעדט עפּיס אין עניני־המושטיר, איז איהם נישט אַריין אפילו אין דער לינקע פּאה, ער האָט געהערט דאָס וכדומה אַזעלכע זאַכען אַקוראַט ווי אין טשערגאָוויטש די מגילה. ער האָט אין זינען געהאַט נישט מעהר ווי די נסיעה און דער קאָפּ זיינער איז געפלויגען וויט, וויט!

איינמאָל שפּעט ביי דער נאַכט, אַז אַלע זעלנער אין דער קאַזאַרמע האָבען געשנאַרכט געשלאָפען, איז בנימין אויף די שפּיץ פינגער צוגעגאַנגען צו סענדערלס געלעגער.

— סענדע... ביסט פאַרטיג? — האָט בנימין שטילערהייט געפרעגט.

סענדעריל האָט אַ שאָקעל געטאָן מיט דעם קאָפּ, אָנגענומען בנימינ'ן פאַר דער פּאָלע און זענען ביידע שאַ קיטש אַרויסגעגאַנגען אויפ'ן הויף.

אין דרויסען האָט געבלאָזען אַ וואַרעם ווינטעל, שטיקער שוואַרצע אי ברוינבלויע וואָלקענס האָבען זיך געטראָגען אין דער הויך און זיך גע־צויגען איינע נאָך די אַנדערע, גלייך ווי טויזענטער טשימאָקעס געהען דאָרט מיט אָנגעלאָדענע פוהרען סחורות, און יאָגען זיך בייציימענס אָנצו־קומען אין הימעל אויף דעם יריד. די לבנה איז ווי אַ פריקאַזטשיק אויך געגאַנגען מיט דעם דאָזיגען משונה־לאַנגען צוג פלעגט אויף אַ מינוט נאָר אַרויסשטעקען דעם קאָפּ, אַ קוק טאָן וואָס טהוט זיך אין דרויסען, דערנאָך ווייטער אויף אַ היבשע צייט זיך בעהאַלטען און געלעגען איינ־געגורעט דאָרט ערגיץ אונטער אַ וואָלקענדיגען לאַנטוך. שוואַרץ אָבגע־שמירט ווי מיט סמאָלע.

אונזערע פאַרשוינגען האָבען אין דער פינסטער זיך געלאָזט געהן איבער דעם הויף און שטילערהייט צוגעגאַנגען צום פּליוט. זיי זענען אַרויפגעקראָכען אויף אַ בארג מיט האָלץ און פון דאָרט איז זיי שוין גרינג געווען אַרויפצוקלעטערן אויפ'ן פּליוט. פּלוצלים האָט סענדעריל זיך אַ חאַפּ געטאָן און געזאָגט בנימינ'ן אין אויער אַריין:

— אך, בנימין, איך האָב פאַרגעסען די טאָרבע! זאָל איך מיך אומקעהרען נעהמען די טאָרבע?

— חלילה! — האָט בנימין געבאַכט, — אומקעהרען זיך איז אַ מיאוסע זאַך. אַז גאָט העלפט אַ מענשען, העלפט ער איהם אויך אויף אַ טאָרבע.

— עס קומט מיר איצט פיר, האָט סענדעריל געזאָגט, וואָס דער זיידע, רב סענדעריל עליו השלום, האָט מיך געוואָהרענט אין חלום: שטעה אויף, סענדעריל, האָט ער געזאָגט, און לויף פונדאַנען אוועק וואו־הין די אויגען טראָגען! הלוואי זיין זכות זאָל אונז איצונד בייַשטעהן, ער איז געווען טאַקי מיט'ן פולען מויל אַ יוד, גאָר אָהן שום מלאכות. די באָבע, עליה השלום, פלעגט אַלץ דערצעהלען....

נאָר איידער סענדעריל האָט זיך גענומען צו דערצעהלען, וואָס זיין באָבע פלעגט אַלץ דערצעהלען פון זיין זיידען, האָט זיך געלאָזט הערען אַ קול פון אַ זעלנער. וואָס איז דאָרט איז דער זייט געשטאַנען אויף דער וואַך.

אונזערע פאַרשוינען האָבען זיך צוגעטולעט צום פּלייט, איינגעהאַל־טען דעם אָטהעם, געלעגען שטיל, קיין ריהר זיך נישט צוטאָן, און אויסגעזעהן ווי צוויי גרויסע אַלטע שמאַטעס. שפּעטער אביסיל, אַז ס'איז ווידער געוואָרען רוהיג־שטיל, האָבען די דאָזיגע שמאַטעס אַרויסגעוויזען אַ סימן פון לעבען און פאַמעליך זיך אַראָבגעלאָזט פונ'ם פּלייט. זיי זענען געקראָכען אויף די הענד און די פּיס און זיך גערוקט פאַמעליך אַלץ ווייטער ווייטער, ביז גאָט האָט זיי געהאָלפען אויסצומיידען דעם זעלנער, וואָס אויף דער וואַך, און אַרויסצוקריכען אין אַ געסיל. אונזערע פאַרשוינען האָבען זיך אויפגעשטעלט אויף די פּיס, געשטאַנען אַביסיל, צו חאַפּען דעם אָטהעם און זיך אָנגעקוקט פרעהליך מיט פייערדיגע אויגען.

— די באָבע, עליה השלום, פלעגט אַלץ דערצעהלען, — האָט סענדעריל אָנגעהויבען צורייַדען, — ווי דער זיידע, רב סענדעריל עליו השלום, פלעגט בחייו אַלץ דיינקען פאָהרען קיין ארץ ישראל, פאַר'ן טויט האָט ער זיך אויפגעזעצט און געזאָגט מיט די ווערטער: אויב איך האָב נישט זוכה געווען ביי גאָט פאָהרען קיין ארץ ישראל, בין איך בטוח, אַז איינער פון מיינע קינדער וועט דאָרט זיין. דאָס האָרץ מיינע זאָגט מיר איצט, אַז דאָס האָט ער געמיינט מיך. הלוואי פון מיין מויל אין גאָטס אויערען אַריין.

נאָר פון סענדערילס מויל אָבער איז גאָר אין אַנדערע אויערען

ריין! קוים וואָס סענדעריל האָט אַרויסגערעדט דעם וואונש זיינעם, האָט פלוצלים איינער אויף מאָסקוויטערש זיי אַ פרעג געגעבען: ווער איז דאָ! און אַז ער האָט נישט בעקומען קיין ענטפער, איז ער געשווינד צוגע-גאַנגען און ווייטער געפרעגט.

די לבנה האָט, צום שלימזל, אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ פון אונ-טער אַ פינסטערען שטיק חמאַרע און בעלויכטען אונזערע בידנע פאַרשוינען, וואָס זיַנען געשטאַנען אָהן לשון, טויט ווי די וואַנד, און דעם עלטסטען זייערען, וואָס האָט זיך שרעקליך געבייזערט, געמאַכט מיט די הענט און זיי, נעבעך, געגעבען אין טאַטען און אין דער מאַמען אַריין.

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע פאַרשוינען געזעסען ווי אַרעסטאַנטען דאָרט אויף דער הויפטוואַכטע!

ס'איז גאָר נישטאָ אַזעלכע ווערטער צובעשרייבען די שרעקליכע יסורים, וואָס אונזערע פאַרשוינען האָבען געפיהלט זיצענדיג אין גע-פענגעניש. זיי זענען, נעבעך, אַראָב שטאַרק פונ'ם פנים און געוואָרען פשוט אוים מענשען. סענדעריל האָטש פלעגט נאָך שלאָפען און שלאָ-פענדיג האָט ער וועניגסטענס עטליכע שעה נישט געפיהלט די ביטערע צרות, ער פלעגט נאָך אַ מאָל האָבען אַ גוטען חלום, דער זיידע רב סענדעריל האָט עפּיס אָנגעהויבען עפּעס זיך צוזעהן און געטריבען מיט איהם שפאַס, ער פלעגט קיינמאָל נישט קומען לעדיג: אַ מאָל איז ער געקומען מיט אַ פיילענבויגען, מיט אַ שווערדיל אָדער מיט אַ המנ-קלעפּיל, פלעגט אַ קניפּ געבען דעם אייניקעל ביים בעקעלע און זאָגען מיט אַ שמייכעלע: נאַ דיר, קונדעסיל, טשאַטשקעלעך! שפּיל זיך, שקאָץ, דערמיט, מאַך פוי, פיף, פאַף, סענדעריל!... און אַ מאָל איז ער געקומען מיט אַ דריידעל, זיך געזעצט שפּילען מיט זיין ליבהאַרציגען סענדערוניון. סענדעריל האָט געדרעהט, געדרעהט, געדרעהט, געמאַכט ג' און געוואונען ביים זיידען אַ גראָשען... גוט איז דעם מענשען אי אַ גוטער חלום. די וועלט אינגאַנצען איז דען נישט אַ חלום? בנימין אָבער האָט דאָס אויך נישט געהאַט, עס האָט פון איהם זיך אָבגעטאָן דער שלאָף. ער איז געווען משונה צוטראָגען און דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט ווי אַ קעסעל. ער האָט געזעהן דורך דעם פענסטער, די זון שיינט גאָר מחיה, דאָס גרינע גראָז וואַקסט און שפּראָצט, ביימער צווייטען וואונדער-שען, מענשען געהען, לויפען אַהין און אַהער און פייגעל פליהען פריי אין הימעל. איצונד איז די רעכטע צייט צו וואַנדרע-ווין גאָר ער זיצט אָבער פערשפאַרט און קען זיך נישט לאָזען אויף

זיין נסיעה. ער פלעגט אוש אונטערשפרינגען פאר גרויס ענמת נפש, זיך
חאפען ביים קאפ, ארומלויפען צודולט און שרייען, רעדען מיט נ ל ז
גוואלד! וואס האב איך זיי געטאן? גוואלד, גוואלד! וואס האבען
זיי צו מיר?....

דאָס פערצעהנטע קאַפּיטעל.

אויס כּלה — ווייטער מויד.

אין דער וואָיענער קאַנצעלאַריע זענען שפּעטער מיט עטליכע טעג, נאָך דער מעשׂה מיט אונזערע פאַרשוינען, געזעסען אַ סך אָפיצירען אין דער פאָלנער פאַרמע, צווישען זיי דער יענעראַל מיט דעם פּאָלקאָווניק, אין דער זייט נעבען דער טיהר זענען געשטאַנען צווייַ זעלנער מיט אָראָפּ־געלאָזענע קעפּ און האָבען אויסגעזעהן ווי אַ מויז, וואָס מען נעהמט אַרויס פון אַ לאַדעשקע זויערמילך. די אָפיצירען האָבען געקוקט אויף די זעלנער זיי בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס. דערנאָך צווישען זיך עפּיס גערעדט און אביסיל אונטערגעשמייכעלט.

— הערסט־דו, סענדעריל, — האָט איין זעלנער שטילערהייט געזאָגט בשעת די אָפיצירען האָבען צווישען זיך געשמיעסט, — איך זאָל וויסען מיין טויט זאָל דאָ אפילו זיין, מוז איך זיי אַרויסזאָגען דעם גאַנצען אמת, איך בין שטאַרק אָנגעלאָדען.

— פון מיינעטוועגען, בנימין, זאָג דיר זיי דעם אמת, — האָט דער אַנדערער זעלנער זיך אָנגערופען, — אויב דו ווילסט אַזוי, זאָל זיין אַזוי, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב.

— איהר זייט עס די לייט, וואָס האָבען שפּעט ביי דער נאַכט זיך אַרויסגע׳גנב׳ט פון דער קאַזאַרמע? — האָט דער יענעראַל געפרעגט סטראָגע, — איהר ווייסט, וואָס קומט פאַר אַזאַ שולד.

— אָ-ווא, אָ-ווא! — איז בנימין אויף גאָטס בעראטה אַרויס מיט אַ שפּראַכע, האַלב יודיש, פּאַלעווינע רייסיש, און אַנידערגעלעגט אַ שמי-עסיל, אַז חייקיל זאַאיקע, דער בעל-דברן פון טונעיאַדעווקע, האָט געמעגט, כ׳לעבען, זיך בעגראָבען ניין איילען אין דער ערד.

דער יענעראַל האָט אַוועקגעקעהרט דעם קאָפּ מיט אַ געלעכטער, אַ מאַך געגעבען מיט דער האַנד און דער פּולקאָווניק האָט אָנשטאָט איהם אָנגעהייבען צוריידען.

— איהר האָט זיך שטאַרק פּאַרדינט, אייך קומט מיאוס צו בעשטראָפען פאַר אַזא שולד.

—וואַשע בלאַגאָראָדיע!—האָט בנימין אויסגעשאָסען אויף אַ קול,— חאַפּען מענשען אין מיטען העלען טאָג און פּאַרקויפען זיי ווי היהנער אויפ׳ן מאַרק—דאָס מעג מען, און אַז זיי, נעבעך, ווילען ניצול ווערען, דאָס רופט מען אָן אַ שולד! אויב אַזוי, איז דאָך טאַקי הפקר אַ וועלט, און איך פאַרשטעה שוין, אָסור, נישט, וואָס הייסט אַזוינס מעגען און נישט מעגען! אדרבא לאָמיר פרעגען דאָ טאַקי מענשען, זאָלען זיי זאָגען, ווער איז שולדיג. אַ שטייגער, ווי וואָלט געווען. אַז מען זאָל אייך חאַפּען ערגיץ אויפ׳ן וועג און מיט געוואַלד אַריינשטופּען אין זאַק אַריין, נו וואָלט איהר, חלילה, שולדיג געווען. ווען איהר וואָלט מיט אַמצות-כח פונ׳ם זאַק אַרויס? איך זאָג אייך בפירוש, דאָס איז געווען לכתחלה אַ גע-נויטע זאַך, אַ גענאַרעריי, שולדיג זענען דאָ נאָר די יודען, מי יודע וואָס זיי האָבען נאָך אָנגערעדט. מיר זענען אייך מוסר מודעה—זאָג, סענדעריל, זאָג! וואָס שטעהסט-דו ווי אַ גלום? געה אַרויס מיט דעם אמת אויף גאָטס בעראַטה. נאָר אָהן מורא און זאָג מיט מיר אינאיינעם: — מיר זענען אייך מוסר-מודעה, אַז פון טכסיסי מלחמה האָבען מיר נישט גע-וואוסט, מיר ווייסען נישט און מיר ווילען נישט וויסען, מיר זענען, ברוך השם, בעווייבטע, האָבען אין זינען עפּיס גאָר אַנדערש און מיט אַזעלכע זאַכענישען קענען מיר לחלוטין זיך נישט אָבגעבען, זיי געהען אונז אַפילו גאָר אין קאָפּ נישט. היינט מילא וואָס טויגען מיר אייך? מיר דאַכט זיך, אַז איהר בעדאַרפט אַליין וועלען אונזערער פּטור צו ווערען.

און באמת איז בנימין טאַקי זעהר גערעכט געווען, מען איז נאָך לאַנג טאַקי גערן געווען, זייערער פּטור צו ווערען. אַז די עלסטע האָבען זיך געווען צוגעקוקט צו אונזערע פאַרשוינען, צו זייער הילוך, צו זייערע פאָסטעמקעס, צו זייער שמיעס און צו זייערע מאַרשען, האָבען זיי שוין זיך אָנגעשטויסען, מיט וועלכע נפשות זיי האָבען צוטאָן, און פלעגען

נישט איין מאָל זיך האַלטען ביי די זייטען לאַכענדיג. דער כּיון פון דער איצטיגער סאָבראַניע אַפּיצירען איז געווען צונעהמען אונזערע פאַרשוינען אויפ׳ן פאַרהער און פריווען זעהן, מיט וועמען זיי האָבען אַ עסק. בנימין מיט סענדערלען האָבען דאָ זיך פאַרהערט און, ברוך השם, שטאַרק אויס-גענומען, נאָך מעהר ווי געוואונשען, אַזוי אַז די אַלע אָפיצירען האָבען עפּיס משונה הנאָה געהאַט פאַר געלעכטער.

— נו, דאָקטאָר? — האָט דער יענעראַל געמאַכט צו אַ אָפיציר, וואָס האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמיעס און מיט אונזערע פאַרשוינען זיך שטאַרק אָבגעגעבען.

דער דאָקטאָר האָט אַנידערגעלעגט אַ פינגער אויפ׳ן שטערען און געמאַכט שאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט געזאָגט — דאָ פעהלט אַ קלעפּקע!

דער שפּיץ איז געווען, נאָכדעם אַז די אָפיצירען האָבען צווישען זיך גערעדט און עפּיס געשריבען, האָט מען געהייסען אָבלאָזען אונזערע פאַרשוינען פריי פונ׳ם דינסט.

— געהט אייך, האָט מען צו זיי געזאָגט, געהט אייך געזונטערהייט!

בנימין האָט זיך זעהר שען געזעגענט מיט אַ פאַרבייג און זיך גע-לאָזט אוועקגעהן.

סענדעריל האָט ווי אַ זעלנער געהויבען פיסלעך און געגאַנגען נאָך איהם מיט אַ מאַרש.